

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Specialiosios pedagogikos (specializacija – logopedija) magistrantūros studijų programa

Aurelija Saročkienė

FONOLOGINIŲ SUTRIKIMŲ RAIŠKA MOKYKLINIAME AMŽIUJE

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovė-
doc. Lina Miltenienė*

2016

Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta *teorinė* fonologinių sutrikimų raiškos mokykliniame amžiuje *analizė*.

Mokyklinių dokumentų turinio *analizės metodu* buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas - atskleisti fonologinių sutrikimų raišką mokyklinio amžiaus vaikų sakytinėje ir rašytinėje kalboje. Atlikta lyginamoji *duomenų analizė*.

Tyrimo metu išanalizuota 150 1 – 4 klasių mokinių mokyklinių dokumentų.

Empirinėje dalyje nagrinėjama fonologinių sutrikimų raiška mokykliniame amžiuje ir reikšmė darniai vaiko raidai, dažniausiai pasitaikantys fonologiniai sutrikimai, jų samprata ir atsiradimo priežastys, fonologinių sutrikimų ryšys su sakytine ir rašytine kalba.

Svarbiausios empirinio tyrimo *išvados*:

1. Palyginus skirtingų klasių mokinių fonologinių sutrikimų raišką rašytinėje ir sakytinėje kalboje išryškėjo, kad fonologinio pobūdžio klaidų daugiausiai užfiksuota 2-os klasės mokinių rašto darbuose. 1-os klasės mokiniai klaidų darė mažiau. 3-oje ir 4-oje klasėje fonologinių sutrikimų raiška rašytinėje kalboje dar labiau mažėjo. Nustatyta, kad visų klasių mokiniams būdingos tokios rašto darbų klaidos: balsių keitimo, raidžių praleidimo/prirašymo ir minkštinimo ženklų praleidimo klaidos.

2. Fonologinio pobūdžio klaidų daugiausiai užfiksuota 1-os ir 2-os klasės mokinių sakytinėje kalboje. 3-oje ir 4-oje klasėje klaidų mažėjo. Nustatyta, kad visų klasių mokiniams būdingos tokios sakytinės kalbos klaidos: garsų tarimo žodžiuose, sudėtingos sandaros žodžių pakartojimo ir skiemenų eilių pakartojimo klaidos. 4-oje klasėje fonologinių sutrikimų raiška mažėjo ir rašytinėje, ir sakytinėje kalboje.

3. Fonologinių sutrikimų raiška didesnė rašto darbuose.

Esminiai žodžiai: fonologiniai sutrikimai, fonologinių sutrikimų raiška, rašytinė ir sakytinė kalba, darni raida.

Turinys

Magistro darbo santrauka	2
Įvadas.....	4
1 skyrius. FONOLOGINIAI SUTRIKIMAI MOKYKLINIAME AMŽIUIJE.....	8
1.1. Kalbos ir kalbėjimo reikšmė darniai vaiko raidai	8
1.2. Fonologinių sutrikimų samprata ir sutrikimų atsiradimą lemiančios priežastys	10
1.3. Fonologinių sutrikimų ryšys su sakytine bei rašytine kalba.....	14
1.4. Dažniausiai pasitaikantys fonologiniai sutrikimai ir jų raiška	16
2 skyrius. FONOLOGINIŲ SUTRIKIMŲ RAIŠKA MOKYKLINIAME AMŽIUIJE: TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ	21
2.1. Tyrimo metodika.....	21
2.2. Tyrimo imtis.....	22
2.3. Tyrimo rezultatų analizė.....	22
2.3.1. Fonologinių sutrikimų turinčių mokinių rašytinės kalbos analizės rezultatai.....	22
2.3.1.1. Balsių keitimo klaidos	23
2.3.1.2. Dvibalsių keitimo į balsę klaidos.....	26
2.3.1.3. Balsės keitimo į dvibalsį klaidos	28
2.3.1.4. Dvibalsių keitimo kitais dvibalsiais klaidos	30
2.3.1.6. Raidžių praleidimo/prirašymo klaidos.....	33
2.3.1.7. Priebalsių keitimo kitais priebalsiais klaidos.....	36
2.3.1.8. Priebalsių praleidimo klaidos	39
2.3.1.9. J rašymo klaidos	41
2.3.2. Fonologinių sutrikimų turinčių mokinių sakytinės kalbos klaidų analizės rezultatai	44
2.3.2.1. Atskirų garsų tarimo klaidos.....	44
2.3.2.2. Skiemenų tarimo klaidos	46
2.3.2.3. Garsų tarimo žodžiuose klaidos.....	47
2.3.2.4. Sudėtingos sandaros žodžių tarimo klaidos.....	49
2.3.2.5. Nurodyto garso nustatymo klaidos	52
2.3.2.6. Žodžių, panašių garsų sudėtimi, skyrimo klaidos.....	53
2.3.2.7. Skiemenų eilių pakartojimo klaidos	55
2.3.2.8. Pirmo žodžio garso pasakymo klaidos	56
2.3.2.9. Paskutinio žodžio garso pasakymo klaidos	57
Išvados	61
Literatūra	63
Summary	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
Priedai.....	68

Įvadas

Temos aktualumas. Fonologiniams sutrikimams daug dėmesio skyrė Garšvienė (2005), šiuos sutrikimus, kaip vieną iš dažnai pasitaikančių raidos bruožų, analizavo Ališauskas (2007), apie fonologinius sutrikimus rašė Ivoškuvienė ir kt. (2002), Ambrukaitis (2003), Glebuviene, Grigaitė, Monkevičienė (2004), Perminienė, Urbonienė (2005), Juškuvienė ir kt. (2008), Katinienė (2010). Moksliniuose straipsniuose analizuoti vaikų kalbėjimo sutrikimai (Garšvienė, Ivoškuvienė, 2003), vaikų kalbą trikdančios priežastys (Jusienė, Tuominienė, 2005), pradinių klasių mokinių kalbos ypatumai (Kurmanskienė, 2003), fonologinių sutrikimų inspiruoti skaitymo sutrikimai (Ašmonienė ir kt., 2011) ir kt.

Mokslinių publikacijų įvairovė rodo, kad vienas esminių vaiko brandumo mokyklai bruožų yra pakankamai susiformavusi kalba. Tačiau pastebima, kad vis dažniau į mokyklą ateina fonologinių sutrikimų turinčių vaikų. Tokie sutrikimai apsunkina mokymąsi, nes pradinių klasių mokinių kalba yra vystymosi stadijoje (Glebuviene ir kt., 2004), vaikai turi mažą sakinės ir rašytinės kalbos patirtį (Ambrukaitis, 2003). Garšvienės ir Ivoškuvienės (2003), Garšvienės ir Strelkoviene (2008) teigimu, fonologiniai sutrikimai lemia mokinių sakinės kalbos turinį, todėl atsiranda bendravimo sunkumų, Gudžiūnienė (2010) nurodė, kad būtina tirti, kaip fonologiniai sutrikimai susiję su vaikų pasirengimu lankyti mokyklą.

Fonologinių sutrikimų raiška analizuojama įvairiais aspektais: Boyd, Bee (2011) nurodo nepalankiai vaiką veikiančią šeimos gyvenimo aplinką; lingvistines problemas įvardijo Weinbau ir kt. (2011) ir atskleidė, kokios svarbios kalbai normaliai veikiančios regimosios, girdimosios, gebėjimų bei atminties funkcijos; smegenų veiklos, atsakingos už kalbą, svarbą, pabrėžė Shaywitz (2008), Žukauskienė (2012); palankią socialinę terpę išskyrė Wigfield ir kt. (2008); Balčiūnienė, Kazakovskaja (2011) teigė, kad fonologinius sutrikimus gali lemti sociokultūrinės sąlygos; Piščalkienės (2008) nuomone, svarbus ir pedagoginis veiksnys, kai vaikai ugdymo įstaigose nepakankamai skatinami rišliai kalbėti.

Užsienio autorių atliktuose tyrimuose konstatuojamas fonologinių sutrikimų ryšys su elgesiu bei emocijomis: Lindsay ir Dockrell (2012) tyrimo išvadose nurodo, kad vaikai su kalbos sutrikimais turi didesnę riziką patirti elgesio ir emocijų sunkumų, jie pasižymi žemesne saviverte, Cohen ir Lipssett (2012) nustatė, kad 40 – 60 proc. vaikams kartu su fonologiniais sutrikimais nustatomi ir elgesio bei emocijų sunkumai. Tvardovskaja (2014) atlikusi tyrimą nustatė, kad fonologiniai sutrikimai priklauso ir nuo vaiko padėties kolektyve – kuo vaikas labiau atsiskyręs ir užsidaręs, kuo mažiau turi draugų, tuo blogiau vystosi jo sakinė kalba.

Autoriai, nagrinėję fonologinius sutrikimus, visas nepalankias situacijas ir aplinkybes vadina rizikos veiksniais, galinčiais sukelti ir kalbos vystymosi, ir mokymosi sunkumų.

Tyrimo problema. Užsienio šalyse fonologiniai sutrikimai priskiriami specifiniams sutrikimams ir jie nustatomi atliekant specialius testus – fonologijos teste vaikai turi gebėti pakartoti sunkius bereikšmius ir reikšmę turinčius žodžius (Friedmann, Novogrodsky, 2008; Gils, 2010). Atlikti tyrimai rodo, kad vaikai, turintys fonologinių sutrikimų, blogiau nei kiti vaikai išgirsta kitų asmenų tariamus garsus (Rispen, Parigger, 2010). Marschall ir Lely (2009) nustatė, kad fonologiniai sutrikimai lemia netikslų pirmųjų ar paskutiniųjų žodžio garsų pakartojimą ir ištarimą. Weismer ir kt. (2011) teigė, kad minėtų sutrikimų turintys vaikai negeba išstarti daugiau negu du skiemenis turinčius žodžius.

Lietuvoje fonologiniai sutrikimai apibūdinami kaip įvairūs garsų tarimo, sklendaus kalbėjimo sutrikimai. Fonologinis kalbos sutrikimas - tai garsų tarimo trūkumai, atsiradę dėl nepakankamai išlavėjusios foneminės klausos, kai painiojami panašios artikuliacijos garsai, kai vaikai nuolat keičia vienus garsus kitais, juos taria netinkamai, iškreiptai (Garšvienė, Ivoškuvienė, 2003; Ivoškuvienė, 2010).

Atlikta nemažai tyrimų, susijusių su vaikų tarties ir taisyklingos kalbos formavimosi ypatumais: Juškienė (2008) nustatė priešmokyklinio amžiaus vaikų tarimo trūkumus, Gudžiūnienė (2010) tyrė mokinių, turinčių kalbėjimo ir kalbos sutrikimų pasirengimą mokyklai, Balčiūnienė (2011) nurodė mokyklinio amžiaus vaikų aiškios tarties ypatybes, Dabašinskienė ir Balčiūnienė (2011) tyrimu nustatė, kaip ankstyvas užsienio kalbų mokymasis lemia gimtąją kalbą, Mockuvienės (2012) atliktas tyrimas atskleidė sąsajas tarp vaikų kalbos ir motorikos sutrikimų.

Apžvelgus atliktus tyrimus matyti, kad dažniau tyrinėjamos ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos raidos problemos ir mažesnis dėmesys skiriamas mokyklinio amžiaus vaikų fonologiniams sutrikimams.

Kyla probleminiai klausimai:

Kiek dažnai nustatomi fonologiniai sutrikimai? Kokias klaidas dažniausiai daro mokyklinio amžiaus vaikai, turintys fonologinių sutrikimų? Kokioje kalboje - sakininėje ar rašytinėje – fonologinių sutrikimų raiška didesnė?

Tyrimo objektas – fonologinių sutrikimų raiška mokykliniame amžiuje.

Tyrimo tikslas – atskleisti fonologinių sutrikimų raišką mokyklinio amžiaus vaikų sakininėje ir rašytinėje kalboje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Mokslinės pedagoginės, psichologinės literatūros ir mokslinių straipsnių pagalba atskleisti fonologinių sutrikimų sampratą ir atsiradimo priežastis, reikšmę darniai vaiko raidai, ryšį su sakinine ir rašytine kalba.
2. Klaidų analizės pagrindu įvertinti fonologinių sutrikimų raišką mokinių rašto darbuose.

3. Mokyklinių dokumentų analizės pagrindu įvertinti fonologinių sutrikimų raišką mokinių sakytinėje kalboje.
4. Palyginti skirtingų klasių mokinių fonologinių sutrikimų raišką rašytinėje ir sakytinėje kalboje.

Tyrimo metodai:

1. Specialiosios pedagoginės, logopedinės, psichologinės literatūros ir mokslinių tyrimų analizė.
2. Mokinių, turinčių fonologinių sutrikimų, mokyklinių dokumentų turinio (angl. content) analizė: kalbos įvertinimo kortelių turinio analizė ir diktantuose esančių klaidų analizė.

Tyrimo imtis: Tyrime netiesiogiai dalyvavo 150 mokyklinio amžiaus vaikų, turinčių fonologinių sutrikimų, t. y. buvo išanalizuoti 150 pradinių klasių mokinių mokykliniai dokumentai. Tyrimas vyko 2015 m. kovo - balandžio mėnesiais. Tyrimo dalyviai pasirinkti tikslinės atrankos būdu. Taikytas atrankos kriterijus: tyrimo dalyviams yra nustatyti fonologiniai sutrikimai. Visi vaikai lanko Telšių miesto mokyklas, kuriuose yra pradinio ugdymo skyriai: Germanto pagrindinę, Kranto pagrindinę ir Atžalyno pagrindinę mokyklas.

Magistro darbo struktūra

Šį magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, pagrindinių sąvokų žodynelis, 2 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (75 literatūros šaltiniai), santrauka anglų kalba, 3 priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 61 lentelė ir 20 paveikslų. Prieduose pateikiama: kalbos įvertinimo kortelės pavyzdys (žr. 1 priedą), kalbos įvertinimo kortelių turinio analizė (2 priedas), rašto darbų turinio analizė (3 priedas). Darbo apimtis – 68 puslapiai be priedų.

Pagrindinės sąvokos:

Kalba – tai minčių perteikimas naudojantis sutartine simbolių sistema ir laikantis tam tikrų prasmę apibrėžiančių taisyklių (Hallahan, Kauffman, 2003). Kalba - tai žodinio minčių reiškimo sistema, praktinis sugebėjimas reikšti žodžiais mintis (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2012). Kalba yra sistema, kuri jungia tris pagrindinius komponentus – fonetiką, leksiką ir gramatiką ir yra formalus komunikacijos būdas, apimantis ženklų ir simbolių supratimą, kuriais reiškiamos mintys (Ivoškuvienė, Garšvienė, 2003).

Fonologiniai sutrikimai - garsų netarimas ar netaisyklingas jų tarimas (Bagdonas ir kt. 2003; Dijokaitė, 2014). Tai - garsų tarimo trūkumai dėl akustinių ir artikuliacinių vaizdinių nepakankamumo (Garšvienė, Ivoškuvienė, 2003). Esant fonologiniams sutrikimams mokiniai susiduria ne tik su kalbėjimo (garsų tarimo), bet ir su sklandaus skaitymo sunkumais (Ivoškuvienė, 2010).

Dislalija – tai neaiški tartis, netaisyklingų garsų tarimas, atsirandantis dėl kalbos organų ydų ir pažeidimų, kai neištariami atskiri garsai arba garsų junginiai, netinkamai sudaromi garsai (Bendorienė, 2005; Vaitkevičiūtė, 2007).

Dizatrija – kalbos/kalbėjimo sutrikimas, išsivystantis dėl įvairių galvos smegenų struktūrinių pažeidimų ir pasireiškia garsų tarimo, balso, kalbinės motorikos ir kalbinio kvėpavimo sutrikimais (Garšvienė, Strelkovienė, 2008).

Logopedinė pagalba – tai pagalba, kai teikiama pirminė specialioji pedagoginė (logopedinė) pagalbą mokiniams, turintiems kalbėjimo ir kalbos sutrikimų, vykdoma jų apskaita. (Logopedas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė, 2005).

1 *skyrius*. FONOLOGINIAI SUTRIKIMAI MOKYKLINIAME AMŽIUJE

1.1. Kalbos ir kalbėjimo reikšmė darniai vaiko raidai

Kalba ir kalbėjimas yra ne tik komunikavimo instrumentas (Garšvienė, Ivoškuvienė, 1993; Ivoškuvienė, 2010; Dijokaitė, 2014). Psichologiniu aspektu kalba apibūdinama kaip svarbiausias žmogaus psichinės raidos pasiekimas, įgyjamas bendraujant su kitais žmonėmis ir būtinas suvokimo, atminties, vaizduotės, mąstymo raidai (Daugirdienė, Gaizelytė ir Prasauskienė, 2007). Pedagoginiu aspektu kalba vadinama svarbiausia <...> galvotumo išreiškimo, mokslumo priemone, glaudžiai susijusia su gyvenamuoju momentu, supančia aplinka. Paveldėtieji vaiko pradai ir aplinka sąveikos procese ugdo asmenybę (Laužikas, 1993). Socialiniu aspektu gebėjimas kalbėti apibrėžiamas ne tik kaip keitimasis mintimis, bet ir galia keisti elgesį. Ypatingai vaikai turi nuolat taikytis prie pokyčių asmeninėje, socialinėje ir visuomeninėje erdvėje, nes visos aplinkos vienaip ar kitaip skatina jų raidą, o sąveikaudami, komunikuodami kalbos pagalba su kitais, vaikai dalyvauja ir savo pačių socializacijoje ir raidoje (Berns, 2009). Hallahan ir Kauffman (2003) aktualizuoja kalbą ir kalbėjimą kaip vaikui labai svarbias priemones pritaipyti socialinėje aplinkoje, nes kalba skatina poreikį bendrauti – keistis prasmėmis socialinės sąveikos metu – ir yra dirva vaiko kalbai vystytis.

Kiti autoriai kalbą įvardija ne tik kaip socialinės, bet ir kaip emocinės vaiko raidos veiksnį, padedantį geriau pažinti aplinką, patirti teigiamų emocijų, pajusti spalvingą jausmų pasaulį (Ivoškuvienė, Kaffemanienė, Baranauskienė ir kt., 2003).

Ivoškuvienė, Mamonienė, Suveizdienė (2007) nurodė patirtinę kalbos naudą vaikų raidai, nes girdėdami kalbą, vaikai visapusiškai tobulėja: kalba ugdoma kiekvieną dieną įvairiose buitinėse situacijose, mokomasi išklausti žodinius nurodymus, ugdomas gebėjimas klausytis skaitomų tekstų ir panašiai. Nuolatinis kalbos girdėjimas padeda taisyklingai tarti žodžius, suformuluoti rišlius sakinius, geriau suprantama, klausomasi ir įsiminama. Per mažas dėmesys vaiko kalbai yra trukdis jai ugdytis (Dodge ir Heroman'as, 2008, Šebelskytė, 2006, Herm, 2004). Įgyta kalbos ir kalbėjimo patirtis vaikui suteikia daugiau savarankiškumo visose veiklos srityse, leidžia kontroliuoti situaciją ir laisvai bendrauti (Gevorgianienė, 2003).

Kaip reikšmingą kalbinių gebėjimų lygį specialistai išskiria ekspresyviąją kalbą - tai kalbos išraiška, sugebėjimas norimą žinią išreikšti kalba, tai žodžių tarimo taisyklingumas, kalbėjimo intensyvumas (Petruolytė, 2003, Ivoškuvienė, Kaffemanienė, Baranauskienė ir kt., 2003). Ekspresyviosios kalbos ugdymas itin svarbus, nes didėja girdimojo dėmesio ir foneminio suvokimo kokybė, gerėja artikuliacijos aparato pasirengimas tarti garsus, auga pasyviojo ir aktyviojo žodyno apimtis, kalbinės raiškos gyvumas, kalbinė motyvacija, didėja galimybė įveikti pastebimus fonologinius sutrikimus (Kariniauskaitė, 2015).

Piaget (2002) nuomone sulaukus 7 – 8 metų amžiaus vaikai jau geba nuosekliai pasakoti ir paaiškinti, ką norėjo pasakyti. Vyresni pradinukai sugeba pereiti nuo žodžio reikšmės,

pagrįstos asmeniniu patyrimu, prie bendresnės informacijos. Kalba skatina mąstymą, logiškesnę minčių raišką - taip vaikų kalba palaipsniui tobulėja. Tobulėjimo sparta priklauso ir nuo mokyklos, ir nuo šeimos aplinkos ir nuo vaiko pažintinių sugebėjimų (Žukauskienė, 2012). Įvairių sutrikimų netrikdoma kalba betarpiškai turi reikšmės visapusiškai vaiko raidai (Ivoškuvienė, Mamonienė, Pečiulienė, 2002, Garšvienė Ivoškuvienė, 2003).

Remiantis pateiktomis mintimis galima teigti, kad vaikų kalbos ir kalbėjimo vystymas(is) turi būti nuoseklus ir tikslingas procesas. Katinienė (2014) teigia, kad dalis vaikų turi fonologinių sutrikimų: dėl netaisyklingos tarties vaikų žodynas labai skurdus, jiems sunku pakartoti tariamus žodžius ar atskirus garsus, jie blogai suvokia kitų skaitomą tekstą, todėl negeba teisingai užrašyti. Tokie teiginiai leidžia daryti prielaidą, kad fonologiniai sutrikimai turi reikšmės vaiko kalbai.

Vaiko raidą tyrinėjantys mokslininkai (Pileckaitė – Markovienė ir kt., 2004, Navickas, 2010, Pocienė, 2010, Žukauskienė, 2012) pabrėžia, kad priešmokykliniame ir jaunesniame mokykliniame amžiuje vaikai pereina į naują kalbos ir kalbėjimo mokymosi etapą. Mokykloje vaikai žodžius pradeda vartoti tiksliau, šnekamoji kalba darosi turtingesnė, atsiranda logiškesnis ryšys tarp žodžių. Tačiau minėti autoriai pastebi, kad kaip tik šiame amžiaus tarpsnyje išryškėja ir fonologiniai sutrikimai, kurie anksčiau, gal būt, nebuvo labai pastebimi, nes vaikas namuose kalbėjo taip, kaip moka, niekas nekontroliavo garsų tarimo.

Apžvelgus įvairių autorių mintis apie kalbos ir kalbėjimo vystymąsi, išryškėja sklandi, aiški kalbos reikšmė darniai vaiko raidai, bendravimui su jį supančia aplinka bei mokymosi rezultatais. Kadangi vaikai auga skirtingose aplinkose ir skirtingose kalbinėse sąlygose, todėl ir kalbos plėtotė yra skirtinga. Besivystančią vaiko kalbą reikia palaikyti, nuolat žadinti vaiko smalsumą, vaizduotę, skatinti klausinėti ir kalbėti, kantriai išklaudyti ir atsakyti į visus klausimus, drąsinti ir pagirti, tik taip galima sumažinti fonologinių sutrikimų riziką (Žukauskienė, 2012). Priešingu atveju fonologiniai sutrikimai gali neigiamai paveikti vaiko asmenybės raidą (Ivoškuvienė ir Makauskienė, 2009).

Apibendrinant galima teigti, kad darniai vaiko raidai kalbos ir kalbėjimo reikšmė yra labai didelė. Taisyklinga, išlavinta kalba ir aiškus kalbėjimas padeda formuluoti mintis ir reguliuoti veiklą, skatina ir plėtoja mąstymo procesus, skatina kūrybingumą, vaizduotę, formuoja ir padeda išsiskleisti vaiko individualybei, ugdo estetinį skonį, aktyvina ir motyvuoja vaikus, padeda išreikšti mintis, jausmus, bendrauti ir bendradarbiauti. Kalba ir kalbėjimas vertinami kaip vienas pagrindinių veiksnių darnioje vaiko raidoje.

1.2. Fonologinių sutrikimų samprata ir sutrikimų atsiradimą lemiančios priežastys

Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos apraše (2011) į kalbėjimo ir kalbos sutrikimų grupę įtraukti fonologiniai sutrikimai. Fonologiniais sutrikimais vadinama kalbėjimo ir kalbos sutrikimų dalis, susijusi su garsų tarimo trūkumais, kai sutrikęs girdimasis suvokimas ar nesusiformavę garsų artikuliacinio vaizdiniai. Esant fonologiniams sutrikimams ne tik netaisyklingai tariami garsai, jie visai netariami arba vieni garsai pakeičiami kitais garsais. Fonologinių sutrikimų turintys vaikai neskiria kalbos garsų, daro daug garsinės analizės, disleksinių klaidų (Ivoškuvienė, Mamonienė ir kt., 2002, Garšvienė, Ivoškuvienė, 2003).

Fonologiniams kalbos sutrikimams priskiriama *foneminė akustinė dislalija* (garsų tarimo trūkumai dėl akustinių vaizdinių nepakankamumo), *foneminė artikuliacinė dislalija* (garsų tarimo trūkumai dėl artikuliacinių vaizdinių nepakankamumo), *rinolalija* (balso tembro ir garsų tarimo trūkumai, kai yra sutrikusi foneminė klausa), *dizartrija* (garsų tarimo trūkumai, kai yra sutrikusi foneminė klausa) (Žukauskienė, 2012). Su fonologiniais sutrikimais siejami specifiniai pažinimo sutrikimai, kuriems priskiriami girdimųjų lingvistinių procesų sutrikimai, pasireiškiantys foneminės klausos sutrikimu bei garsinės analizės sintezės trūkumais.

Lietuvos statistikos departamento (2014) duomenimis, vaikų, turinčių kalbos sutrikimų, skaičius nemažėja: 2012 m. buvo 694 vaikai, 2013 m. – 719 vaikų. Tai rodo, kad vaikų, turinčių fonologinių sutrikimų, taip pat yra ir todėl būtina apie tai kalbėti, analizuoti, atsakingai dirbti su šiuos sutrikimus turinčiais vaikais.

Logopedijoje fonologiniu kalbos sutrikimu vadinamas netaisyklingai tariamas garsas arba kai vienas garsas keičiamas kitu (Garšvienė, Ivoškuvienė, 2003). Tarimo sunkumų turintys vaikai neištaria daugelio garsų, todėl aplinkiniai nesupranta jų kalbos. Tokių vaikų žodynas yra skurdus, netikslus, sakiniai – nerišlūs. Yra fonologinių sutrikimų, kurie paveldimi. Pavyzdžiui, jei tėvai švepluodami taria garsą „s“ ar „r“, vaikai gali tarti taip pat. Laiku pastebėtas šis sutrikimas nesunkiai ištaisomas, vaikas gali sėkmingai mokytis ir toliau ugdyti kalbą.

Specialistai analizuoja veiksnis ir priežastis, lemiančius fonologinių sutrikimų atsiradimą. Tyrimais nustatyta, kad nemaža dalis jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų turi išorinių (įgimtų ir įgytų) veiksnių nulemtų fonologinių sutrikimų (Garšvienė ir Ivoškuvienė, 1993, Ivoškuvienė, 2010). Išskiriami *įgimti* veiksniai, kurie vaiką neigiamai veikė iki gimimo - radiacija, įvairūs mechaniniai bei temperatūros pokyčių veiksniai, apsinuodijimas vaistais, alkoholio, narkotikų vartojimas, rūkymas, chemizuota aplinka, parazitinės, virusinės infekcijos, kitos motinos ligos, rezus faktorius ir *įgyti* veiksniai, kurie vaiką paveikė po gimimo - gimdymo traumos, kitos (kūdikių) traumos, vaikų persirgusios ligos (Jakubavičiūtė, 2009).

Visi išvardinti veiksniai turi reikšmės vaiko kalbos vystymuisi (Garšvienė, Ivoškuvienė, 1993). Specialistai teigia, kad būtina objektyviai vertinti vaiko kalbą ir žinoti kodėl vaikui sunku kalbėti – tik tada galima jam padėti.

Akivaizdu, kad kalbos ir kalbėjimo sutrikimus sukelia įvairios priežastys. Jas analizavo įvairūs autoriai: Ališauskienė (1998), Garšvienė (1993), Ivoškuvienė (1993), Gužaitė ir Ivoškuvienė (2000), Lukoševičius ir Petružienė (2001), Baracevičienė (2006), Jakubavičiūtė (2009) ir dar daugelis kitų mokslininkų ir išskyrė tris grupes priežasčių:

1. Pirmoji grupė – tai priežastys, kurias sukelia įgimtas smegenų neišsivystymas ar sužalojimai gimdymo metu.
2. Antroji grupė - priežastys, kurias sukelia įvairūs kalbos padargų anatomiciniai trūkumai: netaisyklingas dantų sukandimas, lūpos nesuaugimai, aukštas gomurys, pernelyg stambus liežuvis ir pan.
3. Trečioji grupė – priežastys, kurias sukelia pagrindinių vaiko psichinių poreikių nepatenkinimas įspūdžių, teigiamų emocijų, komunikavimo stoka. Tai lėtina kalbos raidą, vaikas ilgai švepluoja, turi neišlavėjusį girdimąjį suvokimą – foneminę klausą, leksinės ir gramatinės kalbos sandaros trūkumų.

Sklandžiai vaiko kalbai įtakos dažnai turi organinės kilmės priežastys, tai – periferinis kalbėjimo aparato raumenų paralyžius, parėzė, hiperkinezinės ar kitos raumenų įtampos sutrikimo formos (Daugirdienė ir kt., 2007). Minėti kalbos padargų pažeidimai apima fonetiką, leksiką ir kalbos gramatinį taisyklingumą, sunkiau ištariami garsai ir žodžiai, keičiasi kalbėjimo tempas, atsiranda fonacija (Garšvienė ir Jankevičienė, 2002, Baracevičienė, 2006).

Greta išorinių, įgimtų ir įgytų, priežasčių nurodomos ir kitos – socialinės bei psichologinės – priežastys, lemiančios fonologinių sutrikimų atsiradimą. Vaikas gali sunkiau kalbėti dėl lėtesnės psichinės brandos ar sutrikusio intelekto (Ivoškuvienė, 2010). Ališauskaitė (2011) ir Šumskienė (2015) prie psichologinių kalbos ir kalbėjimo sutrikimų priežasčių priskiria vaiko mokymąsi ne gimtąja kalba bei gyvenimą kitoje kultūrinėje/kalbinėje aplinkoje: vaikų su kalbos sutrikimais dažnai pasitaiko mišrioje kalbiniu požiūriu šeimose, ir tokių šeimų vis daugėja.

Socialinės aplinkos ir emocijų įtaką kalbos vystymuisi pabrėžė Kaffemanas (1997), Hallahan ir Kauffman (2003). Fonologinių sutrikimų sampratos ir priežasčių analizė parodė, jog įvairūs autoriai mėgina skirstyti ir grupuoti kalbos ir kalbėjimo sutrikimų atsiradimų priežastis. Visi skirstymai vienaip ar kitaip yra reikšmingi, nes padeda išsiaiškinti ir įvardinti priežastis, kurios lemia kalbos plėtojimą (Ivoškuvienė, Kaffemanienė, Baranauskienė ir kt., 2003; Kaffemanienė, Reseckienė, 2008). Informacijos šaltiniuose pateikiami psichologinių ir socialinių priežasčių išsamūs apibūdinimai:

- fizes priežastis analizavo Hallahan, Kauffman (2003), Kaffemanas (1997) – tai artikuliacinio aparato pakitimai, bendrosios ir smulkiosios motorikos sutrikimai, galvos smegenų pažeidimai, artikuliacijos, balso ir kvėpavimo aparato inervacijos nepakankamumas, regos, klausos sutrikimai;
- psichologines priežastis nurodo Boyd ir Bee (2011), kadangi šeimos narių tarpusavio santykiai, krizinės situacijos šeimoje, tėvų kalbinės psychopatologijos, kalbiniai skirtumai vaiko aplinkoje gali sulėtinti kalbos vystymąsi, dėl psichologinių priežasčių vaikas gali nustoti kalbėti, gali sutrikti mąstymas, atmintis, dėmesys, emocijos, vaizduotė;
- lingvistines priežastis nagrinėjo Weinbau, Simpson ir Loakes (2011) ir nustatė, kad siekiant išvengti kalbos sunkumų būtina visų psichologinių procesų – regimosios, girdimosios, motorinių ir lingvistinių gebėjimų, atminties funkcijų – dermė, nes jei sulėtėja nors viena iš funkcijų, atsiranda kalbos sutrikimai, lėtėja kalbos raida, kuri apima ir fonologinius gebėjimus;
- neuropsichologines priežastis įvardijo Shaywitz (2008), Žukauskienė (2012) ir nurodė, kad nepakankama smegenų pusrutulio veikla apsunkina ir kalbos vartojimo galimybes, o tai trukdo formuoti kalbos įgūdžiams, atsiranda girdimojo suvokimo trūkumai, atminties trūkumai ir kt.;
- socialines priežastis apibrėžė Balčiūnienė ir Kazakovskaja (2011), Pukinskaitė (2006), Wigfield, Guthrie, Perencevich ir kt. (2008) ir akcentavo, kad vaikai, gyvenantys skurdesnėse sociokultūrinėse sąlygose patiria didesnę kalbos raidos trūkumą, pvz., vaikai neturi knygų, lavinamųjų žaislų ir pan., ir tokia socialinė aplinka lėtina visą vaiko pažintinę bei kalbinę raidą; prie socialinių priežasčių priskiriamas tėvų bendravimas su vaiku, vaikų skaičius šeimoje, asocialios šeimos, nepilnos šeimos, tėvų išsilavinimas, dvikalbystė, priešmokyklinės įstaigos lankymas, socializacijos įgūdžiai, specialistų, dirbančių su vaikais, kvalifikacija;
- pedagogines priežastis išvelgė Piščalkienė (2008), Boyd ir Bee (2011), autoriai teigia, kad mokyklose vaikai nėra pakankamai skatinami rišliai kalbėti, pasakoti, menkai taikomas visuminio kalbos ugdymo metodas, pasitaiko, kad mokytojai nekreipia dėmesio į kalbos ir kalbėjimo problemų turinčius vaikus, yra neempatiški jų atžvilgiu.

Priežasčių grupių analizėje išryškėjo *socialinių* priežasčių grupė, nes darnus vaiko vystymasis, o ypač kalba, priklauso nuo auklėjimo sąlygų, aplinkos, kurioje jis auga ir yra ugdomas. Fonologiniai sutrikimai trukdo palaikyti tarpusavio santykius su bendraamžiais ir suaugusiais, apsunkina kalbos suvokimą ir kitas bendravimo formas. Taisyklinga ir aiški kalba savaimė neišsivysto – vaikui būtinas bendravimas, o bendravimui reikalinga atitinkama aplinka - tai vaiko tėvai, pedagogai, dirbantys su vaiku, supanti vaiką gyvoji ir negyvoji gamta bei jos reiškiniai. Vaikams augant tobulėja jų vaizduotė bei kalbiniai gebėjimai, plečiasi žodynas. Pagrindiniai būdai, padedantys vystyti kalbą, yra kalbėjimasis su vaiku, garsinis knygų skaitymas ir jų aptarimas,

dainavimas, gražiai, raiškiai, taisyklingai kalbantys pedagogai - tai yra geriausi pavyzdžiai (Nikelienė, Valantiejiene, 2010).

Ugdymo įstaigos, žinodamos fonologinių sutrikimų atsiradimo priežastis, gali ruošti tinkamą kalbinę aplinką į mokyklas ateinantiems vaikams ir pasitelkti kuo įvairesnės vaizdinės didaktinės medžiagos (Nikelienė ir Valantiejiene, 2010):

1. tai priemonės, skirtos impresyviajai ir ekspresyviajai kalbai ugdyti: žodynui turtinti, foneminei klausai lavinti, garsinei analizei bei sintezei mokyti, gramatinei kalbos struktūrai formuoti, riškiai kalbai ugdyti,

2. tai priemonės, skirtos kitiems pažinimo procesams, reikšmingiems kalbėjimui ir kalbai ugdyti: mąstymui, dėmesiui, pastabumui ugdyti, regimiesiems erdvės ir laiko suvokimams tikslinti, bendrajai ir smulkiajai motorikai ugdyti (Nikelienė ir Valantiejiene, 2010).

Nesvarbu kokiai kategorijai priskiriami fonologiniai sutrikimai, jie neturi trikdyti pilnaverčio kalbos ugdymo. Vaikų fonologinių sutrikimų raiškos stebėjimas leidžia išskirti kelias svarbias šiandieninio gyvenimo tendencijas (Šumskienė, 2015):

- dažnejantiems vaikų kalbos sutrikimams didelį vaidmenį atlieka pasikeitęs gyvenimo būdas,
- naujos technologijos (kompiuteriai, išmanieji telefonai) įtraukia vaikus į virtualią bendravimo erdvę,
- nebelyka betarpiško tiesioginio kalbinio vaikų bendravimo su tėvais ir bendaamžiais,
- vis daugiau pastebima vaikų su kalbos defektais, nes vaikai tiesiog nebemoka kalbėti,
- augančio, besivystančio vaiko kalbą reikia ugdyti, nes nekalbant verbalinės funkcijos negali normaliai vystytis.

Apibendrinant galima teigti, kad fonologiniai sutrikimai yra kalbėjimo ir kalbos sutrikimų dalis. Fonologiniais sutrikimais vadinami garsų tarimo trūkumai, kai sutrikęs girdimasis suvokimas ar nesusiformavę garsų artikuliacijos vaizdiniai - tai netaisyklingas garsų tarimas, jų netarimas, vieno garsų pakeitimas kitais garsais. Turintieji šiuos sutrikimus vaikai susiduria su tarimo, sklandaus kalbėjimo ar balso valdymo, kalbos raiškos ar/ir kalbos suvokimo problemomis. Fonologinių sutrikimų atsiradimo priežastys yra įvairios ir dažnai turi ryšį su kitais sutrikimais: kalbos vystymąsi trikdo fiziologiniai (organiniai) sutrikimai: galvos smegenų pažeidimai, įvairios traumos, klausos, regos sutrikimai. Įtakos turi įvairiapusis vaiko raidos sutrikimas, mokymosi sunkumai, psichologinės ir neuropsichologinės priežastys, socialinės bei pedagoginės priežastys. Fonologinių sutrikimų įveika mokykliniame amžiuje remiasi ne tik pedagoginėmis žiniomis – vaikams dažnai reikia specialistų pagalbos.

1.3. Fonologinių sutrikimų ryšys su sakytine bei rašytine kalba

Fonologinių sutrikimų raiškos analizė atskleidžia šiuolaikinių informacinių technologijų ir virtualios erdvės reikšmę kalbos vystymuisi: tai televizija, visų rūšių kompiuteriai, išmanieji telefonai, kuriems vaikai skiria labai daug laiko. Amerikoje Niujorke 2012 m. atliktas tyrimas (Netikėti tyrimo rezultatai, 2015) atskleidė, kad vaikų, kurie dažnai žaidžia su išmaniaisiais telefonais ir planšetiniais (delniniais) kompiuteriais, turinčiais liečiamąjį ekraną, kalbos vystymasis yra lėtesnis už bendraamžių, technologijų naudos vaikų raidai neįžvelgiama. Katinienės (2014) teigimu, televizorius, kompiuteriniai žaidimai ir apskritai išmaniosios technologijos negali kompensuoti „gyvo“ kalbinio bendravimo ir kalbos ugdymo reikšmės.

Garšvienės ir Strelkovičienės (2008), Baranauskienės (2007) tyrimų išvadose pabrėžiama, kad mokyklinio amžiaus vaikai, turintys fonologinių sutrikimų, mokykloje jaučiasi nepatogiai ir atstumti, jie pradeda save neadekvačiai vertinti, dėl neaiškaus žodžių tarimo dažnai patiria draugų patyčias, jie nenori atsakinėti žodžiu visiems girdint, visai stengiasi išvengti dalyvavimo pokalbiuose, nenori parodyti savo rašto darbų.

Ugdymo aplinkoje fonologiniai sutrikimai turi tiesioginį ryšį su sakytine ir rašytine vaiko kalba (Lukoševičius, 2009). Kalbą vaikai vartoja sakytine ir rašytine forma, pasinaudodami šių formų specifiniais raiškos būdais - tartimi ir rašyba – garsais bei raidėmis (Lietuvių kalbos kultūra, 2006). Nors su abiejomis kalbos formomis vaikai mokykloje susiduria kiekvieną dieną, tačiau jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokiniams gana sunku paisyti tarimui ir rašymui keliamų reikalavimų, nes jie dar nėra pakankamai įsisavinę tarties bei rašybos taisyklių, todėl dažnai kaip girdi, taip ir rašo. Sakytinės ir rašytinės kalbos klaidoms įtaką daro sutrikęs girdimasis suvokimas.

Sakytinė kalba skirstoma į bendrinę, vartojamą oficialiai ir neoficialiąją, šnekamąją (buitinę). Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai namuose vartoja šnekamąją (buitinę) kalbą, todėl pradėjus lankyti mokyklą jiems sunkiai sekasi ją susieti su bendrine (normine) kalba. Kol vaikas dar nemoka skaityti ir rašyti, jis praktiškai nesusiduria su būtinybe atskirus garsus tarti taisyklingai. Garsų tarimas nuolat tobulėja, tačiau palaiptu, tam tikrais etapais (Garšvienė ir Ivoškuvienė, 2003). Dažniausiai vaikai, pamėgdžiodami suaugusiuosius, savarankiškai išmoksta taisyklingai tarti žodžius, garsus (Žukauskienė, 2002). Netaisyklingas kai kurių garsų tarimas iki 6 metų nelaikomas sutrikimu, nes tai yra normalus reiškinys, susijęs su vaiko amžiaus ypatumais, ir su metais išaugamas. Aštuonerių ar devynerių metų vaikai jau būna įvaldę visus fonetinius kalbos komponentus ir taisyklingai taria kalbos garsus (Hallahan ir Kauffman, 2003).

Specialistų pastebėjimais, šnekamoji (arba buitinė) kalba vaikams yra daug paprastesnė, nes kai kuriuos kalbos elementus jie gali kompensuoti kūno išraiška, praleisti skiemenis, trumpinti žodžio galą, vartoti nepilnus sakinius. Šnekamojoje kalboje galimi minties šuoliai, daugybė pertarimų, pasitaisymų, nes mąstoma ir kalbama vienu metu (Nauckūnaitė, 2003).

Vaikai, turintys fonologinių sutrikimų, paprasčiausiai nesuvokia, kur kalbėdami daro klaidas, ką sako neteisingai, nors sakytinė kalba vaiko pasaulį atspindi kaip *čia* ir *dabar* vykstantį veiksmą. Pupkis (2005), pabrėžė, kad su laiku vaikas turi įsisąmoninti, kad sakytinė kalba yra *kalbėjimas galvojančiam*, o rašytinė kalba - tai sukuriamas produktas ir ji laikoma *apgalvotu kalbėjimu (žodžius pavaizduojant grafiškai)*.

Rašytinė kalba (grafiškai užrašyti žodžiai) yra kalbos pratęsimas (Nauckūnaitė, 2003). Manoma, kad rašytinė kalba vaikams turi susiformuoti natūraliai, o raštas turi būti toks pat neatskiriamas gyvenimo elementas, kaip ir kalba. Teigiama tai, jei vaikas pats išmoksta rašyti, kaip pats išmoksta kalbėti (Grigaitė ir Leonaitė, 2007). Autoriai pateikia rekomendacijas tų vaikų ugdymui, kuriems sunkiau sekasi rašyti: būtina pasitelkti žaidimo elementus, piešimą, nes piešimas yra rašto užuomazga. Tikėtina, kad ankstyvas rašytinės kalbos išmokimas pagreitina mąstymą, lemia geresnę pasirengimą mokyklai bei mokymosi rezultatus vėliau. Fonologinių kalbos sutrikimų turintys vaikai kartais linkę geriau mintis reikšti raštu, nes nereikia kalbėti ir taip parodyti savo negebėjimo taisyklingai ištartti žodžius. Tarimo trūkumų analizė rodo, kad vaikai, turintys kalbos sutrikimų, menkai yra įvaldę kalbos fonologinę sistemą, todėl susiduria su įvairiomis problemomis, daro daug klaidų ir rašytinėje kalboje. Bet jei vaikas gerai įvaldęs foneminę sistemą, o kalbėjimo trūkumai atsiradę tik dėl artikuliacinio aparato pažeidimo, tai rašant sunkumų neiškyla (Juškienė, 2008).

Pivorienės ir Šabliauskiene (2011) teigimu, mokyklinio amžiaus vaikų ir sakinės, ir rašytinės kalbos vystymuisi reikšmės turi tėvų požiūris į vaiką ir jo mokymosi galimybes. Labai blogai, kai tėvai siekia nustatyti vaiko brandą ir gebėjimą mokytis. Toks tėvų elgesys gali turėti neigiamos įtakos vaiko savivertei, nors tiesiogiai ir nesikalbama su vaiku apie jo problemas. Jausdami tėvų nerimą, vaikai pradeda nepasitikėti savo jėgomis, jaučiasi kalti dėl savo trūkumų. Autorių manymu, kai tėvai išryškina neigiamas vaiko kalbos ir rašymo savybes, trukdančias jam pritaipyti mokykloje, tuo vaikui tiesiogiai parodo, kad jis turi trūkumų, kad yra ne toks, kaip visi. Akivaizdu, kad jei vaikas nesulaukia tėvų padrąsinimo ir tikėjimo jo galiomis, jis negali toliau sėkmingai ugdyti kalbos.

Sėdžiuvienė ir Grigaitė (2014) tyrė tėvų reakciją į vaikų kalbėjimo ir rašybos sutrikimus ir nustatė, kad tėvai nėra linkę pripažinti akivaizdžių faktų:

- tėvai supranta, kad vaiko kalba ir rašymas blogesni nei jo bendraamžių, tačiau tikisi, kad vaikas sutrikimus išaugs;
- tėvai mato, kad vaiko fizinė raida normali, jo intelektas nesutrikęs, todėl laukia, kol savaime ateis pagerėjimas mokymosi srityje;
- tėvai pastebi kalbos ir rašymo teigiamus pokyčius vaikui augant, todėl galvoja, kad specialistų pagalba nereikalinga;
- tėvai sutinka su specialistų išvadomis, tačiau neskuba vaikui padėti;

- tėvai įsižeidžia, kai rekomenduojama vaiką leisti į specialiojo ugdymo grupę;
- tėvai pastebi, kad vaikui sunku bendrauti su bendraamžiais, todėl mano, kad reikia didesnę dėmesį kreipti į bendravimo įgūdžių mokymą;
- tėvai pyksta ant vaiko ir mano, kad reikia ne specialistų pagalbos, o paties vaiko didesnių pastangų ir viskas pasiseks;
- tėvai nelinkę dėl kalbos ir rašymo sutrikimų keisti vaiko ugdymo įstaigos, nes mano, kad vaikui bus sunku priprasti prie naujos aplinkos.

Apibendrinant galima teigti, kad fonologiniai sutrikimai yra kalbėjimo ir kalbos sutrikimų dalis. Fonologiniais sutrikimais vadinami garsų tarimo trūkumai, kai sutrikęs girdimasis suvokimas ar nesusiformavę garsų artikuliacinio vaizdiniai - tai netaisyklingas garsų tarimas, jų netarimas, vienu garsų pakeitimas kitais garsais. Fonologiniai sutrikimai turi tiesioginį ryšį su sakytine ir rašytine vaiko kalba. Sakytinė kalba vaiko pasaulį atspindi kaip *čia* ir *dabar* vykstantį veiksmą, o kai vaikai turi fonologinių sutrikimų, jie paprasčiausiai nesuvokia, kur kalbėdami daro klaidas, ką sako neteisingai. Rašytinė kalba pagreitina vaiko mąstymą, lemia geresnius mokymosi rezultatus, padeda išreikšti mintis, kurios ne visada pasakomos žodžiu. Tačiau kai fonologinių kalbos sutrikimų turintys vaikai blogai skiria kalbos garsus, jie ir rašydami daro daug klaidų.

1.4. Dažniausiai pasitaikantys fonologiniai sutrikimai ir jų raiška

Garšvienė, Ivoškuvienė (1993) kalbos sutrikimus skirsto į tokias 4-ias grupes; 1) fonetiniai (dėl organinių ir funkcinų kalbėjimo aparato pakitimų); 2) fonetiniai foneminiai (lemia foneminės klausos nepakankamumas); 3) kalbos neišsivystymas (tai visų kalbos komponentų visiškas arba dalinis nesusiformavimas dėl šiurkštaus funkcijos mechanizmo pažeidimo); 4) kalbos ritmo ir tempo sutrikimai. Dažniausiai pasitaikančius fonologinius sutrikimus Ivoškuvienė (2010) išskyrė į dvi pagrindines grupes:

- kalbos sutrikimai – tai kalbos neišsivystymas, kai neišlavėjusi visa kalbos sistema;
- kalbėjimo sutrikimai – atsiranda dėl kalbos sutrikimų (ir atvirkščiai).

Ivoškuvienė (2010) nurodo tokius kalbėjimo ir kalbos sutrikimų atvejus, kai vaikas turi normalią klausą ir normalų intelektą, ir sutrikimus klasifikuoja medicininio ir pedagoginio - psichologinio pagrindu. Medicininis požiūris padeda nustatyti sutrikimų kilmę, o pedagoginis – psichologinis – kalbos sutrikimų struktūrą. Autorė išskyrė tokius kalbėjimo ir kalbos sutrikimus:

- Įvairūs fonetiniai kalbėjimo sutrikimai - tai garsų tarimo trūkumai (fonetinė artikuliacinė dislalija, kai kurie rinolalijos, dizartijos atvejai), kai girdimasis suvokimas yra normalus.
- Kalbėjimo tempo sutrikimai: greitakalbystė (tachilalija, batarizmas, polternas, balbatavimas) ir lėtakalbystė (bradilalija).

- Balso sutrikimai: visiškas balso nebuvimas (afonija); balso silpnumas (fonastenija); dalinis balso sutrikimas (disfonija); rezonavimo sutrikimai.
- Kalbos sutrikimai: kalbos neišsivystymas – visos kalbos sistemos neišlavėjimas, apimantis fonetiką, leksiką ir kalbos gramatinę sandarą (alalija, dizartrijs, rinolalija, antrinis kalbos neišsivystymas dėl intelekto, klausos ir regos sutrikimų); fonologiniai kalbos sutrikimai (foneminė akustinė dislalija, foneminė artikuliacinė dislalija, rinolalija, dizartrijs); sulėtėjusi kalbos raida; sutrikdyta kalbos raida (afazija, disfazija);
- Skaitymo sutrikimai (aleksija, disleksija).
- Įvairūs bendravimą trikdantys sutrikimai: neurozinis (organinis) mikčiojimas, mutizmas.

Matyti, kad kalbos ir kalbėjimo sutrikimai yra gana panašūs, tik juos gali lemti skirtingos priežastys – kartais fiziologiniai (organiniai) nukrypimai, kartais emocinės, psichologinės aplinkybės (Ivoškuvienė, 2010).

Remdamiesi išskirtomis kalbos ir kalbėjimo sutrikimų grupėmis, skirtingi autoriai analizavo fonologinių sutrikimų turinčių vaikų kalbos raišką. Juškuvienė ir kt. (2008) visų pirma išsiaiškino, kaip pasireiškia kalbėjimo sutrikimai: vaikai netaisyklingai taria garsus, vienus garsus keičia kitais ar jų visiškai netaria, vaikams sunkiai sekasi įvardyti kaip kas juda, veikia, vartoti įvairius veiksmazodžius. Norint pašalinti garsų tarimo trūkumus, pirmiausiai reikia išmokyti vaikus taisyklingai tarti garsus, juos skirti tarpusavyje, įtvirtinti jų vartojimą skiemenyse, žodžiuose.

Lietuvos statistikos departamento (2015) duomenimis 2013 – 2014 m. m. bendrosiose klasėse mokėsi 88 proc. įvairių specialiųjų poreikių turintys mokiniai. Pusė (52 proc.) tokių mokinių turėjo nedidelių specialiųjų mokymosi poreikių. 2013 – 2014 m. m. 44 proc. (17,4 tūkst.) mokinių turėjo kalbos ir kalbėjimo sutrikimų. Kadangi tokių sutrikimų turinčių mokinių skaičius išlieka beveik nepakitęs, nemažėja poreikis teikti pedagoginę, specialiąją pagalbą – minėtais mokslo metais pagalbą teikė 522 logopedai. Galima teigti, kad fonologinių sutrikimų raiška tarp šalies mokinių yra akivaizdi.

Garsų tarimas yra bene labiausiai pastebimas fonologinis sutrikimas, pasireiškiantis garsų netarimu ar netaisyklingu jų tarimu, ir toks sutrikimas, Balčiūnienės (2012) teigimu, Lietuvoje diagnozuojamas net 7 – 9 proc. vaikų. Jei vaikas tik netaisyklingai taria garsą ar jo visai netaria, o kitos kalbos grandys (foneminė klausa, žodynas, gramatinė kalbos sandara, rišioji kalba) yra susiformavusios gerai, ši problema didesnės įtakos mokymuisi neturi (Dijokaitė, 2014, Bagdonas ir kt., 2003).

Dauguma autorių fonologinius kalbos sutrikimus apibūdina kaip įvairius garsų tarimo trūkumus ir nesusiformavusius foneminius vaizdinius. Esant tokiems trūkumams vaikai netaisyklingai taria panašiai skambančius garsus ir jų nemoka paskirstyti kalboje (Juškuvienė ir kt., 2008). Blogai skiria kalbos garsus ir vaikai, kalbantys pro nosį (rinolalija) ir prastai artikuliuojantys

(dizartrijs). Esant fonologiniams sutrikimams būna ir neišlavėjusi foneminė klausa, kai vaikai negeba iš klausos nustatyti skirtingą garsų skambėjimą (Jarošienė ir Katinienė, 2012). Vaikams, kuriems būdingas fonologinis kalbos sutrikimas, kalbos garsai skamba vienodai, jie negeba kontroliuoti savo tarimo ir painioja garsus, pvz., *k-t, g-d, t-d, s-š, z-ž, c-č, dz-dž ir kt.* Klaidos padažnėja tada, jei panašių garsų yra gretimuose žodžiuose ar skiemenyse, pvz., *katė-tatė, keturi - teturi, dega-deda, sušuko-susuko.*

Kalbos ir kalbėjimo sutrikimų turintiems vaikams sunkiai sekasi pasakyti kaip kas juda, teisingai vartoti įvairius veiksmožodžius. Jiems dažnai sunku pasakyti, kaip kas „šneka“, pvz., *žąsis gadena, gaidys gieda ir t. t.* Norint sumažinti garsų tarimo trūkumus, svarbu vaikus mokyti taisyklingai tarti garsus, juos skirti tarpusavyje, įtvirtinti jų vartojimą skiemenyse, žodžiuose. Daug klaidų vaikai daro derindami daiktavardžius su skaitvardžiais ir būdvardžiais, pvz., vaikai sako: „*du akmenai*“ (*du akmenys*), „*du žmogai*“ (*du žmonės*), negeba nuosekliai atpasakoti girdėto teksto, dalį jo praleidžia, sakiniai nerišlūs, neužbaigti. Jarošienė (2014), Katinienė (2014) tyrimų metu išsiaiškino, kaip geriau atpažinti mokinių fonologinius sutrikimus:

- pastebimi garsų tarimo netikslumai,
- sutrikdytas fonemų atpažinimas pagal akustinius ir artikuliacinius požymius,
- netaisyklingai taria daugiaskiemenius žodžius, sukeičia garsus, skiemenis, juos praleidžia arba prideda nereikalingus garsus ir skiemenis, pvz.: galakraistis (kaklaraištis), viefasotas (šviesoforas),
- negeba pakartoti panašiai skambančių skiemenų grupių: ta-da-ta, ži-zi-ži,
- kyla problemų surandant, remiantis klausa, nurodytą garsą garsų eilėje, skiemenyse, žodžiuose,
- negeba sugalvoti žodžių, prasidedančių nurodytu garsu,
- negeba nusakyti garso vietos žodyje,
- kyla sunkumų, atliekant žodžių garsinę analizę: negirdi balsių ir nurodo tik priebalsius (salė - s, l), negirdi priebalsių, nurodo tik balsius (košė - o, è), negirdi samplaikose esančių priebalsių (trūko- t, ū, k, o; slėpė- s, è, p, è),
- klysta arba spėlioja atrinkdamas paveikslėlius, kurių pavadinimai prasideda panašiai skambančiais garsais: s-š, z-ž, p-b, t-d, k-g ir kt.

Kiti autoriai (Pakerys, 1997; Giedrienė, 2011) pabrėžia taisyklingos tarties svarbą – ir ne tik pačiam kalbėjimui, bet ir bendravimui su aplinkiniais, tarpusavio santykiams. Kalbant apie tarties problemas, į pirmą vietą iškeliamas balsių tarimas, nes netaisyklingas ilgųjų ir trumpųjų balsių tarimas, fonemų sukeitimai yra laikomi didelėmis klaidomis. Svarbu, kad vaikai, ypač jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokiniai, kalbėdami neilgintų kirčiuotų trumpųjų balsių ir netrumpintų nekirčiuotų ilgųjų. Pasitaiko ir daugiau balsių, ypač dvibalsių, tarimo klaidų, kurios

dažniausiai daromos dėl tarmių arba svetimų kalbų įtakos. Pastebimos priebalsių tarimo klaidos, kai kietinami minkštieji priebalsiai arba minkštinami kietieji, skardieji priebalsiai tariami vietoj dusliųjų ir atvirkščiai. Priebalsių tarimo analizė išryškina tokias problemas: vaikai klausa sunkiai pagauna sprogstamuosius priebalsius, turintieji tarties defektų netaisyklingai taria kai kuriuos priebalsius, iš tarties klaidų nurodomi patys dažniausi liežuvio priešakinių *s, z, c, dz, š, ž, č, dž* tarimo trūkumai.

Tarp mokyklinio amžiaus vaikų dažniausiai pastebimas fonologinis sutrikimas – dislalija, kai vaikai netaisyklingai, neaiškiai taria garsus (Garšvienė, Juškienė, 2008). Sandeck (2010) išskyrė dvi dislalijų rūšis:

- fonetiniai sutrikimai (netinkamai išsivystę fonetiniai gebėjimai, sutrikęs artikuliacinis motorikos valdymas ir kontrolė,
- fonologiniai sutrikimai (nepakankami fonologiniai gebėjimai).

Garšvienė, Ivoškuvienė (1993, 2003) detalizuoja dislalijos suvokimą ir nurodo, kad dislalija dar vadinama visiems labiau suprantamu žodžiu – šveplavimas, nes vaikai neteisingai ir neaiškiai taria panašios artikuliacijos garsus, pvz., *š, ž, č, dž* arba *s, z, c, dz*, netaisyklingai taria kelių garsų grupes, pvz., *s, z, c, dž* ir *š, ž, č, dž* arba *š, ž, č, dž* ir *l, r*. Esant dislalijai pastebimi tokie pagrindiniai garsų tarimo trūkumai: garsų keitimas, garsų praleidimas, garsų tarimo iškraipymas. Remiantis garsų tarimo sudėtingumu, išskiriama paprastoji dislalija, kai vaikas negeba tarti tik atskirų garsų, ir sudėtingesnės dislalijos formos, pvz, kai vaikas ne tik netaisyklingai taria, bet ir neskiria iš klausos gimtosios kalbos panašaus skambesio garsų. Tokie atvejai rodo, kad yra foneminis – fonetinis kalbėjimo sutrikimas, kai nukenčia tik kalbėjimo sritis, o kalba, kaip sistema, yra pakankamai susiformavusi.

Jei vaikas kalba neaiškiai, yra sutrikęs ir tarimas, ir foneminė klausa, ir neišlavėjusi rišli kalba. Nekreipiant dėmesio į šiuos fonologinius sutrikimus, vėliau vaikai nebemoka rišliai reikšti minčių, nesupranta vienu ar kitu žodžių prasmės. Pasitaiko, kad net vyresnio mokyklinio amžiaus vaikai nežino rečiau vartojamų žodžių reikšmių, todėl jiems sunku suvokti skaitomą tekstą, dalyvauti pokalbyje, atpasakoti turinį, parinkti ir vartoti vaizdingus žodžius, jų žodynas skurdus, vienodas ir neįdomus (Katinienė, 2014).

Fonologiniai sutrikimai dažniausiai išryškėja vaikui pradėjus lankyti mokyklą (Skerytė – Kazlauskienė, 2013, Szisch, 2009, Petty, 2008). Specialistų įsitikinimu, girdimasis suvokimas padeda vaikui pačiam kontroliuoti kaip jis ištaria žodžius ir išgirsti bei įvertinti kaip kiti taria žodžius – ar daro klaidas, ar ne. Tokiu būdu formuojasi intuityvus kalbos normos jautimas ir tai lemia taisyklingą visų gramatinių kategorijų ir formų vartojimą vaiko kalboje (Глухов, 2005). Kad vaikai išmoktų taisyklingos tarties, jie pirmiausia turi suprasti, kada žodžius taria taisyklingai, o kada netaisyklingai. Vadinasi, vaikus reikia mokyti aiškiai ir taisyklingai tarti garsus, pirmiausiai pratinti juos skirti norminį, taisyklingą ir netaisyklingą tarimą (Воробьева, 2006).

Fonologinių sutrikimų raiška akivaizdi ne tik mokiniams kalbant ar rašant, mokiniai susiduria ir su sklاندaus skaitymo sunkumais, kadangi mokykloje vaikai turi įgyti skaitymo įgūdžius (Ivoškuvienė, 2010):

- vaikai skaito paraidžiui arba skiemenuoja,
- kartoja skiemenis, žodžius ir jų junginius,
- stebimas labai lėtas arba greitas skaitymo tempas,
- vaikai nepaiso žodžio, sakinio ribų, skyrybos ženklų,
- pameta skaitomą žodį, eilutę,
- praleidžia žodžius arba prideda nesamus tekste žodžius.

Apžvelgus fonologinių sutrikimų raišką galima teigti, jog šie sutrikimai – tai dažnai pasitaikantys įvairūs nukrypimai nuo sklاندžios kalbos ir kalbėjimo normų. Mokyklinio amžiaus vaikai dėl turimų fonologinių sutrikimų negali normaliai bendrauti ir užmegzti kontaktų su bendraamžiais, todėl jaučiasi vieniši, nedrįsta kalbėti, išsakyti savo minčių, poreikių. Garsų tarimas yra bene labiausiai pastebimas fonologinis sutrikimas, pasireiškiantis garsų netarimu ar neteisingu jų tarimu: vaikai netaisyklingai taria garsus, vienus garsus keičia kitais ar jų visiškai netaria, netaisyklingai taria ilgąsias ir trumpąsias, kirčiuotas ir nekirčiuotas balse, sukeičia fonemas, sunkiai įvardija veiksmus, negeba tinkamai pavartoti įvairesnius veiksmąžodžius. Fonologiniai sutrikimai trikdo vaiko pažintinių procesų formavimąsi, todėl gali atsilikti intelektualinis vystymasis, nukentėti mokymosi rezultatai. Svarbu laiku pastebėti trūkumus, juos diagnozuoti, nustatyti atsiradimo priežastis ir kreiptis pagalbos į specialistus.

2 skyrius. FONOLOGINIŲ SUTRIKIMŲ RAIŠKA MOKYKLINIAME AMŽIUJE: TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ

2.1. Tyrimo metodika

Siekiant išsiaiškinti fonologinių sutrikimų raišką mokykliniame amžiuje, buvo pasirinktas kokybinis tyrimas. Renkant duomenis, kokybiniuose tyrimuose paprastai naudojami stebėjimo, pokalbio, dokumentų rinkimo ir jų analizės metodai. Kokybiniams tyrimams dažnai taikomas lyginamasis metodas, kai duomenys grupuojami, ieškoma tarpusavio ryšių (Bitinas ir kt., 2008).

Dokumentų turinio analizė, kaip metodas, svarbus beveik kiekvienam sociologiniam/edukologiniam tyrimui, nes viena iš informacijos apsikaitimo formų visuomenėje yra dokumentai, kuriuose yra perduodama ar saugoma informacija. Turinio analizė yra nuodugnus duomenų ir kategorijų peržiūrėjimas, kol lieka įsitikinimas, kad rezultatus apibūdinančios temos ir kategorijos yra teisingas ir tikslus duomenų atspindys. Bendriausia prasme content analizė yra technika, leidžianti, objektyviai ir sistemiškai išnagrinėjus teksto ypatybes, daryti patikimas išvadas. Content analizės metodo esmė – išskirti dokumento tekste tam tikrus prasminius vienetus, tada skaičiuoti jų vartojimo dažnį, tirti įvairių teksto elementų ryšius tiek vieno su kitu, tiek su visa informacijos apimtimi (Žydžiūnaitė, 2007).

Dokumentuose atsispindinčių procesų analizė, lyginimas su kitais dokumentais padeda išsiaiškinti ir analizuoti tiriamus reiškinius (Bitinas ir kt., 2008). Šiame darbe atlikta 150 mokinių kalbos įvertinimo kortelių ir rašto darbų turinio analizė, kurios metu išalizuoti tekstinę formą turintys duomenys. Metodas leido išsiaiškinti tam tikrų klaidų fiksavimo intensyvumą mokinių, turinčių fonologinių sutrikimų, sakytinėje ir rašytinėje kalboje. Kokybinė turinio (content) analizė atlikta remiantis daugkartiniu rašto darbų teksto skaitymu, klaidų analize, kategorijų turinio išskaidymu į subkategorijas ir jų interpretavimu.

Tyrimo imtis. Imtis sudaryta remiantis tam tikrais kriterijais. Šiame tyrime taikyta tikslinė atranka – t. y. ieškota mokyklų, kuriose mokosi mokiniai, turintys fonologinių sutrikimų. Tyrimo empiriniams duomenims rinkti naudoti pasirinktų mokinių, kuriems yra nustatytas fonologinis sutrikimas, mokykliniai dokumentai: kalbos įvertinimo kortelės ir diktantai. Dalyviais parinkta 150 fonologinių sutrikimų turinčių I- IV klasių mokinių. Mokiniai rašė diktantą, siekiant įvertinti rašytinės kalbos gebėjimus, taip pat tyrimo metu buvo surinktos kalbos įvertinimo kortelės, kad įvertinti mokinių sakytinės kalbos gebėjimus.

Tyrimo organizavimas. Tyrimui reikalinga medžiaga buvo renkama pasirinkus tris Telšių miesto mokyklas, kuriose yra pradinio ugdymo skyriai: Germanto, Kranto ir Atžalyno pagrindinės mokyklos. Motyvai, nulėmę šių mokyklų pasirinkimą yra tie, kad minėtose mokyklose mokosi vaikai, turintys fonologinių sutrikimų, jiems pildomos kalbos įvertinimo kortelės, kuriose

fiksuojamoms mokinių sakytinės kalbos klaidoms. Tyrimas buvo vykdomas dviem etapais: pirmame etape 2015 m. kovo mėnesį diktantą rašė I – IV klasių mokiniai. Antrame etape 2015 m. balandžio mėnesį buvo atrenkamos kalbos įvertinimo kortelės. Diktantų tekstai buvo parinkti taip, kad mokiniai turėtų sukaupti dėmesį ir išsiklausyti kaip tariamos balsės, priebalsiai, sudėtingos rašybos žodžiai.

Gautų duomenų apdorojimas. Tyrimo metu gauti duomenys apdoroti taikant kokybinę ir kiekybinę turinio (dokunetų ir klaidų rašto darbuose) analizę. Duomenys grupuojami kategorijų ir subkategorijų pagalba. Duomenys išanalizuoti, suskaičiuotos klaidos, nurodyti kortelių ir diktantų, kuriuose užfiksuotos klaidos, numeriai.

2.2. Tyrimo imtis

Iš 150 pasirinktų mokinių turinčių fonologinių sutrikimų 120 mokinių nustatyta foneminė akustinė dislalija, 30 mokinių nustatyta foneminė artikuliacinė dislalija. Sutrikimus nustato mokyklos logopedė per pirmas dvi rugsėjo mėnesio savaites. Logopedė pildo kalbos įvertinimo korteles kiekvienam vaikui ir kortelių gale parašo išvadą apie turimą sutrikimą. Analizuojamos jau užpildytos kalbos įvertinimo kortelės ir parašyti mokinių diktantai. Diktantus mokiniai rašė kartu su logopedėmis.

1-oje lentelėje pateikti duomenys apie mokinius.

1 lentelė

Duomenys apie mokinius

1 klasės mokiniai	2 klasės mokiniai	3 klasės mokiniai	4 klasės mokiniai
30 (11 mergaičių, 19 berniukų)	58 (19 mergaičių, 39 berniukai)	42 (16 mergaičių, 26 berniukai)	20 (8 mergaitės, 12 berniukų)

2.3. Tyrimo rezultatų analizė

2.3.1. Fonologinių sutrikimų turinčių mokinių rašytinės kalbos analizės rezultatai

Rašytinės kalbos susiformavimas yra teigiamas vaiko raidos veiksnys, nes rašytinės kalbos išmokimas pagreitina vaiko mąstymą, lemia geresnę pasirengimą mokyklai bei mokymosi rezultatus (Grigaitė ir Leonaitė, 2007).

Siekiant išsiaiškinti fonologinių sutrikimų turinčių mokinių rašytinės kalbos gebėjimus, buvo analizuojami mokinių diktantai ir jose esančios klaidos: jų kiekis ir pobūdis. Visi 150 tyrime dalyvavusių mokinių rašė diktantą. Atlikta diktantų turinio analizė ir išsiaiškinta, kiek ir kokių fonologinio pobūdžio rašytinės kalbos klaidų padarė atskirų klasių mokiniai. Dažniausiai pasitaikančių diktantuose klaidų duomenys pateikti 2 – oje lentelėje.

2 lentelė

Dažniausiai diktantuose pasitaikančios klaidos

Klaidų tipai	1 – 4 kl. mokinių padarytų klaidų skaičius	Proc.
Balsių keitimo klaidos	138	92,0
Dvibalsio keitimo į balseį klaidos	45	30,0
Balsės keitimo į dvibalsį klaidos	36	24,0
Dvibalsių keitimo kitais dvibalsiais klaidos	35	23,3
Minkštinimo ženklo praleidimo klaidos	43	28,6
Raidžių praleidimo/prirašymo klaidos	80	53,3
Priebalsių keitimo kitais priebalsiais klaidos	89	59,3
Priebalsių praleidimo klaidos	25	16,6
<i>J</i> rašymo klaidos	56	37,3

Rašto darbų analizė leido nustatyti klaidas, kurias rašydami dažniausiai padarė fonologinių sutrikimų turintys mokiniai. Tyrimo rezultatai atskleidė fonologinių sutrikimų raišką mokykliniame amžiuje.

2.3.1.1. Balsių keitimo klaidos

Fonologinių kalbos sutrikimų turintys mokiniai dažnai daro balsių keitimo klaidų (žr. 3 priedą, 1 lentelę). 3-oje lentelėje pateikiami 1 klasės mokinių duomenys apie balsių keitimo klaidas.

3 lentelė

1 kl. mokinių balsių keitimo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
i – y keitimas	10
ė – e keitimas	7
ū – e keitimas	6
y – i keitimas	5

Rašto darbuose užfiksuotos 28 balsių keitimo klaidos, ir tai sudaro 18,9 proc. nuo visų 1-os klasės mokinių padarytų klaidų skaičiaus. 1-os klasės mokiniai rašto darbuose iš viso padarė 148 fonologinio pobūdžio klaidas. Mokiniai dažnai keitė vieną balseį kita, pavyzdžiui, ū – e (malūnėlis – malenėlis) – 6 klaidos, ė – e (lėktuvas – lēktuvas) – 7 klaidos, i – y (rītas – rytas) – 10 klaidų, y – i (višnių – vyšnių) (žr. 3 priedą, 1 lentelę). Tik 1,3 proc. nuo bendro mokinių skaičiaus nedarė minėtų klaidų. Balsių keitimo klaidas darė 18,6 proc. 1-os klasės mokinių nuo bendro mokinių skaičiaus.

Balsių rašymo problemos būdingos daugeliui žemesniųjų klasių mokinių. Galima teigti, kad 1-os klasės mokinių rašytinės kalbos įgūdžiai dar nėra tvirti. Galima daryti išvadą, kad 1-os klasės mokiniai turi sunkumų diferencijuodami balsius, todėl ir rašydami darė daug balsių klaidų.

4-oje lentelėje pateikiami 2 klasės mokinių duomenys apie balsių keitimo klaidas.

2 kl. mokinių balsių keitimo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
ė – e keitimas	11
u – ū keitimas	11
e – è keitimas	10
ū – u keitimas	7
i – y keitimas	6
y – i keitimas	5
ū – o keitimas	1
e – i keitimas	1
e – a keitimas	1
a – i keitimas	1

2-os klasės mokiniai rašto darbuose padarė 54 balsių keitimo klaidų (žr. 3 priedą, 2 lentelę). Tai sudaro 24,5 proc. nuo visų padarytų klaidų skaičiaus. Iš viso rašto darbuose 2-os klasės mokiniai padarė 220 klaidų. Mokiniai dažnai keitė *ė – e* (lėktuvas – lēktuvas) – 11 klaidų, *u – ū* (liūdna – liūdna) – 11 klaidų, *e – è* (atsikėlė – atsikēlė) – 10 klaidų, *ū – u* (malūnėlis – malūnėlis) – 7 klaidos, *i – y* (tīlus – tylus) – 6 klaidos, *y – i* (vyšnių – vīšnių) – 5 klaidos. Mokiniai padarė po 1 klaidą, keisdami balses: *ū – o* (malonėlis – malūnėlis), *e – i* (patikėjo – patekėjo), *e – a* (ežarą – ežerą), *a – i* (aditėlė – adatėlė).

Iš 58-ų 2-os klasės mokinių balsių keitimo klaidų nedarė tik 2,6 proc. nuo bendro 150 mokinių skaičiaus, o 33,4 proc. 2-os klasės mokinių darė klaidas.

Analizuojant padarytas balsių keitimo klaidas matyti, kad didžioji dauguma 1-os ir 2-os klasės mokinių darė balsių keitimo klaidas, ir tai gali būti foneminės klausos sutrikimo padarinys.

5-oje lentelėje pateikiami 3 klasės mokinių duomenys apie balsių keitimo klaidas.

3 kl. mokinių balsių keitimo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
e- è keitimas	10
i – y keitimas	9
u – ū keitimas	7
y – i keitimas	4
ė – e keitimas	4
ū – u keitimas	3
ū – o keitimas	2
u – o keitimas	1

3-os klasės mokiniai rašto darbuose padarė 40 balsių keitimo klaidų, t. y. 31,7 proc. nuo bendro 126 padarytų klaidų skaičiaus (žr. 3 priedą, 3 lentelę). Daugiausiai mokiniai darė tokių balsių keitimo klaidų: *e – è* (kėlionė – kēlionė) – 10 klaidų, *i – y* (syjonėlį – sījonėlį) – 9 klaidos, *u – ū* (būna – buna) – 7 klaidos, *y – i* (tolin – tolyn) – 4 klaidos, *ė – e* (atejo – atējo) – 4 klaidos, *ū – u*

(lakunas – lakūnas) – 3 klaidos, ū – o (svogonus – svogūnus) - 2 klaidos, u – o (luvys – lovys) – 1 klaida.

Beveik visi 3-os klasės mokiniai darė balsių keitimo klaidas. Balsių keitimo klaidas darė 26,6 proc. 3-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus, tokių klaidų nedarė 1,4 proc. mokinių.

6-oje lentelėje pateikiami 4 klasės mokinių duomenys apie balsių keitimo klaidas.

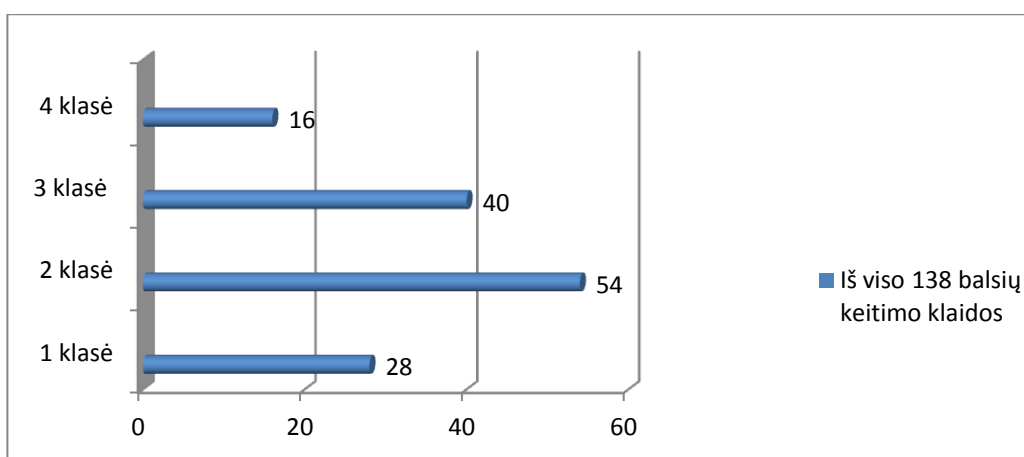
6 lentelė

4 kl. mokinių balsių keitimo klaidos	
Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
e – è keitimas	3
u – ū keitimas	3
i – y keitimas	3
è – e keitimas	2
ū – u keitimas	2
y – i keitimas	2
ū – o keitimas	1

4-os klasės mokiniai rašto darbuose padarė 16 balsių keitimo klaidų, tai sudaro 29,0 proc. nuo bendro 55 klaidų skaičiaus (žr. 3 priedą, 4 lentelę). Mokiniai darė tokias balsių keitimo klaidas: e – è (pelyte – pelytè) – 3 klaidos, u – ū (kūrie – kurie) – 3 klaidos, i – y (protyngas – protingas) – 3 klaidos, è – e (deo – dee) – 2 klaidos, ū – u (drasus – drusūs) – 2 klaidos, y – i (giventojai – gyventojai) – 2 klaidos, ū - o (kromus – krūmus) – 1 klaida.

10,6 proc. 4-os klasės mokinių darė balsių keitimo klaidų, o 2,7 proc. 4-os mokinių tokių klaidų nedarė.

1 – 4 kl. mokinių balsių keitimo klaidų skaičius pateiktas 1 paveiksle.

1 pav. 1 – 4 kl. mokinių balsių keitimo klaidų skaičius

Pateikti duomenys rodo, kad balsių keitimo klaidų daugiausiai padarė 2 - 3 klasės mokiniai – jie padarė 94 balsių keitimo klaidas. 1- os ir 4-os klasės mokiniai tokio pobūdžio klaidų darė mažiau.

2.3.1.2. Dvibalsių keitimo į balsę klaidos

Kalbos specialistai (Pakerys, 1997; Giedrienė, 2011 ir kt.) pabrėžia, kad dvibalsių rašybos klaidų pasitaiko gana dažnai. Dvibalsių rašymo klaidų analizė išryškino tokias problemas: mokiniai klausia sunkiai pagauna tariamus dvibalsius, todėl labai dažnai netaisyklingai rašo kai kuriuos dvibalsius (žr. 3 priedą). 7-oje lentelėje pateikiami 1 klasės mokinių duomenys apie dvibalsių keitimo į balsę klaidos.

7 lentelė

1 kl. mokinių dvibalsių keitimo į balsę klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
uo – o keitimas	10
uo – u keitimas	4
ie – i keitimas	3

1-os klasės mokiniai rašto darbuose padarė 17 dvibalsių keitimo į balsę klaidų, tai sudaro 11,5 proc. nuo bendro 148-ų klaidų skaičiaus. Buvo keičiami dvibalsiai: uo – o (nobodu – nuobodu) – 10 klaidų, ie – i (vinas – vienas) – 3 klaidos, uo – u (duda – duoda) – 4 klaidos.

Gauti rezultatai rodo, kad 11,4 proc. mokinių nuo bendro mokinių 150 skaičiaus darė dvibalsių keitimo į balses klaidas, o tokių klaidų nedarė 8,6 proc. 1-os klasės mokinių.

Galima daryti išvadą jog minėtas klaidas padarė mokiniai, turintys fonologinių sutrikimų, nes akivaizdu, kad jiems trūksta rašymo mokėjimų bei įgūdžių, klausantis diktuojamo teksto. Taip pat jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokiniams (ypač pirmų klasių) dar gana sunku paisyti rašymui keliamų reikalavimų, nes jie nėra pakankamai įsisavinę rašybos taisyklių.

8-oje lentelėje pateikiami 2 klasės mokinių duomenys apie dvibalsių keitimo į balsę klaidos.

8 lentelė

2 kl. mokinių dvibalsių keitimo į balsę klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
uo – o keitimas	6
ie – e keitimas	1
ie – è keitimas	1
ou – u keitimas	1
au – u keitimas	1
iu – o keitimas	1

Rašto darbuose 2-os klasės mokiniai padarė 11 dvibalsių keitimo į balses klaidų, ir tai sudaro 5,0 proc. nuo bendro 220-ies klaidų skaičiaus (žr. 3 priedą, 1 lentelę). Mokiniai darė tokias klaidas: uo – o (nobodu – nuobodu) – 6 klaidos, kitų dvibalsių keitimo į balses klaidų daryta po 1: ie – e (pinas – pienas) – 1 klaida, ie – è (lysvieje – lysvèje) – 1 klaida, ou – u (duda – duoda) – 1 klaida, au – u (sulutė – saulutė) – 1 klaida, iu – o (miežos – miežius).

Dvibalsių keitimo į balses klaidų darė tik 7,4 proc. mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. 28,6 proc. 2-os klasės mokinių nedarė tokio pobūdžio klaidų.

9-oje lentelėje pateikiami 3 klasės mokinių duomenys apie dvibalsių keitimo į balsę klaidos.

9 lentelė

3 kl. mokinių dvibalsių keitimo į balsę klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
ia – e keitimas	2
ie – é keitimas	2
uo – o keitimas	2
ei – i keitimas	1
ai – a keitimas	1

Rašto darbuose 3-os klasės mokiniai padarė 8 dvibalsių keitimo į balses klaidas. Tai yra 6,3 proc. nuo bendro 126 klaidų skaičiaus (žr. 3 priedą, 3 lentelę). 3-os klasės mokiniai darė tokias dvibalsių keitimo į balses klaidas: ia – e (tempe – tempia) – 2 klaidos, ie – é (mežius – miėžius) – 2 klaidos, uo – o (podukas – puodukas) – 2 klaidos, ei – i (pelius – pilius) – 1 klaida, ai – a (Klapėdos – Kliapėdos) – 1 klaida.

Dvibalsių keitimo į balses klaidas darė tik 5,4 proc. nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. 22,6 proc. mokinių nedarė tokio pobūdžio klaidų.

10-oje lentelėje pateikiami 4 klasės mokinių duomenys apie dvibalsių keitimo į balsę klaidos.

10 lentelė

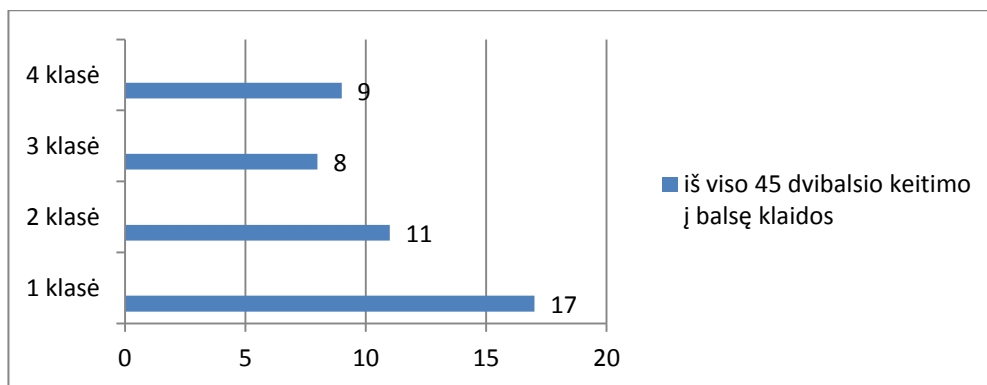
4 kl. mokinių dvibalsių keitimo į balsę klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
uo – o keitimas	3
o – uo keitimas	2
ie – e keitimas	2
è – ie keitimas	1
ie – é keitimas	1

Rašto darbuose 4-os klasės mokiniai padarė 9 dvibalsių keitimo į balsę klaidas, tai sudaro 16,3 proc. nuo bendro 55 klaidų skaičiaus (žr. 3 priedą, 4 lentelę). 4-os klasės mokiniai darė tokias klaidas: uo – o (joko – juoko) – 3 klaidos, o – uo (ažuolo – ažolo) – 2 klaidos, ie – e (restaini – riestaini) – 2 klaidos, è – ie (liektuvas – lektuvas) – 1 klaida, ie – é (pevelėje – pievelėje) – 1 klaida.

Dvibalsių keitimo į balsę klaidas darė 6,0 proc. nuo bendro 150 mokinių skaičiaus, 7,3 proc. mokinių tokių klaidų nedarė.

Gauti rezultatai rodo, kad daugiausiai dvibalsių keitimo į balsę klaidų (27) darė 1 – 2 klasės mokiniai (žr. 2 pav.). Tokio pobūdžio klaidų mažiau darė 3 – 4 klasės mokiniai.

2 pav. 1 – 4 kl. mokinių dvibalsių keitimo į balsę klaidų skaičius

2.3.1.3. Balsės keitimo į dvibalsį klaidos

Fonologinių sutrikimų raiška akivaizdi mokiniams ir kalbant, ir rašant (Ivoškuvienė, 2010). Mokiniai susiduria su fonetinio suvokimo sunkumais, jie neįsiklauso į diktuojamą tekstą, todėl rašytinėje kalboje daro daug įvairių klaidų. 11-oje lentelėje pateikti 1 kl. mokinių balsės keitimo į dvibalsį klaidų rezultatai.

11 lentelė

1 kl. mokinių balsės keitimo į dvibalsį klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
o – uo keitimas	10
ė –ie keitimas	7

Rašto darbuose 1-os klasės mokiniai padarė 17 balsės keitimo į dvibalsį klaidų, t. y. 11,5 proc. nuo bendro 148 klaidų skaičiaus (žr. 3 priedą, 1 lentelę). Daugiausiai klaidų mokiniai darė keisdami: o – uo (obolio – obuolio) - 10 klaidų, 7-as klaidas mokiniai darė keisdami ė –ie (liektuvas – lėktuvas).

Balsės keitė į dvibalsį 11,4 proc. 1-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Tokio pobūdžio klaidų nedarė 8,6 proc. 1-os klasės mokinių.

12-oje lentelėje pateikti 2 kl. mokinių balsės keitimo į dvibalsį klaidų rezultatai.

12 lentelė

2 kl. mokinių balsės keitimo į dvibalsį klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
o – uo keitimas	7
ė –ie keitimas	3

Rašto darbuose 2-os klasės mokiniai padarė 10 balsės keitimo į dvibalsį klaidų, ir tai sudaro 4,5 proc. nuo visų 220 klaidų skaičiaus (žr. 3 priedą, 2 lentelę). Mokiniai darė tokias klaidas: keitė o – uo (obolio – obuolio) – 7 klaidos, ė –ie (liektuvas – lėktuvas) – 3 klaidos.

Balsės keitė į dvibalsį 6,6 proc. 2-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus, tokio pobūdžio klaidų nedarė 29,4 proc. mokinių.

13-oje lentelėje pateikti 3 kl. mokinių balsės keitimo į dvibalsį klaidų rezultatai.

3 kl. mokinių balsės keitimo į dvibalsį klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
e –ia keitimas	2
o – uo keitimas	2
e –ei keitimas	1
a – ai keitimas	1
o – ou keitimas	1

Rašto darbuose 3-os klasės mokiniai padarė 7 balsės keitimo į dvibalsį klaidas (žr. 3 priedą, 3 lentelę). Tai sudaro 5,5 proc. nuo bendro visų 126 klaidų skaičiaus. Mokiniai darė tokias klaidas: e –ia (žiamės – žemės) – 2 klaidos, o – uo (kamolys – kamuolys) - 2 klaidos, e –ei (lesti – leisti) – 1 klaida, a – ai (lakosi – laikosi) – 1 klaida, o – ou (žoules – žoles) – 1 klaida.

Balsės keitė į dvibalsį 4,6 proc. 3-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Balsės rašė teisingai 23,4 proc. mokinių.

14-oje lentelėje pateikti 4 kl. mokinių balsės keitimo į dvibalsį klaidų rezultatai.

14 lentelė

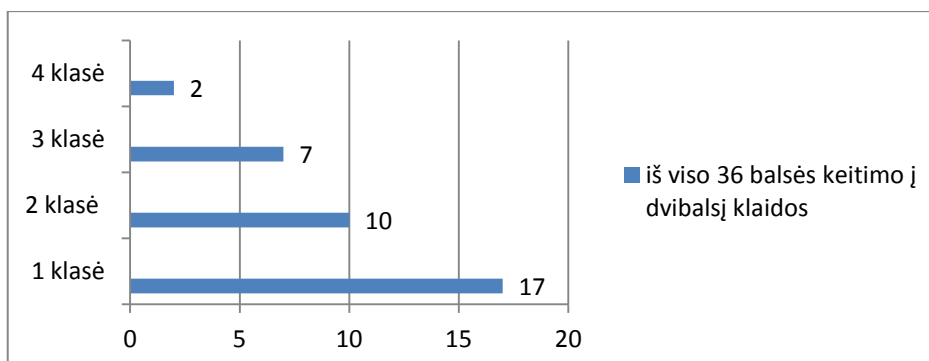
4 kl. mokinių balsės keitimo į dvibalsį klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
a – au keitimas	1
e –ei keitimas	1

Rašto darbuose 4-os klasės mokiniai padarė 2 balsės keitimo į dvibalsį klaidas (žr. 3 priedą, 4 lentelę). Tai sudaro 3,6 proc. nuo bendro visų 55 klaidų skaičiaus. Mokiniai darė tokias klaidas: a – au (drage – drauge) – 1 klaida, e –ei (lestis – leistis) – 1 klaida.

Balsės keitė į dvibalsį 1,3 proc. 4-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus, tokio pobūdžio klaidų nedarė 12,0 proc. mokinių.

Gauti duomenys apie 1 – 4 kl. mokinių balsės keitimo į dvibalsį klaidų skaičius pateikti 3 paveiksle.

3 pav. 1 – 4 kl. mokinių balsės keitimo į dvibalsį klaidų skaičius

Apibendrinus rezultatus galima teigti, kad su kiekvienais mokslo metais mokiniai, turintys fonologinių sutrikimų, rašo vis geriau ir daro vis mažiau klaidų. Tai iliustruoja 3 – 4 klasės

mokinių nedidelis darytų klaidų skaičius. Daugiausiai minėto pobūdžio klaidų darė 1-os klasės mokiniai.

2.3.1.4. Dvibalsių keitimo kitais dvibalsiais klaidos

Rašto darbų analizė atskleidė, kad mokiniai darė ir kitų panašių klaidų - dvibalsius keitė kitais dvibalsiais (žr.3 priedą). 15 – oje lentelėje pateikti 1 kl. mokinių duomenys apie dvibalsių keitimo kitais dvibalsiais klaidos.

15 lentelė

1 kl. mokinių dvibalsių keitimo kitais dvibalsiais klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
ou – uo keitimas	7
ie –ei keitimas	3
ie – ėi keitimas	3

Rašto darbuose 1-os klasės mokiniai padarė 13 dvibalsių keitimo kitais dvibalsiais klaidų (žr. 3 priedą, 1 lentelę). Tai sudaro 8,7 proc. nuo bendro 148 klaidų skaičiaus. 1-os klasės mokiniai darė tokias dvibalsių keitimo kitais dvibalsiais klaidas: ou – uo (kamoulys – kamuolys) – 7 klaidos, ie –ei (pielis – peilis) – 3 klaidos, ie – ėi (mėižius – miežius) – 3 klaidos.

Dvibalsius keitė kitais dvibalsiais 8,6 proc. 1-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus, 11,4 proc. mokinių tokio pobūdžio klaidų nedarė.

16 – oje lentelėje pateikti 2 kl. mokinių duomenys apie dvibalsių keitimo kitais dvibalsiais klaidos.

16 lentelė

2 kl. mokinių dvibalsių keitimo kitais dvibalsiais klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
ie –ei keitimas	3
ui –iu keitimas	2
au – uo keitimas	2
ie – uo keitimas	1
ie –ėi keitimas	1
ie – ea keitimas	1
ua – uo keitimas	1
ou – uo keitimas	1
ui –us keitimas	1
ei – ai keitimas	1

Rašto darbuose 2-os klasės mokiniai padarė 14 dvibalsių keitimo kitais dvibalsiais klaidų (žr. 3 priedą, 2 lentelę). Tai sudaro 6,3 proc. nuo bendro 220 klaidų skaičiaus. 2-os klasės mokiniai darė tokias klaidas: ie –ei (pielis – peilis) – 3 klaidos, ui –iu (sūniu – sūnui) – 2 klaidos, au – uo (obaulio – obuolio) – 2 klaidos. Po 1 klaidą darė šiuose žodžiuose: ie – uo (niebodu – nuobodu), ie –ėi (mėižius – miežius), ie – ea (meažius – miežius), ua – uo (nuabodu – nuobodu),

ou – uo (no bodu – nu bodu; kamo uyls – kamu oyls), ui –us (kiški ui – kiški us), ei – ai (lei krodukas – lai krodukas).

Dvibalsius keitė kitais dvibalsiais 9,4 proc. 2-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. 26,6 proc. 2-os klasės mokinių tokio pobūdžio klaidų nedarė.

17 – oje lentelėje pateikti 3 kl. mokinių duomenys apie dvibalsių keitimo kitais dvibalsiais klaidos.

17 lentelė

3 kl. mokinių dvibalsių keitimo kitais dvibalsiais klaidos

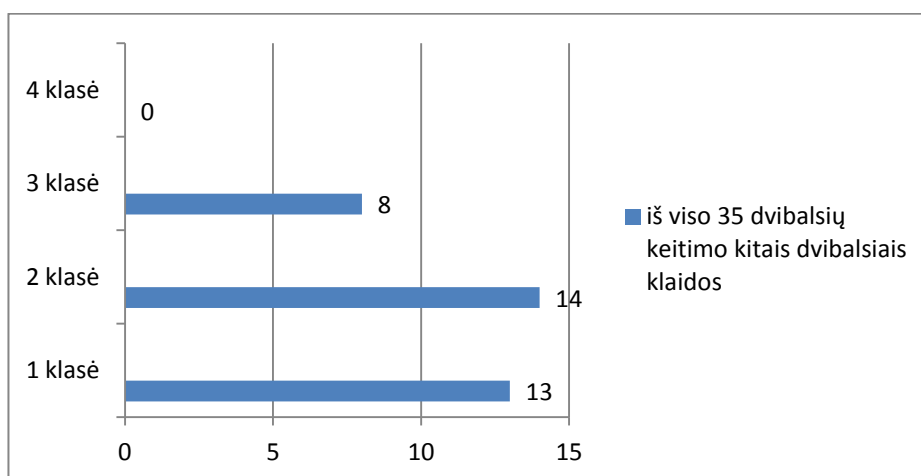
Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
uo –au keitimas	2
ui –iu keitimas	2
ui – uoj keitimas	1
ui – uj keitimas	1
ai – ay keitimas	1
au – ai keitimas	1

Rašto darbuose 3 –os klasės mokiniai padarė 8 dvibalsių keitimo kitais dvibalsiais klaidas. Tai sudaro 6,3 proc. nuo bendro 126 klaidų skaičiaus. 3-os klasės mokiniai darė tokias klaidas - po 2 klaidas padaryta šiuose žodžiuose: uo –au (Jauzo – Juozo), ui –iu (Rokiu –Rokui), po 1 klaidą ui – uoj (Rokuoj – Rokui), ui – uj (Rokuj – Rokui), ai – ay (tay – tai), au – ai (traikia – traukia).

Dvibalsius keitė kitais dvibalsiais 5,4 proc. 3-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Dvibalsius teisingai rašė 22,6 proc. 3-os klasės mokinių.

Iš 30-ies 4-os klasės mokinių nepadarė nė vienos dvibalsių keitimo kitais dvibalsiais klaidos.

4-ame paveiksle pateikti duomenys rodo, kad daugiausiai dvibalsių keitimo kitais dvibalsiais klaidų darė 1-2 klasės mokiniai (27 klaidos), o 4-os klasės mokiniai tokių klaidų nedarė.

4 pav. 1 – 4 kl. mokinių dvibalsių keitimo kitais dvibalsiais klaidų skaičius

2.3.1.5. Minkštinimo ženklų praleidimo klaidos

Rašto darbų analizė rodo, kad jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokiniams gana sunku tinkamoje vietoje parašyti minkštinimo ženklą, todėl nustatyta nemažai klaidų, kai jis praleidžiamas (žr. 3 priedą). 18 – oje lentelėje pateikti 1 kl. mokinių minkštinimo ženklų praleidimo klaidų rezultatai.

18 lentelė

1 kl. mokinių minkštinimo ženklų praleidimo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
kišk <u>u</u> s – kišk <u>i</u> us	5
l <u>ū</u> tas – li <u>ū</u> tas	3
kel <u>o</u> – kel <u>i</u> o	3
l <u>ū</u> dna – li <u>ū</u> dna	3

Rašto darbuose 1-os klasės mokiniai padarė 14 minkštinimo ženklų praleidimo klaidų. Tai sudaro 9,4 proc. nuo bendro 148 klaidų skaičiaus (žr. 3 priedą, 1 lentelę). Mokiniai darė klaidas šiuose žodžiuose: kiškus – kiškius (5 klaidos), lūtas – liūtas (3 klaidos), kelo – kelio (3 klaidos), lūdna – liūdna (3 klaidos).

Minkštinimo ženklą praleido 9,4 proc. 1-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Tokio pobūdžio klaidų nedarė 10,6 proc. 1-os klasės mokinių.

19 – oje lentelėje pateikti 2 kl. mokinių minkštinimo ženklų praleidimo klaidų rezultatai.

19 lentelė

2 kl. mokinių minkštinimo ženklų praleidimo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
kel <u>o</u> – kel <u>i</u> o	7
darbel <u>o</u> – darbel <u>i</u> o	6
obuol <u>o</u> – obuol <u>i</u> o	6
li <u>ū</u> nas – li <u>ū</u> nas	4

Rašto darbuose 2-os klasės mokiniai padarė 23 minkštinimo ženklų praleidimo klaidas (žr. 3 priedą, 2 lentelę). Tai sudaro 10,5 proc. nuo bendro 220 klaidų skaičiaus. Mokiniai darė tokias minkštinimo ženklų praleidimo klaidas: kelo – kelio (7 klaidos), darbelo – darbelio (6 klaidos), obuolo – obuolio (6 klaidos), liūnas – liūnas (4 klaidos).

Minkštinimo ženklą praleido 15,4 proc. 2-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Minkštinimo ženklų nepraleido 20,6 proc. 2-os klasės mokinių.

20 – oje lentelėje pateikti 3 kl. mokinių minkštinimo ženklų praleidimo klaidų rezultatai.

20 lentelė

3 kl. mokinių minkštinimo ženklų praleidimo klaidos

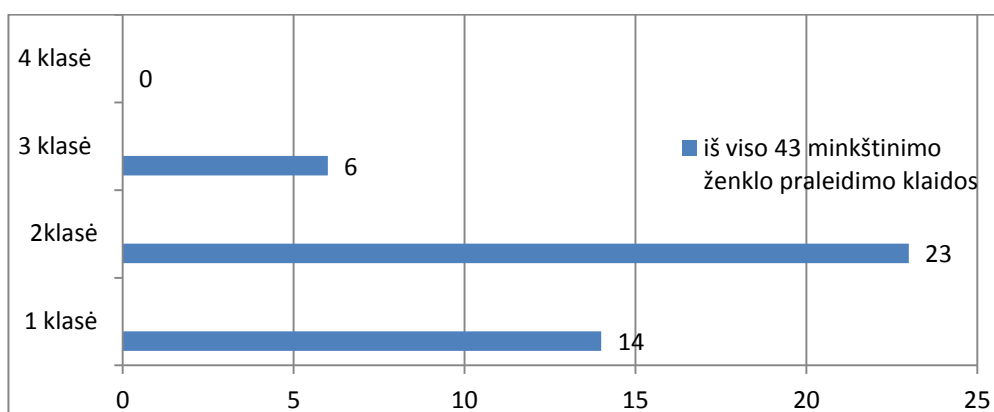
Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
namel <u>o</u> – namel <u>i</u> o	3

mėnulo – mėnuli <u>o</u>	3
--------------------------	---

Rašto darbuose 3-os klasės mokiniai padarė 6 minkštinimo ženklų praleidimo klaidas (žr. 3 priedą, 3 lentelę). Tai sudaro 4,8 proc. nuo bendro 126 klaidų skaičiaus. Mokiniai darė tokias klaidas: namelo – namelio (3 klaidos), mėnulo – mėnulio (3 klaidos).

Minkštumo ženklą praleido 4, 0 proc. 3-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Minkštinimo ženklų nepraleido ir rašė teisingai 24, 0 proc. 3-os klasės mokinių.

Iš 30-ies 4-os klasės mokinių nė vienos nepadarė minkštinimo ženklų praleidimo klaidos. Gauti 1 – 4 kl. mokinių minkštinimo ženklų praleidimo klaidų duomenys pateikti 5 paveiksle.

5 pav. 1 – 4 kl. mokinių minkštinimo ženklų praleidimo klaidų skaičius

Iš pateiktų duomenų matyti, kad daugiausiai minkštinimo ženklų praleidimo klaidų darė 2-os klasės mokiniai (23 klaidos). 3-os klasės mokiniai darė 6 tokio pobūdžio klaidas. Tokio pobūdžio klaidų nedarė 4 – os klasės mokiniai. Galima teigti, kad daugelis fonologinių sutrikimų turintys mokinių nors ir girdi minkštai tariamą žodžio dalį, tačiau nesusieja garso su minkštinimo ženklu ir jį praleidžia.

2.3.1.6. Raidžių praleidimo/prirašymo klaidos

Rašto darbų analizės metu išsiaiškinta, kad mokiniai ne tik keičia, bet ir praleidžia žodžiuose raides, prirašo nereikalingų balsių ar priebalsių (3 priedą).

Pupkis (2005) pabrėžė, kad su laiku vaikas turi įsisąmoninti, kad sakytinė kalba yra kalbėjimas galvojant, o rašytinė kalba - tai sukuriamas produktas ir ji laikoma apgalvotu kalbėjimu (žodžius pavaizduojant grafiškai). Nustatyta, kad tiriamieji rašo labai neapgalvotai, todėl daug tokių klaidų, kurios atrodo nelogiškos ir sunkiai paaiškinamos. 21 – oje lentelėje pateikiami 1 kl. mokinių raidžių praleidimo/prirašymo klaidų duomenys.

21 lentelė

1 kl. mokinių raidžių praleidimo/prirašymo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
ar u būzas – ar u būzas	5

ž <u>u</u> vis – ž <u>u</u> vis	2
l <u>u</u> pa – l <u>u</u> pa	2
b <u>u</u> gas – b <u>u</u> gnas	2
sp <u>y</u> nės – sp <u>y</u> pynės	1

Rašto darbuose 1-os klasės mokiniai padarė 12 raidžių praleidimo/prirašymo klaidų. Tai sudaro 8,1 proc. nuo bendro 148 klaidų skaičiaus. 1-os klasės mokiniai visas klaidas darė prirašydami žodžiuose nereikalingas balses: žuvis – žuvis (2 klaidos), arabūzas – arabūzas (5 klaidos), lupa – lupa (2 klaidos). Mokiniai praleido raides šiuose žodžiuose: bugas – bugnas (2 klaidos), spynės – spypynės (1 klaida).

Raides praleido/prirašė 7,9 proc. 1-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. 12,1 proc. 1-os klasės mokinių teisingai rašė žodžius ir nedarė minėto pobūdžio klaidų.

22 – oje lentelėje pateikiami 2 kl. mokinių raidžių praleidimo/prirašymo klaidų duomenys.

22 lentelė

2 kl. mokinių raidžių praleidimo/prirašymo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
d <u>u</u> _ai – d <u>u</u> mai	6
l <u>i</u> gnas – l <u>i</u> gnas	6
s <u>u</u> _ui – s <u>u</u> ui	5
l <u>i</u> nga – l <u>i</u> nga	4
do <u>u</u> mai – do <u>u</u> mai	3
arvutės – k <u>a</u> r a r v utės	3
ru_ens – ru <u>d</u> ens	3
lap_ – lap <u>e</u>	3
uoda – <u>d</u> uoda	2

Rašto darbuose 2-os klasės mokiniai padarė 35 klaidas (žr. 3 priedą, 2 lentelę). Tai sudaro 15,9 proc. nuo bendro 220 klaidų skaičiaus. Mokiniai prirašė nereikalingų balsių: doumai – dumai (3 klaidos), lignas – lignas (6 klaidos), linga – linga (4 klaidos). Mokiniai praleido raides: lap – lape (3 klaidos), ru_ens – rudens (3 klaidos), du_ai – dumai (6 klaidos), su_ui – suui (5 klaidos). Taip pat mokiniai pirmą žodžio raidę: _uoda – duoda (2 klaidos), _arvutės – kararvutės (3 klaidos).praleido

Raides praleido/prirašė 23,4 proc. mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Minėto pobūdžio klaidų nedarė 12,6 proc. 2-os klasės mokinių.

23 – oje lentelėje pateikiami 3 kl. mokinių raidžių praleidimo/prirašymo klaidų duomenys.

3 kl. mokinių raidžių praleidimo/prirašymo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
te_pia – tempia	5
na_elio – namelio	4
kre_ši – krepši	4
susir_do – susirado	3
rud_ni – rudeni	3
voratlinklis – voratinklis	2
gknaibo – gnaibo	2
ga_vežys – garvežys	1
rietaiņi – riestaini	1

Rašto darbuose 3-os klasės mokiniai padarė 25 raidžių praleidimo/prirašymo klaidas (žr. 3 priedą, 3 lentelę). Tai sudaro 19,8 proc. nuo bendro 126 klaidų skaičiaus. Mokiniai praleido balses žodžiuose: susir_do – susirado (3 klaidos), rud_ni – rudeni (3 klaidos). Mokiniai žodžiuose praleido priebalsius: kre_ši – krepši (4 klaidos), te_pia – tempia (5 klaidos), ga_vežys – garvežys (1 klaida), na_elio – namelio (4 klaidos), rietaini – riestaini (1 klaida). Mokiniai prirašė nereikalingų raidžių: voratlinklis – voratinklis (2 klaidos), gknaibo – gnaibo (2 klaidos).

Raides praleido/prirašė 16,6 proc. mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Tokio pobūdžio klaidų nedarė 11,4 proc. 3-os klasės mokinių.

24 – oje lentelėje pateikiami 4 kl. mokinių raidžių praleidimo/prirašymo klaidų duomenys.

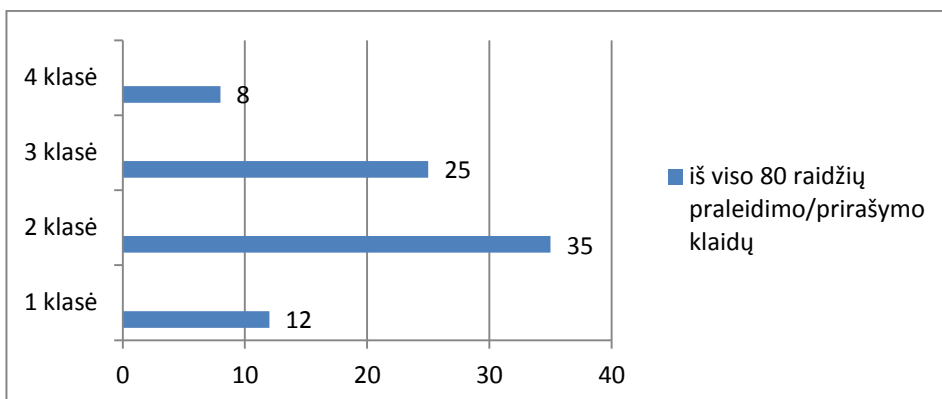
4 kl. mokinių raidžių praleidimo/prirašymo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
vori_kai – voriukai	4
dėž_tė – dėžutė	1
lai_kas – laišką	1
k_antas – krantas	1
apuokas – apuokas	1

Rašto darbuose 4-os klasės mokiniai padarė 8 raidžių praleidimo/prirašymo klaidas (žr. 3 priedą, 4 lentelę). Tai sudaro 14,5 proc. nuo bendro 55 klaidų skaičiaus. Mokiniai praleido balses: vori_kai – voriukai (4 klaidos), dėž_tė – dėžutė (1 klaida). Mokiniai praleido priebalsį: lai_kas – laišką (1 klaida), k_antas – krantas (1 klaida). Pasitaikė 1 nereikalingos raidės prirašymo klaida – apuokas – apuokas.

Raides praleido/prirašė 5,3 proc. mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Raides žodžiuose teisingai rašė 8,0 proc. 4-os klasės mokinių.

Gauti duomenys rodo, kad visų klasių mokiniai padarė raidžių praleidimo/prirašymo klaidų. Daugiausiai tokių klaidų darė 2 – 3 klasės mokiniai (60 klaidų). Duomenys pateikti 6 paveiksle.

6 pav. 1 – 4 kl. mokinių raidžių praleidimo/prirašymo klaidų skaičius

2.3.1.7. Priebalsių keitimo kitais priebalsiais klaidos

Vaikams, kuriems būdingas fonologinis kalbos sutrikimas, kalbos garsai skamba vienodai, jie painioja garsus, pvz., *k-t, g-d, t-d, s-š, z-ž, c-č, dz-dž ir kt.* Klaidos padažnėja tada, jei panašių garsų yra gretimuose žodžiuose ar skiemenyse, pvz., *katė-tatė, keturi - teturi, dega-deda, sušuko-susuko* (Juškuvienė ir kt., 2008, Jarošienė ir Katinienė, 2012).

Mokinių rašto darbuose išryškėjo ir priebalsių rašymo klaidos (žr. 3priedą) – mokiniai dažnai vienus priebalsius keitė kitais. 1 klasės mokinių duomenys pateikti 25 – oje lentelėje.

25 lentelė

1 kl. mokinių priebalsių keitimo kitais priebalsiais klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
g-k keitimas	7
s – š keitimas	5
š – s keitimas	5
n – l keitimas	4
z – ž keitimas	2
m – n keitimas	1

Rašto darbuose 1-os klasės mokiniai padarė 24 priebalsių keitimo kitais priebalsiais klaidas (žr. 3 priedą, 1 lentelę). Tai sudaro 16,2 proc. nuo bendro 148 klaidų skaičiaus.. Mokiniai darė tokias priebalsių keitimo kitais priebalsiais klaidas: g-k (stokas – stogas) – 7 klaidos, s – š (sukos – šukos) – 5 klaidos, š – s (šaulutė – saulutė) – 5 klaidos, n – l (manūlėlis – malūnėlis) - 4 klaidos, z – ž (zuvis – žuvis) – 2 klaidos, m – n (kalmas – kalnas) – 1 klaida.

Priebalsius kitais priebalsiais keitė 16, 0 proc. 1-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Tokio pobūdžio klaidų nedarė 4,0 proc. 1-os klasės mokinių.

2 klasės mokinių gauti rezultatai apie priebalsių keitimo kitais priebalsiais klaidos pateikti 26 – oje lentelėje.

2 kl. mokinių priebalsių keitimo kitais priebalsiais klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
d – t keitimas	3
s – ž keitimas	3
b – p keitimas	3
b – d keitimas	3
t – d keitimas	2
z – ž keitimas	2
š – s keitimas	2
p – b keitimas	2
m – n keitimas	2
n – m keitimas	2
k – l keitimas	1
l – n keitimas	1
k – g keitimas	1
ž – š keitimas	1
s – š keitimas	1
š – s keitimas	1
v – b keitimas	1

Rašto darbuose 2-os klasės mokiniai padarė 36 priebalsių keitimo kitais priebalsiais klaidas (žr. 3 priedą, 2 lentelę) Tai sudaro 16,4 proc. nuo bendro 220 klaidų skaičiaus. Mokiniai darė tokias priebalsių keitimo kitais priebalsiais klaidas: d – t (adada – adata) – 3 klaidos, s – ž (šino – žino) – 3 klaidos, b – p (darpelis – darbelis) – 3 klaidos, b – d (dūti – būti) – 3 klaidos, t – d (laikrotukas – laikrodukas) – 2 klaidos, z – ž (zuvis – žuvis) – 2 klaidos, š – s (šenas – senas) – 2 klaidos, p – b (papertus – papbertus) – 2 klaidos, m – n (niežius – miežius) – 2 klaidos, n – m (mori – nori) – 2 klaidos, k – l (lalūnas – lakūnas) – 1 klaida, l – n (manūlėlį – malūnėlį) – 1 klaida, k – g (unkurys – ungurys) – 1 klaida, ž – š (miešius – miežius) – 1 klaida, s – š (sokinėjo – šokinėjo) – 1 klaida, š – s (šenas – senas) – 1 klaida, v – b (pasisiuo – pasisiuyo) – 1 klaida.

Priebalsius kitais priebalsiais keitė 24, 0 proc. 2-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Priebalsius teisingai žodžiuose rašė 12,0 proc. 2-os klasės mokinių.

3 klasės mokinių gauti rezultatai apie priebalsių keitimo kitais priebalsiais klaidos pateikti 27 – oje lentelėje.

3 kl. mokinių priebalsių keitimo kitais priebalsiais klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
k – g keitimas	3
dž – ž keitimas	2
p – k keitimas	1
p – b keitimas	1
b – d keitimas	1
m – n keitimas	1
n – t keitimas	1
t – d keitimas	1

š – s keitimas	1
ž – r keitimas	1
z – ž keitimas	1

Rašto darbuose 3-os klasės mokiniai padarė 14 priebalsių keitimo kitais priebalsiais klaidų (žr. 3 priedą, 3 lentelę). Tai sudaro 11,1 proc. nuo bendro 126 klaidų skaičiaus. Mokiniai darė tokias priebalsių keitimo kitais priebalsiais klaidas: k – g (sgrenda – skrenda) – 3 klaidos, dž – ž (išleižia – išleidžia) – 2 klaidos, p – k (lapūnai – lakūnai) – 1 klaida, p – b (staptelėjo – stabtelėjo) – 1 klaida, b – d (rubeni – rudeni) – 1 klaida, m – n (tenpia – tempia) – 1 klaida, n – t (malūtėlį – malūnėlį) – 1 klaida, t – d (tėžutė – dėžutė) – 1 klaida, š – s (laiską – laišką) – 1 klaida, ž – r (garverys – garžerys) – 1 klaida, z – ž (rozzynas – rožynas) – 1 klaida.

Priebalsius kitais priebalsiais keitė 9,4 proc. 3-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Priebalsius teisingai žodžiuose rašė 18,6 proc. 3-os klasės mokinių.

4 klasės mokinių gauti rezultatai apie priebalsių keitimo kitais priebalsiais klaidos pateikti 28 – oje lentelėje.

28 lentelė

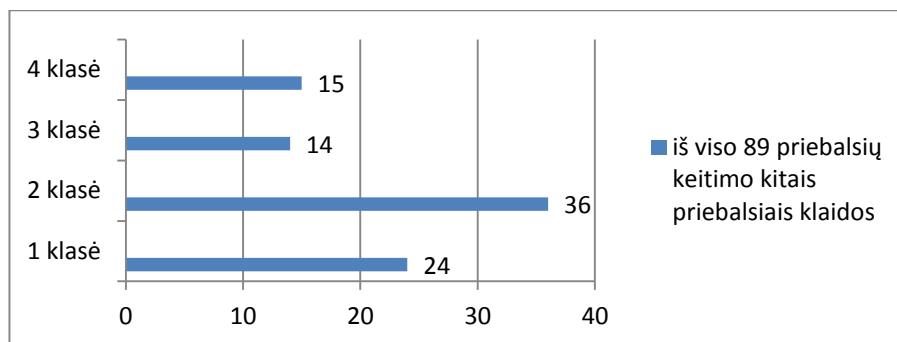
4 kl. mokinių priebalsių keitimo kitais priebalsiais klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
d – t keitimas	3
k – g keitimas	3
t – d keitimas	2
b – v keitimas	1
p – b keitimas	1
g – k keitimas	1
š – č keitimas	1
ž – č keitimas	1
s – š keitimas	1
c – s keitimas	1

Rašto darbuose 4-os klasės mokiniai padarė 15 priebalsių keitimo kitais priebalsiais klaidų (žr. 3 priedą, 4 lentelę). Tai sudaro 27,3 proc. nuo bendro 55 klaidų skaičiaus. Mokiniai darė tokias priebalsių keitimo kitais priebalsiais klaidas: d – t (atskrito – atskrido) – 3 klaidos, k – g (staika – staiga) – 3 klaidos, t – d (ėdand – ėdant) – 2 klaidos, b – v (drebę – drevę) – 1 klaida, p – b (buota – puota) – 1 klaida, g – k (uždenktas – uždengtas) – 1 klaida, š – č (tašiau – tačiau) – 1 klaida, ž – č (garčiai – garžiai) – 1 klaida, s – š (lašelių – lašelių) – 1 klaida, c – s (sukry – cukry) – 1 klaida.

Priebalsius kitais priebalsiais keitė 10, 0 proc. 4-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Tokio pobūdžio klaidų nedarė 3,3 proc. 4-os klasės mokinių.

7 paveiksle pavaizduota 1 – 4 kl. mokinių priebalsių keitimo kitais priebalsiais klaidų skaičius.

7 pav. 1 – 4 kl. mokinių priebalsių keitimo kitais priebalsiais klaidų skaičius

Priebalsių keitimo kitais priebalsiais klaidos rodo, kad rašydami mokiniai painioja panašiai atrodančias (optiškai panašias) raides: $m - n$, $p - b$, $r - z$, neskiria iš klausos gimtosios kalbos panašaus skambesio garsų: $\check{s} - s$, $\check{z} - \check{s}$, $r - z$ ir pan. Pastebėta, kad mokiniai daro supanašėjusių priebalsių rašybos klaidas: $g - k$. Nors neteisingai priebalsius rašė mažiau negu pusė mokinių, tačiau jie darė daugiau klaidų, negu rašydami balses (1 – 2 klasės mokiniai padarė 60 klaidų).

Galima daryti išvadą, kad priebalsių rašymas mokiniams yra sudėtingesnis, nes padarė daugiau klaidų, negu rašydami balses.

2.3.1.8. Priebalsių praleidimo klaidos

Rašto darbų analizės metu išryškėjo ir kitos, su priebalsių rašymu susijusios klaidos. Dalis mokinių praleido (neparasė) priebalsių žodžiuose (žr. 3 priedą). Gauti 1 kl. mokinių duomenys pateikti 29 – oje lentelėje.

29 lentelė

1 kl. mokinių priebalsių praleidimo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
ra_kinė – ran_kinė	4
me_gytė – mer_gytė	2
bo_žėlė – boru_žėlė	2
d_ugelis – dru_gelis	1
pla_tukas – plaktukas	1

Rašto darbuose 1-os klasės mokiniai padarė 10 priebalsių praleidimo klaidų (žr. 3 priedą, 1 lentelę). Tai sudaro 6,7 proc. nuo bendro 148 klaidų skaičiaus. Mokiniai darė tokias priebalsių praleidimo klaidas: ra_kinė – ran_kinė (4 klaidos), me_gytė – mer_gytė (2 klaidos), bo_žėlė – boru_žėlė (2 klaidos), d_ugelis – dru_gelis (1 klaida), pla_tukas – plaktukas (1 klaida).

Priebalsius praleido 6,7 proc. 1-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Tokio pobūdžio klaidų nedarė 13,3 proc. 1-os klasės mokinių.

Gauti 2 kl. mokinių duomenys apie priebalsių praleidimo klaidas pateikti 30 – oje lentelėje.

2 kl. mokinių priebalsių praleidimo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
pasi_uvo – pa <u>s</u> isiuvo	6
mokyk_ą – mokyk <u>l</u> ą	4
pat_ėjo – patek <u>ė</u> jo	3
liū_na – liū <u>d</u> na	2

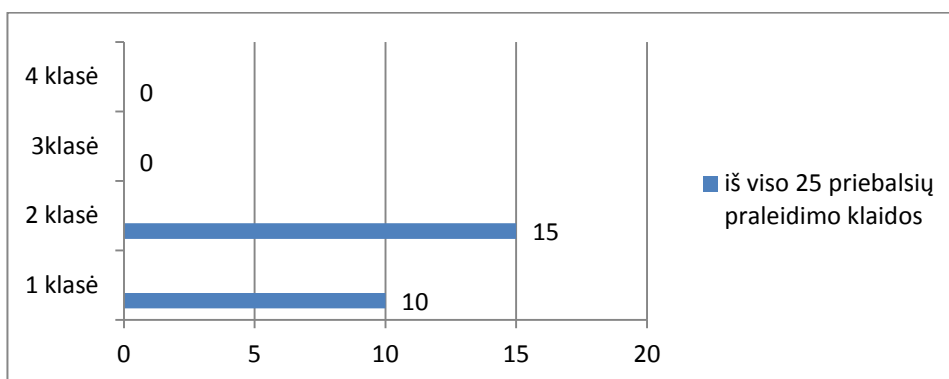
Rašto darbuose 2-os klasės mokiniai padarė 15 priebalsių praleidimo klaidų. Tai sudaro 6,8 proc. nuo bendro 220 klaidų skaičiaus. Mokiniai darė tokias priebalsių praleidimo klaidas: pasi_uvo – pasisiuvo (6 klaidos), mokyk_ą – mokyklą (4 klaidos), pat_ėjo – patekėjo (3 klaidos), liū_na – liūdna (2 klaidos).

Priebalsius praleido 10, 0 proc. 2-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Priebalsių žodžiuose nepraleido 26, 0 proc. 2-os klasės mokinių.

3-os klasės mokiniai nepadarė priebalsių praleidimo klaidų.

4-os klasės mokiniai taip pat nepadarė priebalsių praleidimo klaidų.

Iš pateiktų duomenų matyti, kad priebalsių praleidimo klaidų nepadarė 3 – 4 klasės mokiniai, o 1 – 2 klasės mokiniai tokių klaidų padarė mažiau nei kitų. Duomenys pavaizduoti 8 paveiksle.

8 pav. 1 – 4 kl. mokinių priebalsių praleidimo klaidų skaičius

Priebalsių praleidimo klaidas žodžiuose galima aiškinti dvejopai: mokiniai dėl prastos foneminės klausos gali neišgirsti tariamo garso. Specialistų teigimu, jei vaikas tik netaisyklingai užrašo garsą ar jo visai neužrašo (praleidžia), o kitos kalbos grandys (foneminė klausa, žodynas, gramatinė kalbos sandara, rišlioji kalba) yra susiformavusios gerai, ši problema didesnės įtakos mokymuisi neturi (Dijokaitė, 2014, Bagdonas ir kt., 2003).

2.3.1.9. J rašymo klaidos

Rašto darbų analizės metu pastebėta, kad dalis mokinių klaidingai rašo *j* raidę: po *j* rašo minkštumo ženklą. 1 klės gauti duomenys pateikti 31 – oje lentelėje.

31 lentelė

1 kl. mokinių j rašymo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
vej <u>ia</u> – veja	4
ji <u>o</u> kio – jokio	4
ji <u>a</u> unas – jaunas	4
deji <u>a</u> vo – dejavo	1

Rašto darbuose 1-os klasės mokiniai padarė 13 *j* rašymo klaidų (žr. 3 priedą, 1 lentelę). Tai sudaro 8,7 proc. nuo bendro 148 klaidų skaičiaus. Mokiniai darė tokias *j* rašymo klaidas: vejia – veja (4 klaidos), jiaunas – jaunas (4 klaidos), jiokio – jokio (4 klaidos), dejiavo – dejavo (1 klaida).

J rašymo klaidas darė 8,6 proc. 1-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Tokio pobūdžio klaidų nedarė 11,4 proc. 1-os klasės mokinių.

2 klės gauti duomenys apie mokinių *j* rašymo klaidas pateikti 32 – oje lentelėje.

32 lentelė

2 kl. mokinių j rašymo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
nauji <u>u</u> s – naujas	5
ji <u>o</u> kio – jokio	5
patek <u>e</u> jio – patekėjo	5
ji <u>a</u> unas – jaunas	3
at <u>e</u> jio – atėjo	2

Rašto darbuose 2-os klasės mokiniai padarė 20 *j* rašymo klaidų. (žr. 3 priedą, 2 lentelę). Tai sudaro 9,0 proc. nuo bendro 220 klaidų skaičiaus. Mokiniai darė tokias *j* rašymo klaidas: naujius – naujas – (5 klaidos), jiokio – jokio (5 klaidos), patekejio – patekėjo (5 klaidos), jiaunas – jaunas (3 klaidos), atejio – atėjo (2 klaidos).

J rašymo klaidų darė 13,3 proc. 2-os klasės mokinių nuo bendro mokinių skaičiaus. Tokio pobūdžio klaidų nedarė 22,7 proc. 2-os klasės mokinių.

3 klės gauti duomenys apie mokinių *j* rašymo klaidas pateikti 33 – oje lentelėje.

33 lentelė

3 kl. mokinių j rašymo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
at <u>e</u> ji <u>o</u> – atėjo	5
ji <u>o</u> kio – jokio	4
v <u>e</u> ji <u>u</u> s – vėjas	4
ji <u>a</u> unas – jaunas	3

tuoj <u>i</u> au – tuo <u>j</u> au	2
------------------------------------	---

Rašto darbuose 3-os klasės mokiniai padarė 18 j rašymo klaidų (žr. 3 priedą, 3 lentelę). Tai sudaro 14,3 proc. nuo bendro 126 klaidų skaičiaus. Mokiniai darė tokias j rašymo klaidas: atėjio – atėjo (5 klaidos), jiokio – jokio (4 klaidos), vėjias – vėjas (4 klaidos), jiaunas – jaunas (3 klaidos), tuojiau – tuojau (2 klaidos).

J rašymo klaidų darė 12,0 proc. 3-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. J rašymo klaidų nedarė 16,0 proc. 3-os klasės mokinių.

4 klės gauti duomenys apie mokinių j rašymo klaidas pateikti 34 – oje lentelėje.

34 lentelė

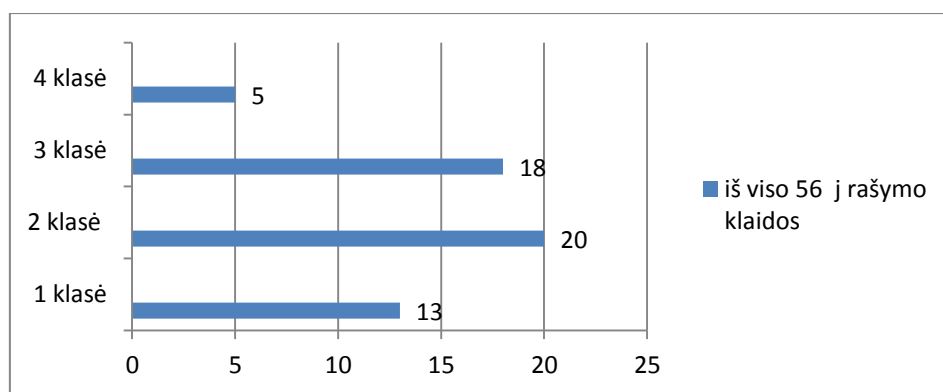
4 kl. mokinių j rašymo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
vėj <u>ias</u> – vėj <u>as</u>	3
j <u>i</u> aunas – j <u>a</u> unas	2

Rašto darbuose 4-os klasės mokiniai padarė 5 j rašymo klaidas (žr. 3 priedą, 4 lentelę). Tai sudaro 9,0 proc. nuo bendro 55 klaidų skaičiaus. Mokiniai darė tokias j rašymo klaidas: vėjias – vėjas (3 klaidos), jiaunas – jaunas (2 klaidos).

J rašymo klaidų darė 3,3 proc. 4-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. J rašymo klaidų nedarė 10,0 proc. 4-os klasės mokinių.

Gauti 1 - 4 kl. mokinių j rašymo klaidų rezultatai pavaizduoti 9 paveiksle.

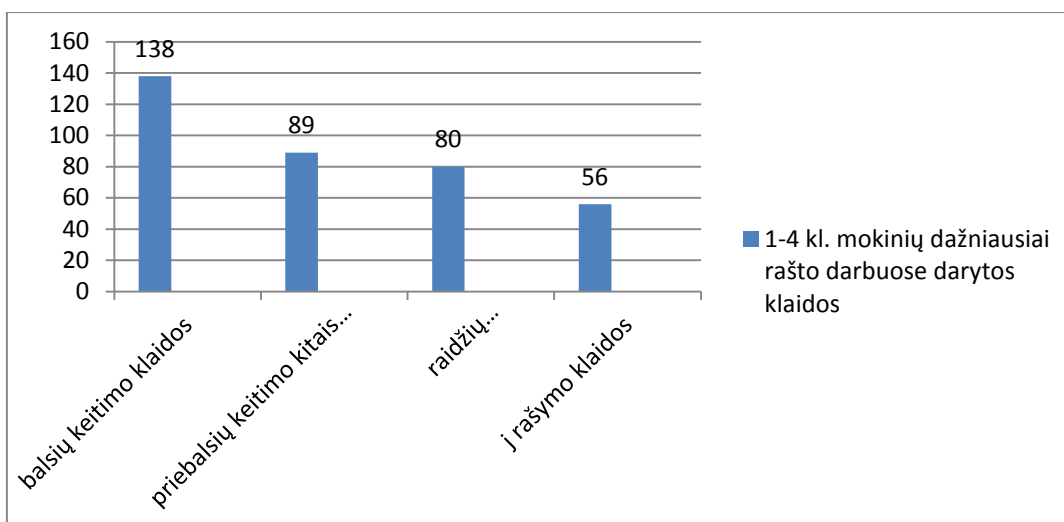

9 pav. 1 – 4 kl. mokinių j rašymo klaidų skaičius

Gauti rezultatai rodo, kad nustatytas vienas atvejis, kai mokinys klaidingai j rašė žodžio gale - tuoi → tuoj (j keičia į oi) (žr. 3 priedą, 3 lentelę). Galima daryti išvadą, kad mokiniai negeba pritaikyti j rašymo taisyklės – j tariama minkštai, tačiau minkštumo ženklas nerašomas, o žodžio gale j palieka tais atvejais, kai žodis trumpinimas (tuojau – tuoj). Akivaizdu, kad mokiniai dar nėra įsisavinę j taisyklingos rašybos.

Apibendrinimas. Pokyčiai, atsiradę vaikų gyvenime su mokyklos lankymo pradžia, sukelia daugiau ar mažiau nerimo ir įtampos – visa tai yra ugdymo proceso naujovės, susijusios su mokinio kalba ir kalbėjimu bei rašymu (Pivorienė ir Šabliauskienė, 2011).

Rašto darbų tekstuose pastebėtos ir kitos (mažiau pasikartojusios) rašymo klaidos: mokiniai negeba kelti klausimų, kurie padėtų taisyklingai parašyti nosines balse žodžių gale. Pavyzdžiui, mokiniai rašė: medu – medy (ką?), lėktuva – lėktuvq (ką?), sijonėli – sijonėlž (ką?), malūnėli – malūnėlž (ką?), žoliu – žoliy (ko?), miežiu – miežiy (ko?), voratinklu – voratinkly (ko?) (žr. rašto darbų pavyzdžius). Mokiniai negeba pritaikyti linksnių, reikalaujančių nosinių balsių rašymo žodžių gale, o neišlavėjusi foneminė klausa trukdo taisyklingą rašybą. Mokiniai negeba išgirsti ilgai tariamų žodžių galūnių ir nesieja su atitinkamomis rašybos taisyklėmis. Tai susiję su nosinių raidžių rašyba, tačiau šios klaidos rašto darbuose nebuvo nagrinėjamos. 9-ame paveiksle pateikti duomenys rodo, kokių klaidų rašto darbuose daugiausiai darė 1-4 kl. mokiniai.

10 pav. 1 – 4 kl. mokinių dažniausiai rašto darbuose darytų klaidų skaičius

Apibendrinant fonologinių sutrikimų turinčių mokinių rašytinės kalbos klaidas galima teigti, kad mokiniai darė nemažai klaidų: keitė vieną balsę kita, pavyzdžiui, *e* į *e*, *ū* į *u*, *u* į *ū*, *i* į *y*. Priebalsių rašymo klaidos rodo, kad mokiniai vienus priebalsius keitė kitais priebalsiais: *d* į *t*, *b* į *p*, *v* į *b*, *m* į *n*, *š* į *s*, *ž* į *š*, painiojo panašiai atrodančias (optiškai panašias) raides: *m* – *n*, *p* – *b*, *r* – *z*, neskyrė iš klausos gimtosios kalbos panašaus skambesio garsų: *š* – *s*, *ž* – *š* ir pan. Mokiniai dažnai painiojo garsus, t. y. darė supanašėjusių priebalsių rašybos klaidas (*g* keitė į *k*).

Galima daryti išvadą, kad klaidas rašto darbuose lemia neišlavėjusi foneminė klausa, nes mokiniai blogai skiria kalbos garsus ir todėl rašydami daro daug klaidų. Mokiniai iš klausos blogai skiria balse, priebalsius, juos painioja, keičia kitais. Visų klasių mokiniai darė raidžių

praleidimo/prirašymo klaidų ir tai rodo, kad mokiniams sunku vienu metu teisingai atlikti du veiksmus - klausytis ir rašyti. Mokiniai negeba pritaikyti *j* rašymo taisyklės.

2.3.2. Fonologinių sutrikimų turinčių mokinių sakytinės kalbos klaidų analizės rezultatai

Informacijos šaltiniuose akcentuojama patirtinė kalbos nauda vaikų raidai, nes girdėdami taisyklingą kalbą, vaikai visapusiškai tobulėja: vaikai mokosi išklausyti žodinius nurodymus, ugdomas gebėjimas klausytis skaitomų tekstų ir panašiai. Nuolatinis kalbos girdėjimas padeda taisyklingai tarti žodžius, geriau suprasti, klausytis ir įsiminti (Ivoškuvienė, Mamonienė, Suveizdienė, 2007).

Siekiant išsiaiškinti fonologinių sutrikimų raišką sakytinėje mokinių kalboje, atlikta kalbos įvertinimo kortelių turinio analizė. Analizuoti ne visi kalbos įvertinimo kortelių skyriai, o tik tie, kuriuose fiksuojama informacija, susijusi su fonologiniu sutrikimu: atskirų garsų tarimo, skiemenų tarimo ir garsų tarimo žodžiuose, sudėtingos sandaros žodžių ištarimo, nurodyto garso nustatymo, žodžių, panašių garsų sudėtimi, skyrimas, skiemenų eilių pakartojimas, pirmo ir paskutinio žodžio garso pasakymas (žr. 2 priedą) ir išskirti sakytinės kalbos klaidų tipai (žr. 35 lentelę).

35 lentelė

Sakytinės kalbos klaidų tipai	1 – 4 kl. mokiniai darė klaidų, sk.	Proc.
Atskirų garsų tarimas	33	22,0
Skiemenų tarimas	21	14,0
Garsų tarimas žodžiuose	107	71,3
Sudėtingos sandaros žodžių ištarimas	106	69,0
Nurodyto garso nustatymas	43	28,6
Žodžių, panašių garsų sudėtimi, skyrimas	32	21,3
Skiemenų eilių pakartojimas	97	64,0
Pirmo žodžio garso pasakymas	23	15,3
Paskutinio žodžio garso pasakymas	17	13,3

2.3.2.1. Atskirų garsų tarimo klaidos

36-oje lentelėje pateikti 1 kl. mokinių atskirų garsų tarimo klaidų rezultatai.

36 lentelė

1 kl. mokinių atskirų garsų tarimo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
vietoj š taria s	8
vietoj r taria l, j	5
vietoj l taria j	3
visai netaria r	5

Sakytinėje kalboje 1-os klasės mokiniai padarė 21 atskirų garsų tarimo klaidą (žr. 2 priedą, 1 lentelę). Tai sudaro 11,5 proc. nuo bendro 183 klaidų skaičiaus. Mokiniai darė tokias atskirų garsų tarimo klaidas: netaria 1 garso – vietoj l taria j – ļaišķas – ļaišķas (3 klaidos), vietoj r taria l, j – voras – voļas, voras – vojas (5 klaidos), vietoj š taria s – ŗukos – ŗukos (8 klaidos). Nustatyta, kad kai kurie mokiniai visai netaria r garso (padarytos 8 tokio pobūdžio klaidos).

Atskirų garsų tarimo klaidų darė 14,0 proc 1-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Taisyklingai atskirus garsus tarė 6,0 proc. 1-os klasės mokinių.

37-oje lentelėje pateikti 2 kl. mokinių atskirų garsų tarimo klaidų rezultatai.

37 lentelė

2 kl. mokinių atskirų garsų tarimo klaidos	
Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
vietoj s tarė ŗ	4

Sakytinėje kalboje 2-os klasės mokiniai padarė tik 4 atskirų garsų tarimo klaidų (žr. 2 priedą, 2 lentelę). Tai sudaro 1,9 proc. nuo bendro 210 klaidų skaičiaus. Mokiniai darė tokias atskirų garsų tarimo klaidas: netarė 1 garso – vietoj s tarė ŗ – ŗunkveŗimis – ŗunkveŗimis (4 klaidos).

Atskirų garsų tarimo klaidų darė 2,7 proc. nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Tokio pobūdžio klaidų nedarė 33,3 proc. 2-os klasės mokinių.

38-oje lentelėje pateikti 3 kl. mokinių atskirų garsų tarimo klaidų rezultatai.

38 lentelė

3 kl. mokinių atskirų garsų tarimo klaidos	
Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
vietoje ŗ tarė s	7

Sakytinėje kalboje 3-os klasės mokiniai padarė 7 atskirų garsų tarimo klaidų (žr. 2 priedą, 3 lentelę). Tai sudaro 7,9 proc. nuo bendro 88 klaidų skaičiaus. Mokiniai padarė tokias klaidas: netarė 1 garso – vietoje ŗ tarė s – kaklaraiŗtis – kaklaraiŗtis (7 klaidos).

Atskirų garsų tarimo klaidų darė 4,6 proc. 3-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Tokio pobūdžio klaidų nedarė 23,4 proc. 3-os klasės mokinių.

39-oje lentelėje pateikti 4 kl. mokinių atskirų garsų tarimo klaidų rezultatai.

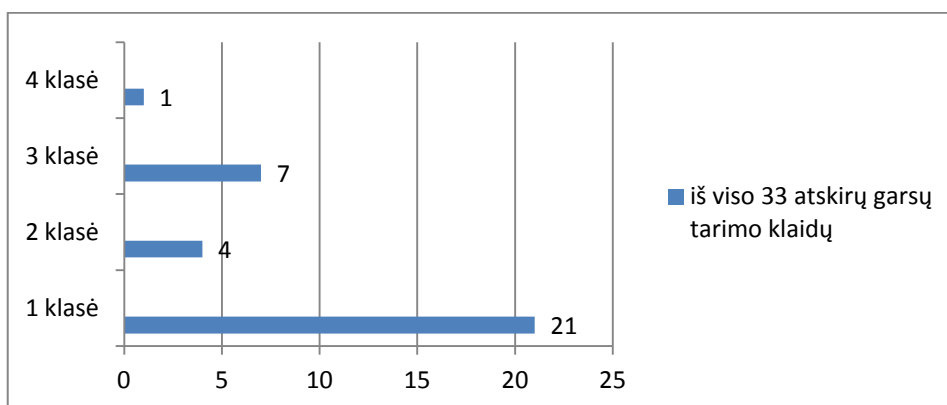
39 lentelė

4 kl. mokinių atskirų garsų tarimo klaidos	
Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
vietoj ŗ tarė z	1

Sakytinėje kalboje 4-os klasės mokiniai padarė tik 1 klaidą (žr. 2 priedą, 4 lentelę). Tai sudaro 11,1 proc. nuo bendro 9 klaidų skaičiaus. Buvo padaryta tokia klaida: neištartas 1 garsas - vietoje ž tarė z - žvaigždė – žvaigždė (1 klaida).

Atskirų garsų tarimo klaidų darė 0,6 proc. nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Tokių klaidų nedarė 12,7 proc. 4-os klasės mokinių.

Iš pateiktų duomenų matyti, kad daugiausiai atskirų garsų tarimo klaidų padarė 1-os klasės mokiniai (21 klaida). Duomenys pateikti 11 paveiksle.

11 pav. 1 – 4 kl. atskirų garsų tarimo klaidos

Kitų klasių mokiniai padarė žymiai mažiau tokio pobūdžio klaidų: 2 –os klasės mokiniai – 4 klaidas, 3-os klasės mokiniai – 7 klaidas, 4-os klasės mokiniai – 1 klaidą.

2.3.2.2. Sikiemenų tarimo klaidos

Specialistų nuomone, kad vaikai išmokyti taisyklingos tarties, jie pirmiausia turi suprasti, kada žodžius (ar skiemenis) taria taisyklingai, o kada netaisyklingai (Воробьева, 2006). Vadinasi, vaikus reikia mokyti aiškiai ir taisyklingai tarti garsus, pratinti juos skirti norminį, taisyklingą ir netaisyklingą tarimą.

Tyrimo metu mokiniai turėjo taisyklingai ištartti atskirus skiemenis, pvz., *lio, kiu, čiu, žiu, džio, dzie, gie, piu, vui, vie, tuo* ir kt. (žr. 1 priedą). Mokiniais buvo pateikta 40 skiemenų pavyzdžių. 40-oje lentelėje pateikti 1 kl. mokinių skiemenų tarimo klaidų rezultatai.

40 lentelė

1 kl. mokinių skiemenų tarimo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
Netarė 5 skiemenų	6
Netarė 4 skiemenų	3
Netarė 3 skiemenų	3
Netarė 2 skiemenų	7
Netarė daugiau kaip 5 skiemenų	2

Sakytinėje kalboje 1- o klasės mokiniai padarė 21 klaidą (žr. 2 priedą, 1 lentelę). Tai sudaro 11,5 proc. nuo bendro 183 klaidų skaičiaus. Mokiniai darė tokias skiemenų tarimo klaidas: iš 40 skiemenų pavyzdžių mokiniai netarė 2-jų skiemenų – vietoje su tarė šu (5 klaidos), vietoje bo tarė bio (2 klaidos). Iš 40 skiemenų netarė 3-jų skiemenų – vietoj tu tarė to – (1 klaida), vietoj cė tarė cie (1 klaida), vietoj bė tarė bie (1 klaida). Iš 40 skiemenų netarė 4-ių skiemenų - vietoj lio tarė jo ir vietoj lo tarė jo (1 klaida), vietoj al tarė aij (1 klaida), vietoj il tarė ij (1 klaida). Iš 40 skiemenų mokiniai netarė 5 skiemenų ir padarė 6 klaidas: vietoj ra tarė la, vietoj ry tarė ly, vietoj lio tarė lo, vietoj gie tarė gė, vietoj vie tarė vė, vietoj šu tarė su. Tariant daugiau kaip 5-is skiemenis mokiniai padarė 2 klaidas: vietoj džio tarė žio, vietoj žiu tarė žu.

Skiemenų tarimo klaidų darė 14,0 proc. 1-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Panašaus pobūdžio klaidų nedarė 6,0 proc. 1-os klasės mokinių.

Akivaizdu, kad 1-os klasės mokiniams dar labai sunku teisingai tarti skiemenis, nors atskirus garsus taria pakankamai gerai.

Nustatyta, kad skiemenų tarimo klaidų darė tik 1-os klasės mokiniai, nes 2-os, 3-os, 4-os klasės mokinių sakytinėje kalboje tokio pobūdžio klaidų nepastebėta.

2.3.2.3. Garsų tarimo žodžiuose klaidos

Tinkamas kalbos garsų tarimas yra sudėtingas procesas. Vaikai netaisyklingai taria garsus, vienus garsus keičia kitais ar jų visiškai netaria (Juškuvienė ir kt., 2008).

Mokiniai daro klaidų tardami ne tik atskirus garsus, bet ir tardami garsus žodžiuose. 41-oje lentelėje pateikti 1 kl. mokinių garsų tarimo žodžiuose klaidų rezultatai.

41 lentelė

1 kl. mokinių garsų tarimo žodžiuose klaidos	
Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
klaidingai tarė <i>r</i>	6
klaidingai tarė <i>š</i>	4
klaidingai tarė <i>c</i>	3
klaidingai tarė <i>ie</i>	3
klaidingai tarė <i>dz</i>	3
klaidingai tarė <i>dž</i>	3
klaidingai tarė <i>h</i>	3
klaidingai tarė <i>ch</i>	3
klaidingai tarė <i>o</i>	2

Sakytinėje kalboje 1-os klasės mokiniai padarė 30 garsų tarimo žodžiuose klaidų (žr. 2 priedą, 1 lentelę). Tai sudaro 16,4 proc. nuo bendro sakytinėje kalboje padarytų 183 klaidų skaičiaus. 1-os klasės mokiniai darė tokias garsų tarimo žodžiuose klaidas: klaidingai tarė *o* (2 klaidos) – vuoras – voras (1), kuoja – koja (1). Klaidingai tarė *r* (4 klaidos) – sklybėlė – skrybėlė (1), laidė – raidė (2), dliežas – driežas (1). Klaidingai tarė *ie* (3 klaidos) – lįmene – liemenė (1), svėstas – sviestas (1), drėžas – driežas (1). Klaidingai tarė *š* (5 klaidos) – kiaušinis – kiaušinis (2), šakutė – šakutė (1), laiskas – laiskas (2). Klaidingai tarė *z* (2 klaidos) – kukurūžas – kukurūžas (1),

žebras – zebras (1). Klaidingai tarė *c* (4 klaidos) – motošiklas – motociklas (1), sukrinė – cukrinė (2), narsizas – narcizas (1). Klaidingai tarė *dz* (3 klaidos) – Zidoris – Dzidoris (1), zinguliukai – dzinguliukai (2). Klaidingai tarė *dž* (3 klaidos) – bezdzionė – beždžionė (2), ežios – eđžios (1), gaižiai – gaidžiai (1). Klaidingai tarė *h* (3 klaidos) – gerbas – herbas (1), gamakas – hamakas (2). Klaidingai tarė *ch* (3 klaidos) – kalatas – chalatas (2), šakmatai – šachmatai (1).

Garsų tarimo žodžiuose klaidų padarė visi 1-os klasės mokiniai – vidutiniškai po 1 klaidą kiekvienas mokinys ir tai sudaro 20,0 proc. 1-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Nenustatyta nė vieno teisingo garsų tarimo atvejo tarp 1-os klasės mokinių.

42-oje lentelėje pateikti 2 kl. mokinių garsų tarimo žodžiuose klaidų rezultatai.

42 lentelė

2 kl. mokinių garsų tarimo žodžiuose klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
klaidingai tarė <i>ė</i>	11
klaidingai tarė <i>o</i>	9
klaidingai tarė <i>dž</i>	8
klaidingai tarė <i>dz</i>	6
klaidingai tarė <i>z</i>	6
klaidingai tarė <i>ž</i>	5

Sakytinėje kalboje 2-os klasės mokiniai padarė 45 garsų tarimo žodžiuose klaidas (žr. 2 priedą, 2 lentelę). Tai sudaro 21,4 proc. nuo bendro 210 klaidų skaičiaus. Mokiniai darė tokias garsų tarimo žodžiuose klaidas: klaidingai tarė *ė* – 11 kartų mokiniai suklydo tardami žodžius pelieda – pelėda, minulis – mėnulis. 9 kartus suklydo tardami *o* žodyje autobusas – autobusas. 6 kartus mokiniai suklydo tardami *z* - megstinis – megztinis, 5 kartus tardami *ž* - žvaigzdė – žvaigžđė, 6 kartus tardami *dz* – zinguliukai – dzinguliukai, 8 kartus tardami *dž* – gaižiai – gaidžiai.

Garsų tarimo žodžiuose klaidų darė 30,0 proc. 2-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Tokio pobūdžio klaidų nedarė 6,0 proc. 2-os klasės mokinių.

43-oje lentelėje pateikti 3 kl. mokinių garsų tarimo žodžiuose klaidų rezultatai.

43 lentelė

3 kl. mokinių garsų tarimo žodžiuose klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
klaidingai tarė <i>š</i>	9
klaidingai tarė <i>y</i>	6
klaidingai tarė <i>ie</i>	6
klaidingai tarė <i>ė</i>	4
klaidingai tarė <i>o</i>	4
klaidingai tarė <i>c</i>	3

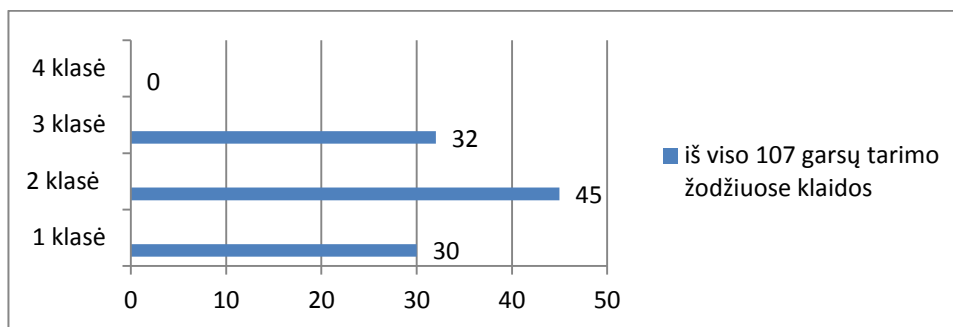
Sakytinėje kalboje 3-os klasės mokiniai padarė 32 garsų tarimo žodžiuose klaidas (žr. 2 priedą, 3 lentelę). Tai sudaro 36,3 proc. nuo bendro 88 klaidų skaičiaus. Mokiniai darė tokių garsų tarimo žodžiuose klaidų: klaidingai tarė *ė* – ūmedė – ūmėdė (4 klaidos), klaidingai tarė *o* – vuoras –

voras (4 klaidos), klaidingai tarė *c* – motošiklas – motočiklas (3 klaidos), klaidingai tarė *ie* – lemenė – liemenė (6 klaidos), klaidingai tarė *y* – givatė - gyvatė (6 klaidos). Daugiausiai, net 9 kartus, klaidingai tarta *š* – šaukštas – šaukštą (4), krepšys - krepšys (5).

Garsų tarimo žodžiuose klaidų darė 21,3 proc. 3-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Tokių klaidų nedarė 6,7 proc. 3-os klasės mokinių

4-os klasės mokiniai nepadarė garsų tarimo žodžiuose klaidų.

1 -4 kl. mokinių rezultatai pateikti 12 paveiksle.

12 pav. 1 – 4 kl. mokinių garsų tarimo žodžiuose klaidos

1 – 3 klasių mokiniai padarė panašų skaičių tokio pobūdžio klaidų (atitinkamai 45 ir 32 klaidos). 4- os klasės mokiniai garsus žodžiuose tarė teisingai ir klaidų nedarė.

2.3.2.4. Sudėtingos sandaros žodžių tarimo klaidos

Esant fonologiniams sutrikimams ne tik netaisyklingai tariami garsai, jie visai netariami arba vieni garsai pakeičiami kitais garsais. Fonologinių sutrikimų turintys vaikai neskiria kalbos garsų, daro daug garsinės analizės, disleksinių klaidų (Ivoškuvienė, Mamonienė ir kt., 2002, Garšvienė, Ivoškuvienė, 2003). Kuo sudėtingesnės sandaros žodžiai, tuo vaikams sunkiau juos ištart.

Visi mokiniai turėjo teisingai ištart 9 sudėtingos sandaros žodžius: *ekskavatorius*, *kaklaraištis*, *šikšnosparnis*, *laikrodis*, *kalakutas*, *biblioteka*, *darbininkas*, *kupranugaris*, *sunkvežimis* (žr. 1 priedą). 44 – lentelėje pateikti duomenys kaip sekėsi 1 klasės mokiniams tarti sudėtingos sandaros žodžius.

44 lentelė

1 kl. mokinių sudėtingos sandaros žodžių tarimo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
Klaidingai tarė 2 žodžius iš 9	8
Klaidingai tarė 5 žodžius iš 9	8
Klaidingai tarė 4 žodžius iš 9	4
Klaidingai tarė 3 žodžius iš 9	4
Klaidingai tarė 1 žodį iš 9	4

Sakytinėje kalboje 1-os klasės mokiniai padarė 28 sudėtingos sandaros žodžių tarimo klaidų (žr. 2priedą, 1 lentelę). Tai sudaro 15,3 proc. nuo bendro 183 klaidų skaičiaus. Mokiniai darė tokias klaidas: 4 kartus mokiniai suklydo tardami 1 žodį iš 9 –eskavatorius – ekskavatorius, 8 kartus mokiniai suklydo tardami 2 žodžius iš 9 – kaklarastis – kaklaraištis, siknosparnis – šikšnosparnis, 4 kartus mokiniai suklydo tardami 3 žodžius iš 9 – leikrodis – laikrodis, kaklakutas – kalakutas, bibliuoteka – biblioteka, 4 kartus mokiniai suklydo tardami 4 žodžius iš 9 – kaklaraštis – kaklaraištis, kajakutas – kalakutas, jaiklods – laikrodis, bibjoteka – biblioteka, 1 kartą mokiniai suklydo tardami 5 žodžius iš 9 – laikuodis – laikrodis, kalakuts – kalakutas, siknuosparnis – šikšnosparnis, eskavatorius – ekskavatorius, biliuoteka – biblioteka, 8 kartus mokiniai suklydo tardami 5 žodžius iš 9 – daibininkas – darbininkas, kupanugajus – kupranugaris, laikodis – laikrodis, kaklastis – kaklaraištis, sisnosparnis – šikšnosparnis, eskatorius – ekskavatorius, boteka – biblioteka.

Sudėtingos sandaros žodžių tarimo klaidų darė 18,7 proc. 1-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Tokio pobūdžio klaidų nedarė 1,3 proc. 1-os klasės mokinių.

45 – lentelėje pateikti duomenys kaip sekėsi 2 klasės mokiniams tarti sudėtingos sandaros žodžius.

45 lentelė

2 kl. mokinių sudėtingos sandaros žodžių tarimo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
Klaidingai tarė 2 žodžius iš 9	22
Klaidingai tarė 1 žodį iš 9	12
Klaidingai tarė 3 žodžius iš 9	9
Klaidingai tarė 4 žodžius iš 9	7
Klaidingai tarė 5 žodžius iš 9	3

Sakytinėje kalboje 2-os klasės mokiniai padarė 53 sudėtingos sandaros žodžių tarimo klaidas (žr. 2 priedą, 2 lentelę). Tai sudaro 25,3 proc. nuo bendro 210 klaidų skaičiaus. Mokiniai darė tokias klaidas: 12 kartų suklysta tariant 1 žodį iš 9 – kaklaraštis – kaklaraištis, 22 kartus suklysta tariant 2 žodžius iš 9 – kalaraištis – kaklaraištis, eskavatorius – ekskavatorius, 9 kartus suklysta tariant 3 žodžius iš 9 – šiksnosparnis – šikšnosparnis, eskavatorius – ekskavatorius, kupragaris – kupranugaris, 7 kartus suklysta tariant 4 žodžius iš 9 – sukvežimis – sunkvežimis, siksnosparnis – šikšnosparnis, eskavatoris – ekskavatorius, bibliuoteka – biblioteka, 3 kartus suklysta tariant 5 žodžius iš 9 – kaklaraštis – kaklaraištis, sunkvežis – sunkvežimis, siksnosparnis – šikšnosparnis, eskavatorius – ekskavatorius, kupragaris – kupranugaris.

Sudėtingos sandaros žodžių tarimo klaidų darė 35,4 proc. 2-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Tokių klaidų nedarė tik 0,6 proc. 2-os klasės mokinių.

46 – lentelėje pateikti duomenys kaip sekėsi 3 klasės mokiniams tarti sudėtingos sandaros žodžius.

46 lentelė

3 kl. mokinių sudėtingos sandaros žodžių tarimo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
Klaidingai tarė 1 žodį iš 9	16
Klaidingai tarė 2 žodžius iš 9	1

Sakytinėje kalboje 3-os klasės mokiniai padarė 17 sudėtingos sandaros žodžių tarimo klaidų (žr. 2 priedą, 3 lentelę). Tai sudaro 19,3 proc. nuo bendro 88 klaidų skaičiaus. Mokiniai padarė tokias klaidas: net 16 kartų padaryta klaida tariant 1 žodį iš 9 – laikruodis – laikrodis, 1 klaida padaryta tariant 2 žodžius iš 9 - kalaraštis - kaklaraištis, šiknosparnis – šikšnosparnis.

Sudėtingos sandaros žodžių tarimo klaidų darė 11,3 proc. 3-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Tokių klaidų nedarė 16,7 3-os klasės mokinių.

47 – lentelėje pateikti duomenys kaip sekėsi 4 klasės mokiniams tarti sudėtingos sandaros žodžius.

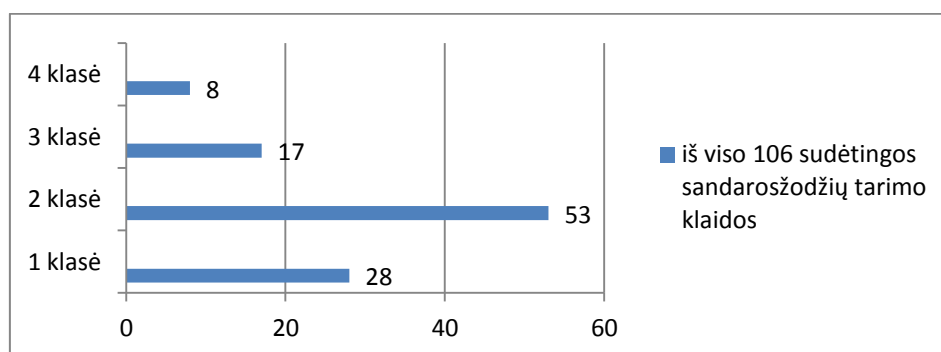
47 lentelė

4 kl. mokinių sudėtingos sandaros žodžių tarimo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
Klaidingai tarė 1 žodį iš 9	6
Klaidingai tarė 2 žodžius iš 9	2

Sakytinėje kalboje 4-os klasės mokiniai padarė 8 sudėtingos sandaros žodžių tarimo klaidą (žr. 2 priedą, 4 lentelę). Tai sudaro 88,8 proc. nuo bendro 9 klaidų skaičiaus. Mokiniai 6 kartus suklydo tardami 1 žodį iš 9 – šiknosparnis - šikšnosparnis, 2 kartus suklydo tardami 2 žodžius iš 9 – šikšnosparnis - šiknosparnis, eskavatorius – ekskavatorius.

Iš pateiktų duomenų matyti, kad daugiausiai sudėtingos sandaros žodžių tarimo klaidų padarė 1 – 2 klasės mokiniai (81 klaida). Mažiausiai tokio pobūdžio klaidų padarė 4-os klasės mokiniai (8 klaidos). Duomenys pateikti 13 paveiksle.

13 pav. 1 – 4 kl. mokinių sudėtingos sandaros žodžių tarimo klaidos

2.3.2.5. Nurodyto garso nustatymo klaidos

Siekiant nustatyti fonologinių sutrikimų turinčių mokinių foneminį suvokimą bei garsų analizės gebėjimus, mokiniai turėjo nurodyti nustatytą garsą (garsų eilėje, skiemenyse, žodžiuose) (žr. 1 priedą). 1 klasės mokinių klaidos pateiktos 48 – oje lentelėje.

48 lentelė

1 kl. mokinių nurodyto garso nustatymo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
Neteisingai nustatė nurodytą garsą žodžiuose	11
Neteisingai nustatė nurodytą garsą garsų eilėje	4
Neteisingai nustatė nurodytą garsą skiemenyse	4

Sakytinėje kalboje 1-os klasės mokiniai padarė 19 nurodyto garso nustatymo klaidų – mokiniai turėjo suploti, išgirdę garsą š (žr. 2 priedą, 1 lentelę). Tai sudaro 10,4 proc. nuo bendro 183 klaidų skaičiaus. Mokiniai darė klaidų: neteisingai nustatė nurodytą garsą garsų eilėje – 4 klaidos, neteisingai nustatė nurodytą garsą skiemenyse – 4 klaidos, neteisingai nustatė nurodytą garsą žodžiuose – 11 klaidų.

Nurodyto garso nustatymo klaidas darė 12,6 proc. 1-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Tokio pobūdžio klaidų nedarė 7,4 proc. 1-os klasės mokinių.

2 klasės mokinių klaidos apie nurodyto garso nustatymą pateiktos 49 – oje lentelėje

49 lentelė

2 kl. mokinių nurodyto garso nustatymo klaidos

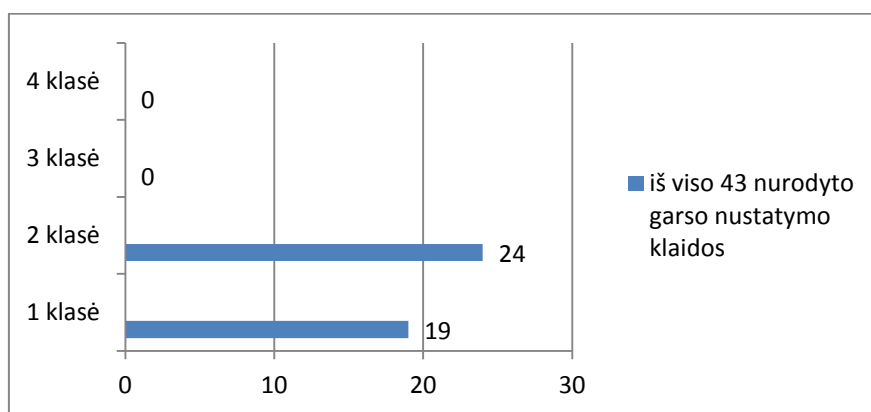
Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
Neteisingai nustatė nurodytą garsą žodžiuose	16
Neteisingai nustatė nurodytą garsą garsų eilėje	4
Neteisingai nustatė nurodytą garsą skiemenyse	4

Sakytinėje kalboje 2-os klasės mokiniai padarė 24 nurodyto garso nustatymo klaidas (žr. 2 priedą, 2 lentelę). Tai sudaro 11,4 proc. nuo bendro 210 klaidų skaičiaus. Mokiniai padarė klaidų: neteisingai nustatė nurodytą garsą garsų eilėje – 4 klaidos, neteisingai nustatė nurodytą garsą skiemenyse – 4 klaidos, neteisingai nustatė nurodytą garsą žodžiuose – 16 klaidų.

Nurodyto garso nustatymo klaidas darė 16,0 proc. 2-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Tokių klaidų nedarė 20,0 proc. 2-os klasės mokiniai.

3-os ir 4-os klasės mokiniai nurodyto garso nustatymo klaidų nepadarė.

Iš pateiktų duomenų matyti, kad 1- 2 klasės mokiniams sekėsi blogiau nustatyti nurodytą garsą (jie padarė 43 tokias klaidas). Duomenys pateikti 14 paveiksle.

14 pav. 1 – 4 kl. mokinių nurodyto garso nustatymo klaidos

2.3.2.6. Žodžių, panašių garsų sudėtimi, skyrimo klaidos

Norint sumažinti garsų tarimo trūkumus, svarbu vaikus mokyti taisyklingai tarti garsus, juos skirti tarpusavyje, įtvirtinti jų vartojimą skiemenyse, žodžiuose (Jarošienė, 2014). Tyrimo metu buvo siekiama nustatyti, kaip mokiniai geba skirti žodžius, panašius garsų sudėtimi. Mokiniam buvo pateiktos keturios poros žodžių: *karas – garas*, *buvo – puvo*, *veda – meta*, *rytas – ritas* (žr. 1 priedą). 1 klasės duomenų, kaip geba skirti panašius garsus sudėtimi, rezultatai pateikti 50 – oje lentelėje.

50 lentelė

1 kl. mokinių žodžių, panašių garsų sudėtimi, skyrimo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
Neskyrė dviejų žodžių porų	7
Neskyrė vienos žodžių poros	3

Sakytinėje kalboje 1-os klasės mokiniai padarė 10 –ies žodžių, panašių garsų sudėtimi, skyrimo klaidų (žr. 2 priedą, 1 lentelę). Tai sudaro 5,5 proc. nuo bendro 183 klaidų skaičiaus. 1-os klasės mokiniai padarė 3 klaidas, nes neskyrė vienos žodžių poros – *rytas – ritas*. Mokiniai padarė 7 klaidas, nes neskyrė dviejų žodžių porų: *veda – meta*, *rytas – ritas*.

Žodžių, panašių garsų sudėtimi, skyrimo klaidų darė 6,6 proc. nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Tokių klaidų nedarė 13,4 proc. 1-os klasės mokinių.

2 klasės duomenų, kaip geba skirti panašius garsus sudėtimi, rezultatai pateikti 51 – oje lentelėje.

51 lentelė

2 kl. mokinių žodžių, panašių garsų sudėtimi, skyrimo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
Neskyrė vienos žodžių poros	16

Sakytinėje kalboje 2-os klasės mokiniai padarė 16 žodžių, panašių garsų sudėtimi, skyrimo klaidų (žr. 2 priedą, 2 lentelę). Tai sudaro 7, 6 proc. nuo bendro 210 klaidų skaičiaus. 2-os klasės mokiniai 11 kartų suklydo skirdami šią žodžių porą: *rytas – ritas*. 5 – is kartus mokiniai suklydo skirdami žodžių porą: *veda – meta*.

Žodžių, panašių garsų sudėtimi, skyrimo klaidų darė 10,6 proc. 2-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. 25,4 proc. mokinių tokių klaidų nedarė.

3 klasės duomenų, kaip geba skirti panašius garsus sudėtimi, rezultatai pateikti 52 – oje lentelėje.

52 lentelė

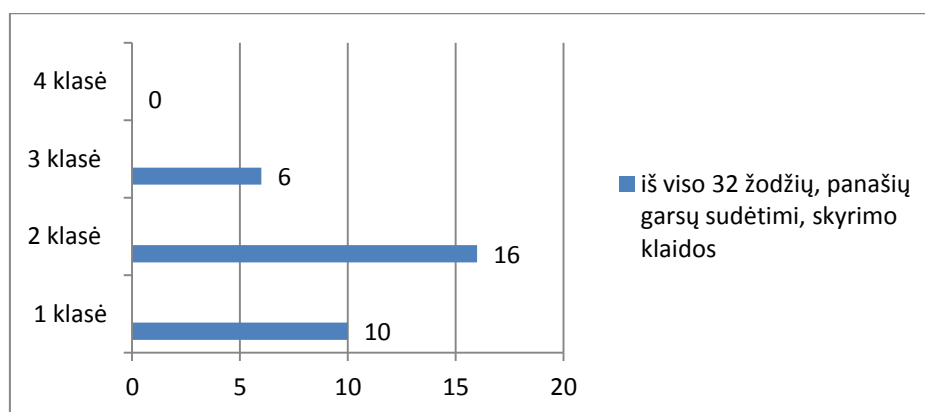
3 kl. mokinių žodžių, panašių garsų sudėtimi, skyrimo klaidos	
Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
Neskyrė vienos žodžių poros	6

Sakytinėje kalboje 3-o klasės mokiniai padarė 6 žodžių, panašių garsų sudėtimi, skyrimo klaidų (žr. 2 priedą, 3 lentelę). Tai sudaro 6,8 proc. nuo bendro 88 klaidų skaičiaus. 3-os klasės mokiniai 6 kartus suklydo skirdami šią žodžių porą: *rytas – ritas*.

Žodžių, panašių garsų sudėtimi, skyrimo klaidų darė 4,0 proc. 3-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Tokių klaidų nedarė 24,0 proc. 3-os klasės mokinių.

4-os klasės mokiniai žodžių, panašių garsų sudėtimi, skyrimo klaidų nepadarė.

Gauti rezultatai rodo, kad daugiausiai žodžių, panašių garsų sudėtimi, skyrimo klaidų padarė 2 klasės mokiniai (16 klaidų), 1-os klasės mokiniai darė 10 klaidų, 3-os klasės mokiniai – 6 klaidas. 1 – 4 klasės mokinių rezultatai pateikti 15 paveiksle.

15 pav. 1 – 4 kl. mokinių žodžių, panašių garsų sudėtimi, skyrimo klaidos

Galima daryti išvadą, kad jaunesnio mokyklinio amžiaus mokiniai, turintys fonologinių sutrikimų, sunkiau skiria žodžius, panašius garsų sudėtimi. 4-os klasės mokiniai tokio pobūdžio klaidų nedarė.

2.3.2.7. Skiemenų eilių pakartojimo klaidos

Tyrimo metu stebėta, kaip mokiniams sekasi teisingai pakartoti skiemenų eiles. Kol vaikas dar nemoka skaityti ir rašyti, jis praktiškai nesusiduria su būtinybe atskirus garsus tarti taisyklingai. Garsų tarimas nuolat tobulėja, tačiau palaiptams, tam tikrais etapais (Garšvienė ir Ivoškuvienė, 2003). Dažniausiai vaikai, pamėgdžiodami suaugusiuosius, savarankiškai išmoka taisyklingai tarti žodžius, garsus (Žukauskienė, 2002).

Mokiniai turėjo kartoti tokias skiemenų eiles: *e – é – i – y; sa- ša – sa; pa – ba – po; tuo – to – tuo; sa – za – co; ta – da – to; mė – mie – mē; ga – ka – go; ak – op – um* (žr. 2 priedą). Gauti 1 klasės skiemenų eilių pakartojimo klaidų rezultatai pateikti 53 – oje lentelėje.

53 lentelė

1 kl. mokinių skiemenų eilių pakartojimo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
Klaidingai pakartojė skiemenų eiles	26

Sakytinėje kalboje 1-os klasės mokiniai padarė 26 skiemenų eilių pakartojimo klaidų (žr. 2 priedą, 1 lentelę). Tai sudaro 14,2 proc. nuo bendro 183 klaidų skaičiaus.

Skiemenų eilių pakartojimo klaidų darė 17,3 proc. 1-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Tokio pobūdžio klaidų nedarė tik 2,7 proc. mokinių.

2 klasės mokinių skiemenų eilių pakartojimo rezultatai pateikti 54 – oje lentelėje.

54 lentelė

2 kl. mokinių skiemenų eilių pakartojimo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
Klaidingai pakartojė skiemenų eiles	49

Sakytinėje kalboje 2-os klasės mokiniai padarė 49 skiemenų eilių pakartojimo klaidų (žr. 2 priedą, 2 lentelę). Tai sudaro 23,3 proc. nuo bendro 210 klaidų skaičiaus.

Skiemenų eilių pakartojimo klaidų darė 32,6 proc. 2-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Tokio pobūdžio klaidų nedarė tik 3,4 proc. mokinių.

3 klasės mokinių skiemenų eilių pakartojimo rezultatai pateikti 55 – oje lentelėje.

55 lentelė

3 kl. mokinių skiemenų eilių pakartojimo klaidos

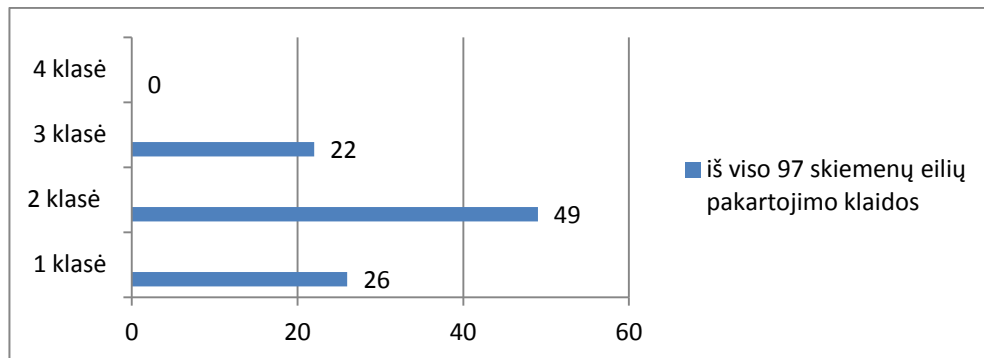
Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
Klaidingai pakartojė skiemenų eiles	22

Sakytinėje kalboje 3-os klasės mokiniai padarė 22 skiemenų eilių pakartojimo klaidų (žr. 2 priedą, 3 lentelę). Tai sudaro 25,0 proc. nuo bendro 88 klaidų skaičiaus.

Skiemenų eilių pakartojimo klaidų darė 14,6 proc. 3-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Tokio pobūdžio klaidų nedarė 13,4 proc. mokinių.

4-os klasės mokiniai skiemenų eilių pakartojimo klaidų nepadarė.

Išanalizavus tyrimo duomenis išsiaiškinta, kad pakartoti skiemenų eiles sunkiai sekėsi 1-3 klasių mokiniams (padarytos 97 klaidos). Duomenys pateikti 16 paveiksle.

16 pav. 1 – 4 kl. mokinių skiemenų eilių pakartojimo klaidos

Galima daryti išvadą, kad fonologinių sutrikimų turintiems mokiniams sunku iš klausos pakartoti tariamus garsus. Tokio pobūdžio klaidų nedarė tik 4-os klasės mokiniai.

2.3.2.8. Pirmo žodžio garso pasakymo klaidos

Foneminės klausos įtaka atsispindėjo ir stebint bei vertinant, kaip mokiniams sekėsi pasakyti pirmą žodžio garą (balsį ar priebalsį). 1 kl. mokinių pirmo žodžio garso pasakymo klaidos pateiktos 56 – oje lentelėje.

56 lentelė

1 kl. mokinių pirmo žodžio garso pasakymo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
Klaidingai pasakė pirmą žodžio garsą	10

Sakytinėje kalboje 1-os klasės mokiniai padarė 10 pirmo žodžio garso pasakymo klaidų (žr. 2 priedą, 1 lentelę). Tai sudaro 5,5 proc. nuo bendro 183 klaidų skaičiaus.

Pirmo žodžio garso pasakymo klaidų darė 6,6 proc. 1-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Tokio pobūdžio klaidų nedarė 13,4 proc. mokinių.

2 kl. mokinių pirmo žodžio garso pasakymo klaidos pateiktos 57 – oje lentelėje.

57 lentelė

2 kl. mokinių pirmo žodžio garso pasakymo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
Klaidingai pasakė pirmą žodžio garsą	10

Sakytinėje kalboje 2-os klasės mokiniai padarė 10 pirmo žodžio garso pasakymo klaidų (žr. 2 priedą, 2 lentelę). Tai sudaro 4,8 proc. nuo bendro 210 klaidų skaičiaus.

Pirmo žodžio garso pasakymo klaidų darė 6,6 proc. 2-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Tokio pobūdžio klaidų nedarė 29,4 proc. mokinių.

3 kl. mokinių pirmo žodžio garso pasakymo klaidos pateiktos 59 – oje lentelėje.

58 lentelė

3 kl. mokinių pirmo žodžio garso pasakymo klaidos

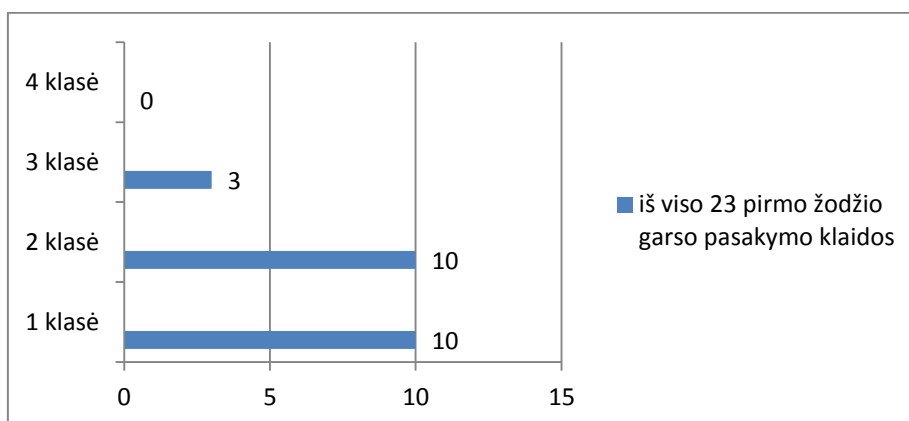
Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
Klaidingai pasakė pirmą žodžio garsą	3

Sakytinėje kalboje 3-os klasės mokiniai padarė 3 pirmo žodžio garso pasakymo klaidų (žr. 2 priedą, 3 lentelę). Tai sudaro 3,4 proc. nuo bendro 88 klaidų skaičiaus.

Pirmo žodžio garso pasakymo klaidų darė 2,0 proc. 3-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Tokio pobūdžio klaidų nedarė 26,0 proc. mokinių.

4-os klasės mokiniai pirmo žodžio garso pasakymo klaidų nepadarė.

Tyrimo duomenys rodo, kad pirmo žodžio garso pasakymas mokiniams nesudaro ypatingų sunkumų (1-3 klasių mokiniai padarė iš viso 23 klaidas). Duomenys pateikti 17 paveiksle.

17 pav. 1 – 4 kl. mokinių pirmo žodžio garso pasakymo klaidos

Mokiniai geriau išgirsta žodžio pirmąjį garsą, nes žodis pradamas tarti visada daug aiškiau ir garsiau, negu užbaigiamas. Paskutinio žodžio garso pasakymo klaidos rodo, kad jos panašios į prieš tai buvusias pirmo žodžio garso pasakymo klaidas.

2.3.2.9. Paskutinio žodžio garso pasakymo klaidos

1 klasės mokinių paskutinio žodžio garso pasakymo klaidos pateiktos 59 – oje lentelėje.

59 lentelės

1 kl. mokinių paskutinio žodžio garso pasakymo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
Klaidingai pasakė paskutinį žodžio garsą	7

Sakytinėje kalboje 1-os klasės mokiniai padarė 7 paskutinio žodžio garso pasakymo klaidų (žr. 2 priedą, 1 lentelę). Tai sudaro 3,8 proc. nuo bendro 183 klaidų skaičiaus.

Paskutinio žodžio garso pasakymo klaidų darė 4,6 proc. 1-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Tokio pobūdžio klaidų nedarė 15,4 proc. mokinių.

2 klasės mokinių paskutinio žodžio garso pasakymo klaidos pateiktos 60 – oje lentelėje.

60 lentelė

2 kl. mokinių paskutinio žodžio garso pasakymo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
Klaidingai pasakė paskutinį žodžio garsą	9

Sakytinėje kalboje 2-os klasės mokiniai padarė 9 paskutinio žodžio garso pasakymo klaidų (žr. 2 priedą, 2 lentelę). Tai sudaro 3,8 proc. nuo bendro 183 klaidų skaičiaus.

Paskutinio žodžio garso pasakymo klaidų darė 6,0 proc. 2-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Tokio pobūdžio klaidų nedarė 30,0 proc. mokinių.

3 klasės mokinių paskutinio žodžio garso pasakymo klaidos pateiktos 61 – oje lentelėje.

61 lentelė

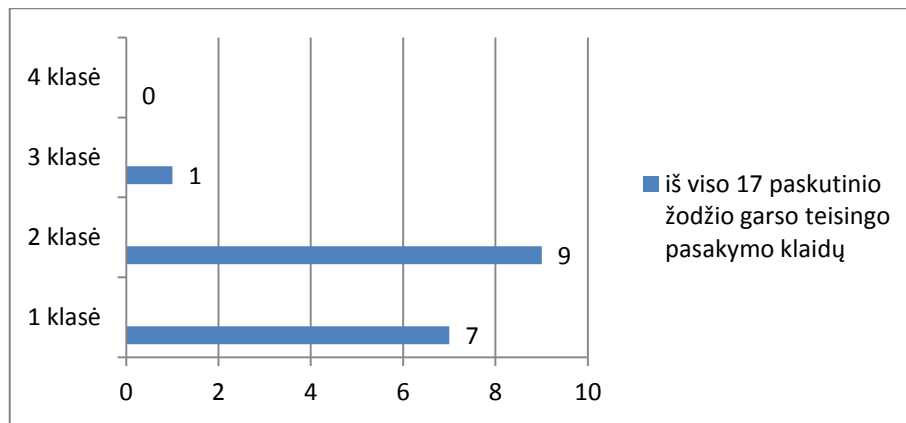
3 kl. mokinių paskutinio žodžio garso pasakymo klaidos

Klaidų pobūdis	Klaidų skaičius
Klaidingai pasakė paskutinį žodžio garsą	1

Sakytinėje kalboje 3-os klasės mokiniai padarė 1 paskutinio žodžio garso pasakymo klaidų (žr. 2 priedą, 3 lentelę). Tai sudaro 1,1 proc. nuo bendro 88 klaidų skaičiaus.

Paskutinio žodžio garso pasakymo klaidų darė 0,6 proc. 3-os klasės mokinių nuo bendro 150 mokinių skaičiaus. Tokio pobūdžio klaidų nedarė 27,4 proc. mokinių.

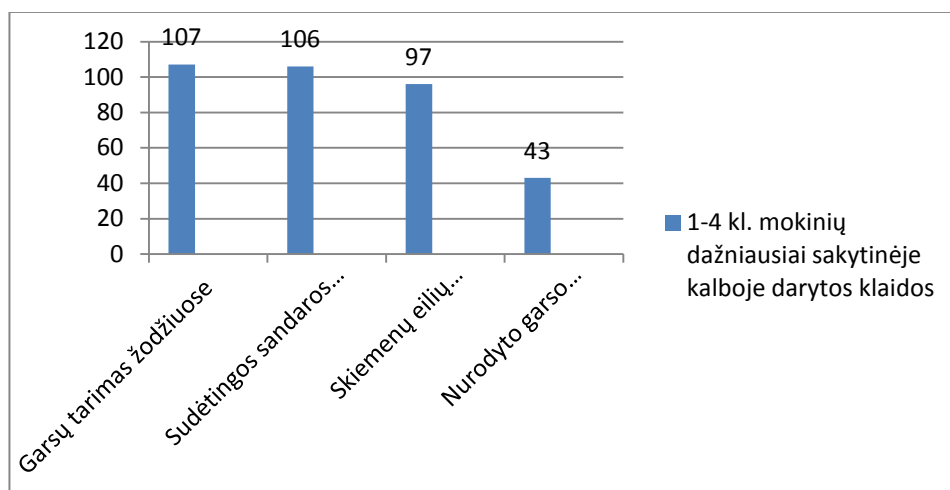
Gauti duomenys rodo, kad ištarti paskutinį žodžio garsą taip pat nebuvo sunku didžiajai daugumai mokinių. Duomenys pateikti 18 paveiksle.

18 pav. 1 – 4 kl. mokinių paskutinio žodžio garso pasakymo klaidos

Po kelias tokio pobūdžio klaidas darė 1 -2 klasės mokiniai (16 klaidų). 3-os klasės mokiniai padarė tik 1 klaidą, o 4-os klasės mokiniai tokių klaidų nedarė.

19-ame paveiksle pavaizduota, kokias klaidas dažniausiai darė 1 – 4 klasių mokiniai sakininėje kalboje.

19 pav. 1 – 4 kl. mokinių dažniausiai sakininėje kalboje darytos klaidos

Apibendrinant galima teigti, kad atlikus sakininės kalbos klaidų analizę išsiaiškinta, kaip 1 – 4 klasių mokiniai taria atskirus garsus: dažniausiai mokiniai netarė šių garsų: *l, j, r, š, s*. 5 mokiniai visai netarė garso *r*.

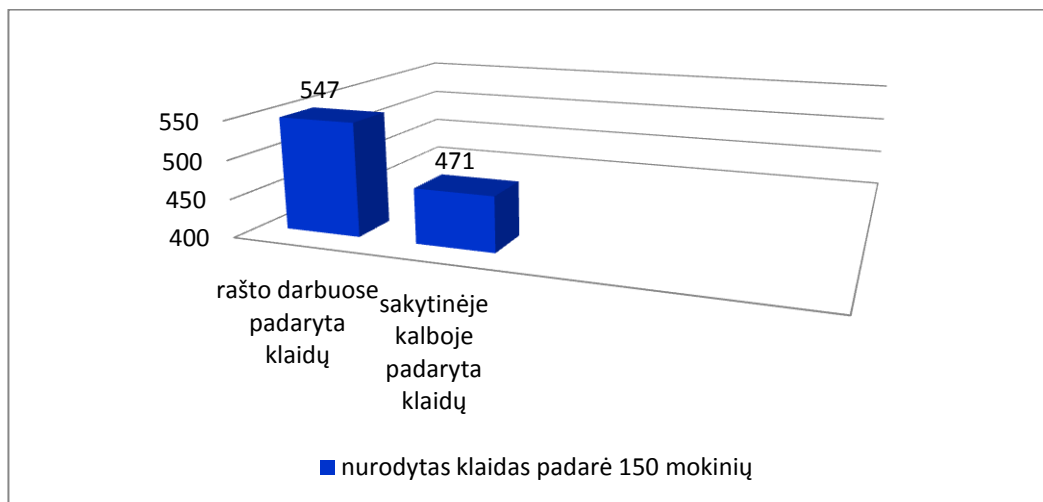
Mokiniams buvo sunku taisyklingai ištarti sudėtingos sandaros žodžius, daugiausiai tokio pobūdžio klaidų padarė 1-os klasės mokiniai.

Išsiaiškinta, kaip mokiniai geba nustatyti nurodytą garsą (mokiniai turėjo suploti, išgirdę garsą *š*). Blogiausiai sekėsi 1-os klasės mokiniams Vyresnėse klasėse tokių klaidų pasitaiko vis mažiau.

Pakartoti skiemenų eiles sunkiausiai sekėsi 1-ą ir 2-ą klasių mokiniams, nes nepakankamai išlavėjusi foneminė klausia trukdo plėtotis taisyklingai sakininei kalbai.

Duomenų analizė rodo, jog fonologinių sutrikimų raiška mokykliniame amžiuje ryškesnė rašto darbuose (iš viso padaryta 547 klaidų), mažiau klaidų padaryta sakytinėje kalboje (471 klaidų) – skirtumas 76 klaidos. Šis skirtumas nėra esminis, nes sudaro tik 7,5 proc. nuo bendro padarytų klaidų skaičiaus.

Duomenys apie rašto darbuose ir sakytinėje kalboje padarytų klaidų skaičių pateikti 20 paveiksle.

20 pav. Rašto darbuose ir sakytinėje kalboje padarytų klaidų skaičius

Išvados

1. Fonologiniais sutrikimais vadinami garsų tarimo trūkumai, kai sutrikęs girdimasis suvokimas ar nesusiformavę garsų artikuliacijos vaizdiniai - tai netaisyklingas garsų tarimas, jų netarimas, vieno garsų keitimas kitais. Fonologinius sutrikimus lemia išoriniai (įgimti ir įgyti) veiksniai, psichologinės bei socialinės priežastys, pedagoginis aplėistumas. Išlavėjusi kalba ir rašymo įgūdžiai yra vieni pagrindinių veiksnių darnioje vaiko raidoje.

2. Klaidų analizės pagrindu įvertinta fonologinių sutrikimų raiška mokinių rašto darbuose. 1-4 klasių mokiniai daugiausiai darė: balsių keitimo, priebalsių keitimo kitais priebalsiais, raidžių praleidimo/prirašymo klaidų. Mažiausiai mokiniai darė dvibalsių keitimo kitais dvibalsiais bei priebalsių praleidimo klaidų.

Išskirtos dominuojančios klaidos pagal klases: 1-os kl. mokiniai daugiausiai darė balsių keitimo, priebalsių keitimo kitais priebalsiais, balsių keitimo į dvibalsį klaidų; 2-os kl. mokiniai daugiausiai darė priebalsių keitimo kitais priebalsiais, raidžių praleidimo/prirašymo, minkštinimo ženklų praleidimo klaidų; 3-os kl. mokiniai daugiausiai darė balsių keitimo, raidžių praleidimo/prirašymo, j rašymo klaidų; 4-os kl. mokiniai daugiausiai darė priebalsių keitimo kitais priebalsiais, balsių keitimo, raidžių praleidimo/prirašymo klaidų.

3. Mokyklinių dokumentų analizės pagrindu įvertinta fonologinių sutrikimų raiška mokinių sakytinėje kalboje. 1-4 kl. mokiniai daugiausiai darė: garsų tarimo žodžiuose, sudėtingos sandaros žodžių ištarimo, skiemenų eilių pakartojimo klaidų. Mažiausiai mokiniai darė pirmo žodžio pasakymo ir paskutinio žodžio garso pasakymo klaidų.

Išskirtos dominuojančios klaidos pagal klases: 1-os kl. mokiniai daugiausiai darė sudėtingos sandaros žodžių tarimo, atskirų garsų tarimo ir nurodyto garso tarimo klaidų; 2-os kl. mokiniai daugiausiai darė sudėtingos sandaros žodžių tarimo, skiemenų eilių pakartojimo ir garsų tarimo žodžiuose klaidų; 3-os kl. mokiniai daugiausiai darė garsų tarimo žodžiuose, skiemenų eilių pakartojimo ir sudėtingos sandaros žodžių tarimo klaidų; 4-os kl. mokiniai klaidų darė mažiausiai, sunkiau jiems sekėsi tarti sudėtingos sandaros žodžius.

4. Palyginus skirtingų klasių mokinių fonologinių sutrikimų raišką rašytinėje ir sakytinėje kalboje išryškėjo, kad fonologinio pobūdžio klaidų daugiausiai užfiksuota 2-os klasės (paskui 1-os kl.) mokinių rašto darbuose. 3-oje klasėje klaidų mažėja. Fonologinių sutrikimų raiška rašytinėje kalboje žymiai sumažėjo 4-oje klasėje. Nustatyta, kad visų klasių mokiniams būdingos tokios rašto darbų klaidos: balsių keitimo, raidžių praleidimo/prirašymo ir minkštinimo ženklų praleidimo klaidos.

Fonologinio pobūdžio klaidų daugiausiai užfiksuota 1-os ir 2-os klasės mokinių sakytinėje kalboje. 3-oje ir ypač 4-oje klasėje klaidų žymiai mažėja. Nustatyta, kad visų klasių mokiniams būdingos tokios sakytinės kalbos klaidos: garsų tarimo žodžiuose, sudėtingos sandaros

žodžių pakartojimo ir skiemenų eilių pakartojimo klaidos. 4-oje klasėje fonologinių sutrikimų raiška mažėja ir rašytinėje, ir sakytinėje kalboje.

Fonologinių sutrikimų raiška didesnė rašto darbuose.

Literatūra

1. Alifanovienė, D., Ališauskienė, S., Ambrukaitis, J., Kepalaitė, A. (2007). Specialiosios pedagogikos studijų programos vertinimas: studijuojančiųjų požiūris. *Specialusis ugdymas*. 2 (17), 61 – 71.
2. Ališauskaitė, V. (2011). *Mokinių, kuriems nustatomi specialieji ugdymosi poreikiai grupės: apžvalga, pagrindiniai kriterijai ir specifiniai aspektai*.
3. Andrijanova, A. (2004). *Tark garsus taisyklingai*. Šiauliai.
4. Bagdonas, A., Brazdauskaitė, A., Gevorgianienė, V., Girdzijauskienė, S., Kašalynienė, J. (2003). *Specialiųjų poreikių vaikų integravimo problemos. Ataskaitos medžiaga*. Vilnius.
5. Balčiūnienė, I. (2012). Lietuvos vaikų kalba kasmet prastėja. *Veidas*. 2012, sausio 29 d.
6. Balčiūnienė, I., Kazakovskaja, V. V. (2011). Klausimų forma ir funkcijos lietuvių ir rusų vaikiškoje kalboje. *Kalbotyra*, 63 (3), 9 -25.
7. Baracevičienė, V. (2006). *Nežymi dizartrija*. Šiauliai: Lucilijus.
8. Baranauskienė, I. (2013). *Inovatyvūs studijų metodai II pakopos socialinio darbo studijų programoje*. Metodinė priemonė dėstytojams. Vilnius: UAB „BMK leidykla“.
9. Baranauskienė, J. (2007). *Bendrosios motorikos (judesio ir padėties) įtaka kalbinei motorikai (artikuliacijai) ikimokykliniame amžiuje*. Magistro darbas. Šiauliai.
10. Baublytė, A. *Kada iš tiesų reikia kreiptis į logopedą?* <http://www.tavovaikas.lt> (žiūrėta 2014 -11 -12).
11. Berns, R. M. (2009). *Vaiko socializacija. Šeima, mokykla, visuomenė*. Vilnius: UAB „Poligrafija ir informatika“.
12. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydzūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla – spaustuvė.
13. Boyd, D., Bee, H. (2011). *Lifespan Development*, 6 / Edition. USA.
14. Brazauskienė, N. *Vaiko kalba – mūsų visų rūpestis* (<http://www.siloaidas.lt/?p=2424>) (žiūrėta 2015 – 04 – 12).
15. Bulajeva, T., Jakubė, A., Lepaitė, D., Teresevičienė, M., Zuzevičiūtė, V. (2011). *Studijų programų atnaujinimas: kompetencijų plėtotės ir studijų siekinių vertinimo metodika*. Vilnius.
16. Daugirdienė, I., Gaizelytė, D., Prasauskienė, A. (2007). *Mokykimės bendrauti. Knyga apie vaikų komunikacijos sutrikimus*. Kaunas.
17. Dijokaitė, R. (2014). *Kalbėjimo ir kalbos sutrikimų įtaka vaikų mokymuisi*. www.vims.lt (žiūrėta 2014 – 11- 09).
18. Dodge, D.T., Heroman, C. (2008). *Vaiko smegenų veiklos skatinimas: Pirmieji penkeri vaiko gyvenimo metai*. Vilnius: Presvika.

19. Hallahan, D. P., Kauffman, J. M. (2003). *Ypatingieji mokiniai*. Vilnius: Alma littera.
20. Galkienė, A. (2005). *Heterogeninių grupių didaktika: specialieji poreikiai bendrojo lavinimo mokyklose pradinėse klasėse. Pedagoginės sistemos tobulinimas*. Šiauliai.
21. Garšvienė, A., Ivoškuvienė, R. (1993). *Logopedija*. Kaunas: Šviesa.
22. Garšvienė, A., Jankevičienė, V. (2002). Dizartrijos simptomatikos įvertinimas. *Specialusis ugdymas*, 2 (7), 93 – 103.
23. Garšvienė, A., Juškienė, G. (2008). Priešmokyklinio amžiaus vaikų tarimo ypatumai. *Socialiniai mokslai. Edukologija*, 2 (18).
24. Garšvienė, A., Ivoškuvienė, R. (2003). *Vaikai, turintys kalbėjimo, kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų*. Specialiojo ugdymo pagrindai (J. Ambrukaitis, red.). Šiauliai: ŠU leidykla.
25. Garšvienė, A., Strelkoviene, N. (2008). Vidutinės dizartrijos simptomatikos įvertinimas. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 4 (20), 116 – 122.
26. Gerulaitis, D. (2007). *Tėvų įtraukimo į vaiko ugdymo(si) procesą plėtotė specialiojo ugdymo mokykloje*. Daktaro disertacija. Šiauliai.
27. Gevorgianienė, V. (2003). *Vaikai, turintys kompleksinių sutrikimų*. Specialiojo ugdymo pagrindai. Sudaryt. J. Ambrukaitis. Šiauliai.
28. Giedrienė, R. (2011). *Specifiniai mokymosi sutrikimai ir vaiko socializacija*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universitetas.
29. Gils, S. (2010). Microstructure in the narrative ability of children with specific language impairment. Prieiga per internetą: <http://igitur-archive.library.uu.nl/student-theses>.
30. Grigaitė, B., Leonaitė, G. (2007). Rašytinės kalbos, mąstymo, brandumo mokyklai ikimokykliniame amžiuje sąsajos. *Pedagogika*, 85, 161 – 165.
31. Gudžinskienė, V. (2011). Sakytinės ir rašytinės kalbos ugdymas. *Žvirblių takas*, 2, 11 – 19.
32. Friedmann, N., Novogrodsky, R. (2008). Subtypes of SLI: SySLI, PhoSLI, LeSLI, and PraSLI. Prieiga per internetą: <http://www.language>
33. Furst, M. (1999). *Psichologija*. Vilnius: LUMEN.
34. Herm, S. (2004). *„Sunkūs“ vaikai*. Vilnius: Alma littera.
35. Ivoškuvienė, R. (2010). *Paskaitų konspektas*. Šiauliai.
36. Ivoškuvienė, R., Makauskienė, V., Valančiūtė, L. (2008). Specialiosios pedagogikos (logopedijos) studijų programos vertinimas logopedų požiūriu. *Specialusis ugdymas*, 1(18).
37. Ivoškuvienė, R., Makauskienė, V. (2009). Multidimensinis požiūris į mikčiojimą. *Teoriniai ir praktiniai aspektai. Lietuvos bendrosios praktikos gydytojas*. T. XIII, 2.
38. Ivoškuvienė, R., Mamonienė, Z., Pečiulienė, O. ir kt. (2002). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų neišplėtotos kalbos ugdymas*. Šiauliai: K. J. Vasiliausko įmonė.

39. Ivoškuvienė, R., Kaffemanienė, I., Baranauskienė, V. ir kt. (2003). *Sutrikusios raidos vaikų ikimokyklinio ugdymo gairės*. I dalis. Šiauliai: ŠU leidykla.
40. Ivoškuvienė, R., Mamonienė, Z., Suveizdienė, V. (2007). Alternatyvus kalbos ugdymo ir gražinimo būdas. *Acta humanitarica universitatis Saulensis*, T. 5, 386-395.
41. Jarošienė, L. (2012). Fonologiniai kalbos sutrikimai .
<http://www.logopedai.lt/Fonologiniai.html> (žiūrėta 2014 -11 -21).
42. Juškuvienė, R., Luneckienė, A. Palačionienė, L., Petrilionienė, B., Striunga, S. (2008). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių kalbos ir elgesio sutrikimų, ugdymas. Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo pedagogams ir tėvams*. Vilnius: Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras.
43. Kaffemas, R. (1997). *Suvokimo psichologija*. Šiauliai: ŠU leidykla.
44. Kaffemanienė, I., Reseckienė, L. (2008). Ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių kalbos ir komunikacijos sutrikimų, individualios motorikos ir kalbinių gebėjimų ugdymo ypatumai. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 2 (18), 140 – 148.
45. Kardelis, K. (2005). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Technologija.
46. Kareniauskaitė, V. *Pagalba vaikui ruošiantis mokyklai*. <http://www.tevams/pdf/> (žiūrėta 2015 – 04- 19).
47. Laužikas, J. (1993). *Rinktiniai raštai*. T. 1. Kaunas.
48. Leišienė, V. (2007). Tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas, ugdant specialiųjų poreikių vaikus bendrojo lavinimo darželyje. *Specialusis ugdymas*, 6, 46 – 52.
49. Lesinskienė, S., Karalienė, V. (2008). *Emocinės raidos įtaka tolimesniam vaiko asmenybės vystymuisi*. Vilnius: Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras.
50. *Logopedas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė*. (2005). Vilnius.
51. Lukoševičius, S. (2009). *Kalbos sutrikimus svarbu pastebėti kuo anksčiau*.
<http://www.balsas.lt> (žiūrėta 2014 – 11 -10).
52. Nauckūnaitė, Z. (2003). Loginiai ir lingvistiniai sakininės ir rašytinės raiškos skirtumai. *Žmogus ir žodis*, 1, 78 – 83.
53. *Netikėti naujojo tyrimo rezultatai kaip išmanieji telefonai ir planšetės veikia vaikus*.
<http://www.tavovaikas.lt> (žiūrėta 2015 -11 -12).
54. Nikelienė, L., Valantiejienė, M. (2010). *Aplinka – vaikų kalbos plėtojimo, pažinimo, sveikatos ir emocijų šaltinis*. Tauragė.
55. Norkus, Z., Morkevičius, V., Šarkutė, L. (2008). *Lyginamieji tyrimai su Tasmana ir FS/QCA*.
www.lidata.eu/index.php?file (žiūrėta 2015 – 10 – 11).
56. Pakerys, A. (1997). *Tarties klaidų diferencijavimas*. Lietuvių kalbos fonetikos skaitiniai. Vilnius.

57. Paulėkaitė, A. (2006). *Kokią šviesą slepia sunki negalia ?* Vilnius: Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija.
58. Pukinskaitė, R. (2006). *Vaikų skaitymo sutrikimai*. Vilnius: VPU.
59. Pupkis, A. (2005). *Kalbos kultūros studijos*. Vilnius, Gimtasis žodis.
60. Shaywitz, S. E., Shaywitz, B. A. (2008). *Paying attention to reading: The neurobiology of reading and dyslexia*. New York.
61. Sandeck, J. (2010). *Sprach – und Sprechauffälligkeiten: Dislaly*.
62. Sėdžiuvienė, R., Grigaitė, D. (2014). *Į vaiko kalbos raidą žiūrėkime rimtai*. <http://www.sekunde.lt> (žiūrėta 2015 – 04 – 19).
63. Skerytė – Kazlauskienė, M. (2013). *Mokymosi sutrikimų turinčių paauglių emociniai sunkumai ir jų kaita: individualūs ir tarpasmeniniai veiksniai*. Daktaro disertacija. Vilnius.
64. Skynner, A. C. R. (1990). *One Flech: Separate Persons: Principles of Family and Marital Psychotherapy*. London: Redwood Press.
65. Stošiuvienė, K. (1997). *Kai kurie žaidimai vaikų neišsivysčiusiai kalbai ugdyti*. Šiauliai.
66. Szisch, F. (2009). *Vaikai gali daugiau. Kitokia pradinė mokykla*. Vilnius.
67. Šebelskytė, L. (2006). *Priešmokyklinio ugdymo reikšmė vaikų mokyklinei brandai: Magistro darbas*. Šiauliai.
68. Šumskienė, L. (2015). *Vaikai nebemoka kalbėti – kalti kompiuteriai*. http://www.alkas.lt/2015_08_20/ (žiūrėta 2015 – 10 – 10).
69. *Tarptautinė statistinė ligų ir sveikatos problemų klasifikacija*. Dešimtoji redakcija. (2008). Ženeva: PSAO.
70. Vaitkevičiūtė, V. (2007). *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas.
71. Wigfield, A., Guthrie, J. T., Perencevich, K. C., Taboada, A., Klauda, S. L., McRAE, A., Barbosa, P. (2008). The role of reading engagement in mediating effects of reading comprehension instruction on reading outcomes. *Psychology in the Schools*, 45, 432 – 445.
72. Žydžiūnaitė, V. (2007). *Tyrimo dizainas: struktūra ir strategijos*. Kaunas: Technologija.
73. Žukauskienė, R. (2012). *Raidos psichologija. Integruotas požiūris*. Vilnius: Margi raštai.
74. Воробьева, В. К. (2006). *Методика развития связной речи у детей с системным недоразвитием речи: учебное пособие*. Москва: Астрель.
75. Глухов, В.П. (2005). *Основы психолингвистики: учебное пособие для студентов педвузов*. Москва: АСТ

Aurelija Saročkienė

EXPRESSION OF PHONOLOGICAL DISORDERS IN SCHOOL AGE

The Master's Degree Thesis

Summary

In this survey the *theoretic analysis* was made on expression of phonological disorders in school age.

Using school documents' *analysis* the study was made. Its aim – to reveal expression of phonological disorders of school age pupils concerning their oral and written utterance. The comparative *data analysis* was used.

150 pupils' (1 – 4 grade) school documents were analysed.

In the empirical part the most important issues were dealt: expression and the meaning of phonological disorders for fluent pupil development at school age. The most often occurred phonological disorders, their conceptions, reasons of origin, as well as phonological disorders bonds with oral and written utterance were analysed.

Such relevant *conclusions* of the empirical assay were done:

1. After comparing different grade pupils' expression of phonological disorders in oral and written utterance, it found out that phonological mistakes most often are found in the second grade pupils' writings. Meanwhile, such mistakes were less often among the first grade pupils and even more less among the third and fourth grade pupils. It was identified that specific primary schoolchildren writing mistakes were: vowel changing, missing or adding letters, missing soft vowel.

2. Phonological mistakes in oral utterance were most common among the first and the second grade pupils. There were less such mistakes among the third and fourth grade pupils. It was identified that most common primary schoolchildren mistakes in oral utterance were: correct sound pronunciation in the words, the rewording of harder contextured words, as well as the rewording rows of syllables. It was seen that pupils of fourth grade do less phonological mistakes equally in oral and written utterance.

3. Expression of phonological disorders is bigger in written utterance.

The *key words* were: phonological disorders, expression of phonological disorders, oral and written utterance, fluent development.

PRIEDAI

Kalbos įvertinimo kortelės pavyzdys

Kalbos įvertinimo kortelių turinio analizė

1 lentelė

1 klasės mokinių daromos klaidos

Kategorija	Subkategorija	Klaidos	Kortelių nr., kuriose užfiksuotos tokio pobūdžio klaidos
Atskirų garsų tarimas (21)	Taisyklingai taria atskirus garsus		K29,K28,K24, K23,K20,K14, K10,K9,K2
	Netaria 1 garso	l → j laiškas - jaiškas (3)	K1,K17,K30
		r → l, j volas - voras (3) vojas – voras (2)	K22,K21,K3,K7,K8
		š → s	K19,K18,K16, K13,K12,K4,K5, K6
Visai netaria <i>r</i>	5 visiško šio garso netarimo klaidos	K27,K26,K25, K11,K15	
Garsų tarimas žodžiuose (30)	Klaidingai taria <i>o</i> (2)	vuoras → voras (1) kuoja → koja (1)	K29,K17
	Klaidingai taria <i>r</i> (4)	sklybėlė → skrybėlė (1) laidė → raidė (2) dliežas → driežas (1)	K8,K7,K3,K21,
	Klaidingai taria <i>ie</i> (3)	limenė → liemenė (1) svėstas → sviestas (1) drėzas → driežas (1)	K7,K3,K21
	Klaidingai taria <i>š</i> (4)	kiausinis → kiaušinis (2) sakutė → šakutė (1) laiskas → laiškas (1)	K19,K18,K6,K6,
	Klaidingai taria <i>z</i> (2)	kukulūžas → kukurūzas (1) žebas → zebras (1)	K7,K27
	Klaidingai taria <i>c</i> (3)	motosiklas → motociklas (1) sukrinė → cukrinė (2)	K19,K29,K2
	Klaidingai taria <i>dz</i> (3)	Zidojus → Dzidorius (1) zinguliukai → dzinguliukai (2)	K7,K27,K26,
	Klaidingai taria <i>dž</i> (3)	beždzionė → beždionė (2) ėzios → ėdžios (1)	K20,K19,K14,
	Klaidingai taria <i>h</i> (3)	gebas → herbas (1) geibas → herbas (1) gamakas → hamakas (1)	K7, K27,K26,
	Klaidingai taria <i>ch</i> (3)	kalatas → chalatas (2) sakmatai → šachmatai (1)	K1,K30,K17,K29
	Skiemenų tarimas (21)	Netaria 2 skiemenų (7)	šu → su (5) bo → bio (2)
Netaria 3 skiemenų (3)		tuo → to (1) bė → bie (1)	K28,K20,K2

		cè → cie (1)	
	Netaria 4 skiemenų (3)	lio → jo, lo → jo (1) al → aij (1) il → ij (1)	K1,K30,K17
	Netaria 5 skiemenų (6)	ra → la (1) ry → ly (1) lio → lo (1) gie → gè (1) vie → vè (1) šu → su (1)	K18,K8,K7,K3, K21,K22
	Netaria daugiau kaip 5 Skiemenų (2)	žiu → žu (1) džio → žio (1)	K29,K19
Sudėtingos sandaros žodžių tarimas (28)	Klaidingai taria 1 žodį (iš 9) (4)	eskavatorius → ekskavatorius	K28,K10,K9, K20
	Klaidingai taria 2 žodžius (iš 9) (8)	kaklarastis → kaklaraištis siknosparnis → šikšnosparnis	K18,K14,K6,K5, K4,K12,K13,K16
	Klaidingai taria 3 žodžius (iš 9) (4)	leikrodis → laikrodis kaklakutas → kalakutas bibliuoteka → biblioteka	K29,K24,K23,K2
	Klaidingai taria 4 žodžius (iš 9) (4)	kaklaraštis → kaklaraištis kajakutas → kalakutas jaiklodus → laikrodis bibjoteka	K19,K17,K30, K1
	Klaidingai taria 5 žodžius (iš 9) (1)	laikuodis → laikrodis, kalakuts → kalakutas siknuosparnis → šikšnosparnis eskavatoris → ekskavatorius biliuoteka → biblioteka	K2
	Klaidingai taria daugiau kaip 5 žodžius (iš 9) (7)	daibininkas → darbininkas kupanugajus → kupranugaris laikodis → laikrodis kaklastis → kaklaraištis sisnosparnis → šikšnosparnis eskatorius → ekskavatorius	K8,K22,K15,K11K2 5,K21,K3,
Nurodyto garso nustatymas (suploti, išgirdus garsą š) (19)	Atliko teisingai (garsų eilėje)		K7,K27,K26,K3, K30
	Atliko neteisingai (4)		K2,K23,K24,K18
	Atliko teisingai (skiemenyse)		K7,K27,K26,K3,
	Atliko neteisingai (4)		K2,K23,K24,K18
	Atliko teisingai (žodžiuose)		K27,K26
	Atliko neteisingai (žodžiuose) (11)		K7,K3,K21,K22. K8,K2,K19,K23 K24,K16,K18
Žodžių, panašių garsų sudėtimi, skyrimas (10)	Visas žodžių poras skiria	karas-garas buvo-puvo veda-meta rytas-ritas	K27,K26,K25, K11,K15,K28, K10,K9,K20,K14 K6,K5,K4,K12, K13,K16,K29,

			K17,K30,K1
	1-os žodžių poros neskiria (3)	rytas-ritas	K2,K19,K18
	2-jų žodžių porų neskiria (7)	veda-meta rytas-ritas	K7,K3,K21,K22, K8,K23,K24
Skiemenų eilių pakartojimas (26)	Teisingai pakartoja		K24,K1,K30,K17
	Neteisingai pakartoja (26)		K18,K23,K19,K2 K8,K22,K21,K3 K7,K29,K16,K13 K12,K4,K5,K6, K14,K20,K9,K10 K28,K15,K11, K25,K26,K27
Pirmo žodžio garso pasakymas (balsį ,priebalsį) (10)	Teisingai pasako		K27,K26,K25, K11,K15,K28, K10,K9,K20,K14 K6,K5,K4,K12, K13,K16,K29, K17,K30,K1
	Neteisingai pasako (10)		K24,K18,K23, K19,K2,K8,K22, K21,K3,K7
Paskutinio žodžio garso pasakymas (7)	Teisingai pasako		K19,K23,K24,K1 K30,K17,K29, K16,K13,K12,K4 K5,K6,K14,K20, K9,K10,K28,K15 K11,K25,K26, K27
	Neteisingai pasako (7)		K7,K3,K21,K22, K8,K2,K18

2 klasės mokinių daromos klaidos

Kategorija	Subkategorija	Klaidos	Kortelių nr., kuriose užfiksuotos tokio pobūdžio klaidos
Atskirų garsų tarimas (4)	Teisingai taria atskirus garsus		K31,K33,K34,K35,K36 K37,K40,K41,K42,K43, K44,K45,46,K47,K48,K 49,K50,K51,K52,K53,K 54, K55,K56,K59,K60,K61, K62,K63,K65,K66, K67,K68,K69,K70,K71, K72,K73,K76,K77,K78, K79,K80,K81,K82, K32,K38,K39,K74,K75 K83K84,K85,K88,K87, K86
	Netaria 1 garso (4)	š → s šunkvežimis - sunkvežimis	K64,K58,K57,K36
Garsų tarimas žodžiuose (45)	Klaidingai taria <i>é</i> (11)	pelieda → pelėda menulis → mėnulis	K57,K58,K64,K81,K70, K67,K66,K55,K53,K44, K37
	Klaidingai taria <i>o</i> (9)	autuobusas → autobusas	K80,K79,K78,K68,K47, K36,K34,K33,K31
	Klaidingai taria <i>z</i> (6)	kukurūžas → kukurūzas megstinis → megztinis	K76,K73,K72,K70,K46, K35
	Klaidingai taria <i>ž</i> (5)	zvaigždė → žvaigždė	K64,K69,K61,K49,K48
	Klaidingai taria <i>dz</i> (6)	zinguliukai → dzinguliukai	K60,K59,K56,K54,K52, K51
	Klaidingai taria <i>dž</i> (8)	gaižei → gaidžiai	K69,K65,K63,K50,K43, K42,K41,K40
Sudėtingos sandaros žodžių tarimas (53)	Teisingai taria visus žodžius		K87,K85,K84,K74,K59, K73
	Klaidingai taria 1 žodį (iš 9) (12)	kaklarastis → kaklaraištis	K86,K88,K82, K80,K79,K78,K68,K47, K36,K34,K33,K31
	Klaidingai taria 2 žodžius (iš 9) (22)	kaklaraštis → kaklaraištis eskavatorius → ekskavatorius	K83,K75, K57,K58,K64,K81,K70, K67,K66,K55,K53,K44, K37,K75,K83,K84,K85, K88,K87,K57,K64,K47
	Klaidingai taria 3 žodžius (iš 9) (9)	siknosparnis → šikšnosparnis eksvatorius → ekskavatorius kupragaris → kupranugaris	K38,K69,K65,K63,K50, K43,K42,K41,K40,
	Klaidingai taria 4 žodžius (iš 9) (7)	sukvežimis → sunkvežimis sikšnosparnis →	K39, K85,K88, K87,K57,K64,K47

		šikšnosparnis eskavatoris → ekskavatorius biblioteka → biblioteka	
	Klaidingai taria 5 žodžius (iš 9) (3)	kaklaraštis → kaklaraištis sunkvežis → sunkvežimis sikšnosparnis → šikšnosparnis eskavatorius → ekskavatorius kupragaris → kupranugaris	K32, K39, K38
Nurodyto garso nustatymas (suploti, išgirdus garsą š) (240)	Atliko teisingai (garsų eilėje)		K31, K33, K34, K35, K36, K44, K46, K48, K49, K50,
	Atliko neteisingai (40)		K58, K78, K68, K45
	Atliko teisingai (skiemenyse)		K37, K40, K41, K42, K43, K44, K46, K48, K49, K50, K70, K71, K72, K73
	Atliko neteisingai (4)		K58, K78, K68, K45
	Atliko teisingai (žodžiuose)		K56, K59, K60, K61, K62 K63, K65, K66, K67, K69,
	Atliko neteisingai (16)		K86, K38, K74, K75, K83, K84, K85, K88, K87, K57, K58, K64, K78, K68, K47, K45
Žodžių, panašių garsų sudėtimi, skyrimas (16)	Visas žodžių poras skiria	karas-garas buvo-puvo veda-meta rytas-ritas	K64, K88, K83, K75, K86, K82, K32, K81, K80, K79, K76, K73, K72, K71, K70, K69, K67, K66, K65, K63, K62, K61, K60, K59, K56, K55, K54, K53, K52, K51, K50, K49, K48, K42, K41, K40, K37, K36, K35, K34, K33, K31
	1-os žodžių poros neskiria (11)	rytas – ritas	K57, K87, K85, K84, K74, K38, K39, K77, K46, K44, K43
	2-jų žodžių porų neskiria (5)	veda-meta rytas-ritas	K45, K47, K68, K78, K58
Skiemenų eilių pakartojimas (49)	Teisingai pakartoja		K40, K53, K54, K56, K63, K66, K76, K79, K32
	Neteisingai pakartoja (49)		K31, K33, K34, K35, K36, K37, K41, K42, K43, K44, K46, K48, K49, K50, K51, K52, K55, K59, K60, K61, K62, K65, K67, K69, K70, K71, K72, K73, K77, K80, K81, K39, K82, K86, K38, K74, K75, K83, K84, K85, K88, K87, K57, K58, K64, K78, K68, K47, K45
Pirmo žodžio garso	Teisingai pasako		K47, K64, K57, K87, K88, K85, K84, K83, K75, K74,

pasakymas (balsį, priebalsį) (10)			K38,K86,K32,K39,K81, K80,K79,K76,K73,K72, K71,K70,K69,K67,K66, K65,K63,K62,K61,K60, K59,K56,K54,K53,K52, K51,K50,K49,K48,K42, K41,K40,K37,K36,K35, K34,K33,K31
	Neteisingai pasako (10)		K45,K68,K78,K58,K82, K77,K55,K46,K44,K43,
Paskutinio žodžio garso pasakymas (9)	Teisingai pasako		K33,K34,K40,K41,K42, K51,K52,K53,K54,K56, K59,K60,K63,K65,K66, K67,K69,K71,K72,K73, K76,K79,K80,K39,K32, K86,K38,K74,K75,K83, K84,K85,K88,K87,K64
	Neteisingai pasako (9)		K31,K35,K36,K37,K43, K44,K46,K48,K49

3 klasės mokinių daromos klaidos

Kategorija	Subkategorija	Klaidos	Kortelių nr., kuriose užfiksuotos tokio pobūdžio klaidos
Atskirų garsų tarimas (70)	Teisingai taria atskirus garsus		K89,K90,K91,K97, K98,K99,K100,K101, K102,K103,K104,K105 K106,K107,K108,K109 K110,K111,K112,K113, K114,K117,K118,K119, K120,K121,K122,K123, K124,K125,K126,K127, K128,K129,K130
	Netaria 1 garso (7)	š→s kaklaraištis - kaklaraistis	K116,K115,K96,K95, K94,K93,K92
Garsų tarimas žodžiuose (32)	Klaidingai taria <i>ė</i> (4)	ūmedė → ūmėdė	K130,K122,K120,K89
	Klaidingai taria <i>o</i> (4)	vuoras → voras	K118,K117K114,K98
	Klaidingai taria <i>c</i> (3)	motosiklas → motociklas	K129,K127,K121
	Klaidingai taria <i>ie</i> (6)	lemenė→ liemenė	K125,K124, K123,K113 K104,K103,
	Klaidingai taria <i>y</i> (6)	givatė→ gyvatė	K112,K111,K110,K108, K109,K107
	Klaidingai taria <i>š</i> (9)	sauksta →šaukštas krepšys → krepšys	K92,K93,K94,K95,K96 K115,K116,K91,K90
Sudėtingos sandaros žodžių tarimas (17)	Teisingai taria visus žodžius		K89,K90,K97,K99,K100, K101,K102,K103,K104, K109,K110,K111,K112, K113,K114,K119,K120, K121,K122,K123,K125, K126,K128,K129,K130
	Klaidingai taria 1 žodį (iš 9) (16)	laikruodis → laikrodis	K98,K105,K106,K107, K108,K117,K118,K124, K127,K116,K115,K96, K95,K94,K93,K92
	Klaidingai taria 2 žodžius (iš 9) (1)	kaklaraštis→ kaklaraištis šksnosparnis → šikšnosparnis	K91
	Klaidingai taria 3 žodžius (iš 9) -		nėra
	Klaidingai taria 4 žodžius (iš 9) -		nėra
	Klaidingai taria 5 žodžius (iš 9) -		nėra
Nurodyto garso nustatymas (suploti,	Atliko teisingai (garsų eilėje)		K92,K93,K94,K95,K96,K 115, K116,K130,K129,K128,K 127,

išgirdus garsą š) <i>(klaidų nepadarė)</i>			K126,K125,K124,K123,K122, K121,K120,K119,K118,K117, K114,K113,K112,K111,K110, K109,K108,K107,K106,K105, K104,K103,K102,K101,K100, K99,K98,K97,K91,K90,K89
	Atliko neteisingai	nėra	
	Atliko teisingai (skiemenyse)		K92,K93,K94,K95,K96,K115, K116,K130,K129,K128,K127, K126,K125,K124,K123,K122, K121,K120,K119,K118,K117, K114K113,K112,K111,K110, K109,K108,K107,K106,K105, K104,K103,K102,K101,K100, K99,K98,K97,K91,K90,K89
	Atliko neteisingai	nėra	
	Atliko teisingai (žodžiuose)		K92,K93,K94,K95,K96,K115, K116,K130,K129,K128,K127, K126,K125,K124,K123,K122, K121K120,K119,K118,K117, K114,K113,K112,K111,K110, K109,K108,K107,K106,K105, K104,K103K102,K101,K100, K99,K98,K97,K91,K90,K89
Atliko neteisingai	nėra		
Žodžių, panašių garsų sudėtimi, skyrimas (6)	Visas žodžių poras skiria	karas-garas buvo-puvo veda-meta rytas-ritas	K89,K90,K91,K97,K98,K99, K100,K101,K102,K103,K104, K105,K106,K107,K108,K

			109, K110,K111,K112,K113,K 114, K117,K118,K119,K120,K 121,, K122,K123,K124,K125,K 126, K127,K128,K129,K130,K 116,
	1-os žodžių poros neskiria (6)	rytas-ritas	K115,K96,K95,K94,K93, K92
	2-jų žodžių porų neskiria -		nėra
Skiemenų eilių pakartojimas (22)	Teisingai pakartoja		K129,K128,K127,K124,K 122, K121,K120,K119,K114,K 108, K107,K106,K105,K103,, K102, K101,K100,K99,K97,K89
	Neteisingai pakartoja (22)		K92,K93,K94,K95,K96,K 115,, K116,K130,K126,K125,K 123, K118,K117,K113,K112,K 111, K110,K109,K104,K98,K9 1, K90
Pirmo žodžio garso pasakymas (balsį, priebalsį) (3)	Teisingai pasako		K89,K90,K91,K97,K98,K 100, K101,K102,K103,K104,K 105, K106,K107,K108,K109,K 110, K111,K112,K113,K114,K 117, K118,K118,K120,K121,K 123, K124,K125,K126,K127,K 128, K129,K130,K116,K115,K 95, K94,K93,K92
	Neteisingai pasako (3)		K99,K122,K96
Paskutinio žodžio garso pasakymas (1)	Teisingai pasako		K92,K93,K94,K95,K96,K 115, K116,K130,K129,K128,K 127, K126,K125,K124,K123,K 122,

			K121,K120,K119,K118,K 117, K114,K113,K112,K111,K 110, K109,K108,K107,K106,K 105, K104,K103,K102,K101,K 100, K98,K97,K91,K90,K89
	Neteisingai pasako (1)		K99

4 klasės mokinių daromos klaidos

Kategorija	Subkategorija	Leksiniai semantiniai vienetai	Mokiniai
Atskirų garsų tarimas (1)	Teisingai taria atskirus garsus		K131,K132,K133,K134, K135,K136,K137,K138, K139,K141,K142,K143, K144,K145,K146,K147,, K148,K149,K150
	Netaria 1 garso (1)	z → ž zvaigždė - žvaigždė	K140
Garsų tarimas žodžiuose	Teisingai taria visus garsus žodžiuose		Visi 20 mokinių
Sudėtingos sandaros žodžių tarimas (8)	Teisingai taria visus žodžius		K141,K142,K143,K144, K145,K146,K147,K148, K149,K150,K133,K132
	Klaidingai taria 1 žodį (iš 9) (6)	šikšnosparnis→ šikšnosparnis	K139,K137,K138,K136, K135,K134
	Klaidingai taria 2 žodžius (iš 9) (2)	šikšnosparnis→ šikšnosparnis eskavatorius→ ekskavatorius	K140,K131
Nurodyto garso nustatymas (š)	Atliko teisingai (garsų eilėje)		K131,K132,K133,K134, K135,K136,K138,K137, K150,K149,K148,K147, K146,K145,K144,K143, K142,K141,K140,K139
	Atliko neteisingai	nėra	
	Atliko teisingai (skiemenyse)		K131,K132,K133,K134, K135,K136,K138,K137, K150,K149,K148,K147, K146,K145,K144,K143, K142,K141,K140,K139
	Atliko neteisingai	nėra	
	Atliko teisingai (žodžiuose)		K131,K132,K133,K134, K135,K136,K138,K137, K150,K149,K148,K147, K146,K145,K144,K143, K142,K141,K140,K139
	Atliko neteisingai	nėra	
Žodžių, panašių garsų sudėtimi, skyrimas	Visas žodžių poras skiria	karas-garas buvo-puvo veda-meta rytas-ritas	K139,K140,K141,K142, K143,K144,K145,K146, K147,K148,K149,K150, K137,K138,K136,K135, K134,K133,K132,K131
	1-os žodžių poros neskiria		nėra
	2-jų žodžių porų neskiria		nėra
Skiemenų eilių pakartojimas	Teisingai pakartoja		Teisingai pakartojo visi 20 mokinių
	Neteisingai		nėra

	pakartoja		
Pirmo žodžio garso pasakymas (balsį, priebalsį)	Teisingai pasako		Teisingai pasakė visi 20 mokinių
	Neteisingai pasako		nėra
Paskutinio žodžio garso pasakymas	Teisingai pasako		Teisingai pasakė visi 20 mokinių
	Neteisingai pasako		nėra

Rašto darbų turinio analizė

1 lentelė

1 klasės mokinių daromos klaidos

Kategorija	Subkategorija	Klaidos	Diktantų nr., kuriuose fiksuotos tokio pobūdžio klaidos
Balsių keitimo klaidos (28)	ū – e keitimas (6)	mal <u>ū</u> nėlis → malen <u>e</u> lis	D19, D15,D2,D5, D16,D29
	ė – e keitimas (7)	l <u>ė</u> ktuvas → l <u>e</u> ktuvas	D4,D11,D25,D3, D30,D23,D28
	i – y keitimas (10)	ri <u>t</u> as → ry <u>t</u> as	D1,D6,D10,D4, D7,D17,D19,D22, D27,D8
	y – i keitimas (5)	vi <u>š</u> nių → vy <u>š</u> nių	D12,D2,D14,D13, D21
Dvibalsio keitimo į balsę klaidos (17)	uo – o keitimas (10)	no <u>b</u> odu → nu <u>o</u> bodu	D6,D10,D4, D7,D17,D19,D22, D1,D7,D18
	ie – i keitimas (3)	vi <u>i</u> nas → vienas	D30,D23,D28
	uo – o keitimas (4)	do <u>u</u> da → du <u>o</u> da	D4,D11,D25,D3,
Balsės keitimo į dvibalsį klaidos (17)	o – uo keitimas (10)	obo <u>l</u> io → obu <u>o</u> lio	D1,D6,D10,D4, D7,D17,D19, D2, D13,D21
	ė – ie keitimas (7)	lie <u>kt</u> uvas → l <u>e</u> ktuvas	D16,D29, D3, D30,D23,D28,D12
Dvibalsių keitimo kitais dvibalsiais klaidos (13)	ou – uo keitimas (7)	kamo <u>u</u> lysis → kamu <u>o</u> lysis abo <u>u</u> lis → obu <u>o</u> lysis	D7,D17,D19,D22, D1,D7,D18
	ie – ei keitimas (3)	pie <u>i</u> lis → pe <u>i</u> lis	D17,D19, D2,
	ie – ei keitimas (3)	m <u>e</u> įžius → mie <u>ž</u> ius	D30,D23,D28
Minkštinimo ženklo praleidimo klaidos (14)	Nesupranta kaip ir kur naudoti minkštinimo ženklą	kiškus → kišk <u>i</u> us (5) lūtas → liū <u>t</u> as (3) kelo → kel <u>i</u> o (3) lūdna → liū <u>d</u> na (3)	D29,D1,D6,D8,D9, D3,D11,D15,D12,D21, D27, D30,D4,D10
Raidžių praleidimo/prirašymo klaidos (12)	Praleidžia/prirašo nereikalingų raidžių	žuivis → žuvis (2) arabūzas → arbūzas (5) luūpa → lūpa (2) būgas → būgnas (2) spynės → supynės (1)	D4,D11,D25,D3, D30,D23,D28,D29, D17,D19, D2,D14
Priebalsių keitimo klaidos (24)	s- š keitimas (5)	s <u>u</u> kos → š <u>u</u> kos	D7,D17,D19, D2, D13
	š – s keitimas (5)	š <u>au</u> lutė → s <u>au</u> lutė	D3,D11,D15,D12,D21,
	g – k keitimas (7)	sto <u>k</u> as → sto <u>g</u> as	D6,D10,D4, D7,D17,D19,D22
	z – ž keitimas (2)	zuvis → žuvis	D13,D18

	m – n keitimas (1)	kal <u>m</u> as → kal <u>n</u> as	D5
	n – l keitimas (4)	ma <u>n</u> ulėlis → ma <u>l</u> ūnėlis	D17,D19,D29,D30
<i>J</i> rašymo klaidos (13)	po <i>j</i> rašo minkštumo ženklą	vejia → veja (4) naujias → naujas (4) jiokio → jokio (4) dejiavo → dejavo (1)	D29, D3,D30,D23, D28,D12, D7,D17, D19,D22,D10,D14, D1
Priebalsių praleidimo klaidos (10)	žodžiuose praleidžiamos priebalsės	platukas → plaktukas (1) dugelis → drugelis (1) božėlė → boružėlė (2) megytė → mergytė (2) rakinė → rankinė (4)	D30,D23,D28,D29, D5,D11,D24,D2,D7, D21

2 klasės mokinių daromos klaidos

Kategorija	Subkategorija	Klaidos	Diktantų nr., kuriuose fiksuotos tokio pobūdžio klaidos
Balsių keitimo klaidos (54)	u – ū keitimas (11)	li <u>u</u> dna → li <u>ū</u> dna	D 33, D 34, D 36, D 38, D 40, D 41, D80, D81, D82, D85, D86
	ū – u keitimas (7)	mal <u>ū</u> nėlis → mal <u>u</u> nėlis	D 70, D76, D83, D84, D85, D86, D87
	ū – o keitimas (1)	malon <u>ė</u> lis → mal <u>ū</u> nėlis	D 60
	e – ě keitimas (100)	atsik <u>e</u> lė → atsik <u>ė</u> lė	D 34, D 38, D 40, D 42, D 44, D 45, D75, D78, D79, D80
	ė – e keitimas (11)	l <u>e</u> ktuvas → l <u>ė</u> ktuvas	D41, D 57, D 63, D 64, D 66, D 68, D76, D82, D83, D87, D88
	e – i keitimas (1)	patik <u>e</u> jo → patek <u>i</u> jo	D37
	e – a keitimas (1)	ežar <u>a</u> → ežer <u>a</u>	D88
	a – i keitimas (1)	adit <u>e</u> lė → adat <u>i</u> lė	D 37
	i – y keitimas (6)	ri <u>t</u> as → ry <u>t</u> as, ti <u>l</u> us → ty <u>l</u> us	D 35, D 36, D38, D 53, D 54, D 55,
	y – i keitimas (6)	višni <u>y</u> → vyšni <u>i</u>	D 46, D 60, D 66, D 70, D76, D86
Dvibalsio keitimo į balsę klaidos (11)	ie – i keitimas (1)	pi <u>n</u> as → pi <u>i</u> enas	D 47
	ie – ě keitimas (1)	lysvie <u>ie</u> je → lysv <u>ė</u> je	D 55
	ou – u keitimas (1)	du <u>o</u> da → du <u>u</u> oda	D 66
	uo – o keitimas (6)	no <u>o</u> bodu → nu <u>o</u> bodu	D 36, D 50, D 54, D 63, D 72, D 74
	au – u keitimas (1)	sul <u>u</u> tė → saul <u>u</u> tė	D 56
	iu – o keitimas (1)	miež <u>o</u> s → miež <u>i</u> us	D 69
Balsės keitimo į dvibalsį klaidos (10)	o – uo keitimas (7)	obo <u>l</u> io → obu <u>o</u> lio	D 39, D 45, D 51, D 52, D 64, D79, D80
	ė – ie keitimas (3)	liek <u>u</u> vas → l <u>ė</u> ktuvas	D 48, D 67, D86

Dvibalsių keitimo kitais dvibalsiais klaidos (14)			
	ie – uo keitimas (1)	nie <u>b</u> odu → nu <u>o</u> bodu	D 31
	ie – è keitimas (1)	mė <u>ž</u> ius → mie <u>ž</u> ius	D 66
	ie – ei keitimas (2)	pie <u>l</u> is → pe <u>i</u> lis	D 55, D 63
	ie – ea keitimas (1)	mea <u>ž</u> ius → mie <u>ž</u> ius	D 64
	ua – uo keitimas (1)	nu <u>a</u> bodu → nu <u>o</u> bodu	D 32
	ou – uo keitimas (1)	nou <u>b</u> odu → nu <u>o</u> bodu	D 71
	ui – iu keitimas (2)	sū <u>n</u> iu → sū <u>n</u> ui	D 59, D 66
	ui – us keitimas (1)	ki <u>š</u> kiui → ki <u>š</u> kius	D 60
	ou – uo keitimas (1)	kamou <u>l</u> ys → kamu <u>o</u> lys	D 55
	au – uo keitimas (2)	ob <u>a</u> ulio → obu <u>o</u> lio	D 41, D 60
	ei – ai keitimas (1)	le <u>i</u> krodukas → lai <u>k</u> rodukas	D 42
Minkštinimo ženklo praleidimo klaidos (23)	neparašo minkštinimo ženklo	dar <u>b</u> elo → dar <u>b</u> el <u>į</u> o (6) kelo → kel <u>į</u> o (70) obuo <u>l</u> o → obu <u>o</u> lio (6) liū <u>n</u> as → liū <u>n</u> as (4)	D 50, D 51, D 52, D 53, D 54, D 55, D 56, D 59, D 63, D 64, D 65, D 67, D 68, D 71, D 72, D 73, D 74, D77, D78, D80, D83, D86, D87
Raidžių praleidimo/prirašymo klaidos (35)	prirašo nereikalingų balsių	do <u>ū</u> mai → dū <u>mai</u> (3) I <u>į</u> gnas → I <u>gn</u> as (6) li <u>ņ</u> ga → I <u>ng</u> a (4)	D39, D 45, D 49, D 57, D 60, D 63, D 64, D 65, D 66, D87, D88, D72, D46
	praleidžia raides	lap → lap <u>ė</u> (3) rud <u>e</u> n → rud <u>e</u> ns (3) dū <u>ai</u> → dū <u>mai</u> (6) sū <u>ui</u> → sū <u>n</u> ui (5) uod <u>a</u> → du <u>o</u> da (2) arvut <u>ė</u> s → karvut <u>ė</u> s (3)	D77, D31, D 31, D36, D 44, D 49, D 50, D 51, D 52, D 54, D 59, D 61, D 68, D73, D 74, D75, D85 D87, D86, D40, D41, D59
Priebalsių keitimo klaidos (36)	d – t keitimas (3)	ada <u>d</u> a → ada <u>t</u> a	D 40, D 42, D 73
	t – d keitimas (2)	laikro <u>t</u> ukas → laikro <u>d</u> ukas	D 43, D 53
	k – g keitimas (1)	un <u>k</u> urys → un <u>g</u> urys	D 40
	g – k keitimas(1)	stok <u>ą</u> → stog <u>ą</u>	D88
	z – ž keitimas (2)	zu <u>v</u> is → žu <u>v</u> is	D 41, D 55
	š – ž keitimas (3)	š <u>į</u> no → ž <u>į</u> no	D 44, D 61, D 62
	ž – š keitimas (1)	mie <u>š</u> ius → mie <u>ž</u> ius	D 67

	s – š keitimas (1)	šokinėjo → šokinėjo	D 55
	š – s keitimas (2)	šenas → senas	D 60, D86
	v – b keitimas (1)	pasisiu <u>o</u> → pasisiu <u>o</u>	D 47
	b – p keitimas (3)	darpelis → dar <u>b</u> elis	D 53, D 67, D 72
	p – b keitimas (2)	pa <u>p</u> ertus → pa <u>b</u> ertus	D 62, D 66
	b – d keitimas (3)	dūti → būti	D 60, D 73, D83
	m – n keitimas (2)	niežius → miežius	D 60, D 61
	n – m keitimas (2)	mo <u>r</u> i → no <u>r</u> i	D83, D73
	l – n keitimas (1)	ma <u>n</u> ūlėlį → ma <u>l</u> ūnėlį	D 61
	k – l keitimas (1)	la <u>l</u> ūnas → la <u>k</u> ūnas	D86
<i>J</i> rašymo klaidos (20)	po <i>j</i> rašo minkštumo ženklą	nau <u>j</u> ias → nau <u>j</u> as (5) ji <u>o</u> kio → jo <u>k</u> io (5) jiaunas → jaunas (3) atė <u>j</u> io → atė <u>j</u> o (2) patekė <u>j</u> io → patekė <u>j</u> o (5)	D52, D75, D73, D67, D44, D85, D66, D41, D50, D47, D60, D54, D59, D93, D88, D40, D68, D55, D31, D37
Priebalsių praleidimo klaidos (15)	praleidžiamos priebalsės	pa <u>t</u> ėjo → patekė <u>o</u> (3) pa <u>s</u> iuvo → pasisiu <u>o</u> (6) liū <u>n</u> a → liūd <u>n</u> a (2) moky <u>k</u> a → moky <u>k</u> lą (4)	D 31, D36, D 44, D 49, D 50, D 51, D 52, D 54, D 59, D 61, D 68, D73, D 74, D75, D85

3 klasės mokinių daromos klaidos

Kategorija	Subkategorija	Klaidos	Diktantų nr., kuriuose fiksuotos tokio pobūdžio klaidos
Balsių keitimo klaidos (40)	ė – ie keitimas (2)	atsiki <u>el</u> ė → atsiki <u>e</u> lė	D89, D108
	e – è keitimas (10)	k <u>el</u> ionė → k <u>e</u> lionė	D92, D98, D99, D100, D103, D107, D110, D127, D128, D129
	è – e keitimas (3)	at <u>e</u> jo → at <u>è</u> jo	D93, D100, D114
	u – ū keitimas (7)	b <u>u</u> na → b <u>u</u> na	D91, D94, D98, D107, D100, D121, D122
	ū – u keitimas (3)	lak <u>u</u> nas → lak <u>u</u> nas	D90, D99, D129
	ū – o keitimas (1)	svogon <u>u</u> s → svog <u>u</u> nus	D124
	u – o keitimas (1)	l <u>u</u> vys → l <u>o</u> vys	D120
	y – i keitimas (4)	tol <u>in</u> → tol <u>y</u> n	D90, D93, D125, D126
	i – y keitimas (9)	syjon <u>ė</u> lį → sijon <u>ė</u> lį	D91, D98, D102, D103, D111, D124, D126, D129, D130
Dvibalsių keitimo į balsę klaidos (8)	ia – e keitimas (2)	tem <u>p</u> e → temp <u>ia</u>	D96, D114
	ie – è keitimas (2)	m <u>ė</u> žius → mie <u>ž</u> ius	D101, D119
	ei – i keitimas (1)	pel <u>i</u> us → pe <u>i</u> lius	D115
	ai – a keitimas (1)	Klap <u>ė</u> dos → Klai <u>p</u> ėdos	D111
	uo – o keitimas (2)	po <u>d</u> ukas → puo <u>d</u> ukas	D124, D129
Balsės keitimo į dvibalsį klaidos (7)	e – ia keitimas (2)	ž <u>ia</u> mės → ž <u>e</u> mės	D96, D105
	e – ei keitimas (1)	l <u>ę</u> sti → l <u>e</u> isti	D105
	a – ai keitimas (1)	l <u>ą</u> kosi → lai <u>k</u> osi	D107
	o – au keitimas (1)	ž <u>ou</u> les → ž <u>o</u> les	D99
	o – uo keitimas (2)	kam <u>o</u> lys → kamu <u>o</u> lys	D115, D128
Dvibalsių keitimo kitais dvibalsiais klaidos (8)	ei – ai keitimas (1)	išl <u>ai</u> džia → išl <u>e</u> idžia	D102
	ie – ei keitimas (1)	v <u>ie</u> drodis → v <u>e</u> idrodīs	D123
	uo – au keitimas (1)	J <u>au</u> zo → Ju <u>o</u> zo	D108

	ui –iu keitimas (1)	Rok <u>i</u> u → Rok <u>u</u> i	D108
	ui – uoj keitimas (1)	Rok <u>u</u> oj → Rok <u>u</u> i	D112
	ui – uj keitimas (1)	Rok <u>u</u> j → Rok <u>u</u> i	D113
	ai – ay keitimas (1)	t <u>a</u> y → t <u>a</u> i	D113
	au – ai keitimas (1)	t <u>r</u> aikia → t <u>r</u> aukia	D114
Minkštino ženklo praleidimo klaidos (6)		namel <u>o</u> → namel <u>i</u> o (3) mėnul <u>o</u> → mėnul <u>i</u> o (3)	D108, D126, D96, D98, D117, D120
J rašymo klaidos (18)	po j rašo minkštumo ženklą	ji <u>o</u> kio → jo <u>i</u> kio (4) vėj <u>i</u> as → vėj <u>a</u> s (4) atėj <u>i</u> o → atėj <u>a</u> s (5) j <u>i</u> aunas → jaunas (3) tuoj <u>i</u> au → tuoj <u>a</u> u (2)	D89, D98, D102, D90, D91, D94, D99, D101, D102, D103, D104, D105, D108, D120, D124, D126, D127
	j – oi keitimas	tu <u>o</u> i → tu <u>o</u> j (1)	D94
Raidžių praleidimo/ prirašymo klaidos (25)	praleidžia bales (6)	sus <u>i</u> rdo → sus <u>i</u> rado (3) rud <u>n</u> i → rud <u>e</u> nį (3)	D89, D90, D93, D94, D96, D98,
	praleidžia priebalsius (15)	kreš <u>i</u> → kre <u>p</u> šį (4) te <u>p</u> ia → te <u>m</u> pia (5) gave <u>ž</u> ys → garve <u>ž</u> ys (1) nael <u>i</u> o → namel <u>i</u> o (4) rietain <u>i</u> → riestain <u>i</u> (1) vorat <u>i</u> nkli <u>s</u> → vorat <u>i</u> nkli <u>s</u> (2) g <u>k</u> naibo → g <u>n</u> aibo (2)	D99, D102, D103, D108, D110, D111, D114, D115, D117, D120, D123, D124, D125, D127, D130, D104, D108, D122, D130
Priebalsių keitimo klaidos (14)	p – k keitimas (1)	lap <u>ū</u> nai → lak <u>ū</u> nai	D97
	p – b keitimas (1)	stap <u>t</u> elėjo → stab <u>t</u> elėjo	D128
	b – d keitimas (1)	rub <u>e</u> nį → rud <u>e</u> nį	D102
	m – n keitimas (1)	te <u>m</u> pia → te <u>p</u> ia	D97
	k – g keitimas (3)	sg <u>r</u> enda → sk <u>r</u> enda	D104, D126, D130
	n – t keitimas (1)	mal <u>ū</u> tėlį → mal <u>ū</u> nėlį	D101
	t – d keitimas (1)	tė <u>ž</u> utė → dė <u>ž</u> utė	D127
	š – s keitimas (1)	lais <u>k</u> ą → lai <u>š</u> ką	D127
	dž – ž keitimas (2)	išlei <u>ž</u> ia → išlei <u>d</u> žia	D103, D115
	ž – r keitimas (1)	garver <u>ž</u> ys → garve <u>r</u> ys	D108
	z – ž keitimas (1)	roz <u>z</u> ynas → ro <u>ž</u> ynas	D115

4 klasės mokinių daromos klaidos

Kategorija	Subkategorija	Klaidos	Diktantų nr., kuriuose fiksuotos tokio pobūdžio klaidos
Balsių keitimo klaidos (16)	e –ė keitimas (3)	pelyte → pelytė	D131, D132, D146
	ė – e keitimas (2)		D138, D140
	u – ū keitimas (3)	kūrie → kurie	D132, D134, D135
	ū – o keitimas (1)	kromus → krūmus	D145
	ū – u keitimas (2)	drąsus → drąsūs	D136, D137
	y – i keitimas (2)	gyventojai → gyventojai	D136, D144
	i – y keitimas (3)	protyngas → protingas	D139, D140, D141,
Dvibalsių keitimo į balsę klaidos (9)	ie – ė keitimas (1)	pėvelėje → pievelėje	D136
	ė – ie keitimas (1)	liektuvas → lėktuvas	D146
	ie – e keitimas (2)	restainį → riestainį	D142, D144
	uo – o keitimas (3)	joko → juoko	D136, D139, D140
	o – uo keitimas (2)	ažolo → ažuolo	D139, D140
Balsės keitimo į dvibalsį klaidos (2)	a – au keitimas (1)	drage → drauge	D139
	e – ei keitimas (1)	lestitis → leistis	D134
J rašymo klaidos (5)	po j rašo minkštumo ženklą	vėjias → vėjas (3) jiaunas → jaunas (2)	D133, D147, D134, D141, D145
Priebalsių keitimo klaidos (15)	b – v keitimas (1)	drebe → dreve	D131
	p – b keitimas (1)	buota → puota	D140
	d – t keitimas (3)	atskrioto → atskrido	D136, D140, D146
	t – d keitimas (2)	ėdand → ėdant	D139, D146
	g – k keitimas (1)	uždenktas → uždengtas	D137
	k – g keitimas (3)	staika → staiga	D139, D140, D142
	tš – č keitimas (1)	tatšiau → tačiau	D133
	dž – č keitimas (1)	garčiai → gardžiai	D139
	s – š keitimas (1)	lašelių → lašelių	D135

	c – s keitimas (1)	šukrų → cukrų	D141
Raidžių praleidimo /prirašymo klaidos	praleidžia balsę (5)	vorik̄ai → vor <u>i</u> ukai (4) dėžt̄ė → dėž <u>u</u> tė (1)	D133, D134, D141, D143, D148
	praleidžia priebalsį (2)	lai <u>k</u> as → lai <u>š</u> kas (1) ka <u>n</u> tas → k <u>r</u> antas (1)	D142, D134
	prirašo raidę (1)	aa <u>p</u> uokas → a <u>p</u> uokas (1)	D135